Microsoft

Microsoft®
Word

ORHAN KEMAL

CEMİLE

Roman

::::::::::::::::

İ

1934 yılı Eylül sonlarının berrak bir gecesiydi.

Kuvvetli ayın altında bembeyaz pamuk tarlaları göz alabildiğine uzanıyor, köyleri şehre bağlıyan tozlu yollarda kütlü denilen, tohumlu pamuk hararları yüklü Doçlar, Şevroleler, Fordlar, yağsız tekerleklerinin gıcırtısı aydınlık geceyi dolduran öküz, camız arabaları, İnegöl çift atlıları, yüklü deve dizileri şehre akıyordu.

Deveci Çopur Halil, dokuz deveyi çekmekte olan eşeğinden yere atladı, kara donunun cebinden Serkdoryan cıgara paketini çıkardı, bir cıgara yaktıktan sonra çöpü baş ve şahadet parmaklariyle kırıp fırlattı.

Testekerlek ay ta yukardaydı.

YoI boyunca uzanan meşeliğin hemen gerisinde tok bir çakal, hazdan gerilmiş sırtıyla yumuşak toprakta debelenmekte, arada şehvete gelerek, ince ve bembeyaz dişleriyle ava doğru pavlamaktaydı.

Çakal tekrar pavlayınca, uzaklarda bir köpek gürler gibi sesiyle havlamağa başladı. Bunun üzerine sağdan soldan, inceli kalınlı köpek sesleri çoğaldı. Çakal safi kulak kesilmişti. Böcek çıtırtıları yüklü geceyi huzursuzlukla dinledi.

Tam bu sırada esen nemli bir rüzgar Deveci Halil'i içten içe titretmişti ki, karşıda, ta karşıdaki kalabalık meşeliğin hemen gerisinden kalkan dört insan karaltısına dikkat etti. Karaltılardan üçü ayrı yönlerde kaybolurken, dördüncü karaltı yola indi, bir cıgara yaktı.

Şehir uzaklarda bir çizgi, ışıktan bir çizgi gibi gözükmekteydi.

Klevand pamuğunun devşirildiği bu mevsimde tarlalar insan dolu olduğu için, Deveci Halil aldırış etmediyse de, geçenlerde şehrin burnunun dibinde çevrilip soyulan otomobili hatırlayarak, eli kara donunun sağ cebindeki parlak demirli sustalısına gitti.

Yolun kenarındaki adamın hizasına gelince:

- Selamünaleyküm! dedi.

Kasketi ensesine yıkılı adamın yüzü pek belli olmuyordu.

Makinist kılıklı, uzun boylu, zayıf biri.

- Aleykümselam, Halil ağa!

Cevabını verince, Deveci Halil durdu, eğildi, adamın yüzünü görmeğe çalıştı.

Beriki:

- Ne o dedi, tanıyamadın mı ne?

Sivri çeneli, uzunca bir yüzdü.

Sesten alan Deveci Halil:

- Vay, dedi. İzzet ustaymış! Ben de belledim ki...

Beriki güldü:

- Ne belledin? Eşkiya mı?

- Olur olur...

- Olsa napardın?

Parlak demirli sustalısını şakırtıyla açan Deveci Halil:

- Habibini şaşırırdım! dedi.

Gülüştüler.

Deveci Halil:

- Bu saatta buralarda ne arıyon? diye sordu.

- Hiç.. Şu karşı çiftliğin bozuk Hanomağını tamir ettim, piston rektifiyesi..

- Niye? Fabrikadan ayrıldın mı?

- Ayrıldım. Var bir yirmi gün..

- Demek ayrıldın?

- Ayrıldım...

- Şimdi ne iş görüyon?

Henüz muayyen bir işim yok. Şurda burda çalışıyorum.

- Gündeliği doğrultuyorsun ya?

- Eh. Doğruluyor demektir..

- Sen işsiz kalman canım, kurt gibi adamsın.

- Belli olmaz.

- Ne belli olmazı yahu.. Geçen gün bir yerde konuşuluyordu, senden laf açıldı, bu Çukurova'da üstüne zor bulunur dediler!

- Senin köroğlu da çalışıyor mu?

- Çalışıyor..

- Hastalığı noldu?

- Bildiğin gibi.

- Yahu sen akıllı adamsın.. Hasta avrat, hasta hasta çalıştırılır mı?

- Beni dinlediği var mı ki.. Evde bunalıyorum diyor, öleceksem makinemin başında ölim diyor..

- Ne avrat be! Demek öyle diyor.. Hadi gidek, ne bekliyon?

- Şimdi bir kamyon gelir nerdeyse..

Deveci Halil söğdü.

İzzet usta:

- Makineye söğme, faydası yok! dedi.

Deveci Halil bu sefer hem kamyona, hem de kamyonu icat edene, kamyonu memlekete sokana, kamyonla iş görene, gördürene uzun uzun söğdükten sonra:

- Ben her yıl bu vakıtlar paraynan oynardım! dedi, bu cenabetler memlekete girdi gireli bizim rızkların yönü değişti..

Anlayışlı anlayışlı gülümseyen İzzet usta:

- Sat develerini, bir kamyon da sen uydur! dedi.

- Töbe de.. Baba, dede, ecdat yadigarı, peygamber mahluku onlar.. Günah değil mi? Sen ona buna boşver de, şu Boşnak kızından haber ver bana.. Gene o avluda mı oturuyorsunuz?

- Evet...

- Kapı komşu musunuz gene?

- Kapı komşuyuz.

- Kırk yılda bir işimiz düştü, boş verdin bire usta..

Halbuki babasıynan aran iyi!

- Sen bunu zaman zaman tekrarlar durursun Halil, ille beni gördün mü aklına gelir..

- Kim?

- Kız...

- Gece düşümde, gündüz hayalimde vallaha.. her daim aklımda.. Allah emri, Paygamberin kavli üzere, kendime aile yapacağım..

- Kızın gönlü yok!

- Sen babasının gönlünü ettikten sonra kızın esamisi mi okunur bire usta?

- İşte bunda yanıldın..

- Niye?

- Senin bildiğin babalardan değil ki bu. Kızını gözünden ziyade sever.. Sonra o adamın kafası başka.. Yerliye kız vermez. Çocuklarını toplayıp, Çukurovadan savuşmak istiyor..

- Savuşup da nolacok?

- Beş on dönüm tarlası varmış, zamanında hükümet vermiş.. İşliyecek..

- Beş on dönümnen iş mi olur? Töbe geçinemez.

- Eee.. Uzun ettin amma. Sonra biliyorsun, kız başkasını seviyor..

- Katibi değil mi? Otuz kaat aylıknan avrat mı sevilir?

Bana varsın, gözümün yağını yesin! boynunu boğazını beşibirliknen, kollarını altın burmaynan doldurim!

- Kızın böyle şeylerde gözü yok. İsterse, senin yapacağının on mislini yapacaklar var.. Amma istemiyor...

- ...develerimi satar, uğruna harcardım tekmil.. Feda olsun.

- ...kollarını altın burmaynan doldururum, küpe alırım, kendine, beşibirlik alırım.

- Ben onu Allahın emriynen kendime aile yapacam, kapatma değil ya..

- Boş laflar Halil.. Olmayacak şey, boşuna nefesini tüketme. Kız katibi seviyor diyorum, sen hala...

- Otuz kaat aylıknan avrat mı sevilirmiş?

- Fazla gelmeğe başladın amma..

Birdenbire sinirlenen Halil:

- Ne fazla gelecekmişim, dedi, bir gün dayarım tomafili...

- Eeee?

- Attığım gibi yallah...

Deveci Halil develerinin önüne düştü, eşeğine atladı:

- Çööööh..

İzzet usta da bir cıgara yaktı.

İİ

Devrini tamamlayan ay silinmişti.

Ulucami'de sabah ezanı okunmaktaydı.

Şehrin hareketsiz, ağır ve eski sokakları yabancıya Ortaçağı hatırlatarak ağarırken, bir kapı usullacık açılıp kapandı, sonra bir başka kapı, daha sonra bir başkası...

Zülcelale ibadete koşuşan Müslüman gölgeler peydahlandı duvarlarda. Boğula boğula öksürüp, yere ağız dolusu bir balgam tüküren ihtiyar bir Müslümanın birdenbire:

- Allah Cellecelalehu!

Diyen sesi işitildi.

Bu sırada Deveci Halil'in deve dizisi, caminin arkasındaki karanlık sokağa girmekteydi.

İİİ

Fabrikanın kurşuni boyalı demir kapısı önünden üçe ayırarak her biri bir başka mahalleye giden yollar öküz, camız arabaları, İnegöl çift atlıları, boy boy, renk renk kamyonlar ve yüklü deve dizileriyle doluydu. Geçit vermiyecek şekilde tıkalı üç yol, fabrika kapısında birleşip kalın bir kol halinde içeri giriyor, Malzeme Yedek Anbarını sağına, demirhaneyi soluna alıp, tohumlu pamukların tohumundan ayrılma işinin görüldüğü Çırçır Dairesinin de önünden geçerek, fabrikanın arka mağazalarında yanyana üç kantarın oraya uzanıyordu.

Üç kantarda üç katip, fabrikaca satın alınan tohumlu pamukları tartıp teslim almaktaydılar.

Ortalıkta keskin bir mayıs kokusu vardı. Öküz, camız böğürtüleri, hamalların yaygarası, telaş, toz ter...

Katiplerden birisi saatine baktı:

- Altıya geliyor! dedi, sonra haber verdi:

- ...Saat altıya geliyor milleet!

Fabrika sahibi ekseriya altıda, pek pek altıyı çeyrek geçe fabrikaya gelirdi.

Kantar şakırtıları arttı, terli hamalların konuşması hızlandı.

İV

Bu saatta değişecek yedek, yani vardiya olmadığından, işçi mahallesi uyuyordu. Çürümüş, tahta, paslı teneke ve kerpiç yığınlarından ibaret evleriyle işçi mahallesi sanki bir seldi, bir seldi de bu sel, uzak, çok uzaklardan yuvarlana yuvarlana, köpüre köpüre, korkunç anaforlar yapa yapa gelmiş, yıllardanberi mahallenin nabzı gibi atan fabrikanın ağır, beyaz taşlarla örülü; kalın sağlam ve yüksek dört duvarına dört yandan yüklenmiş, ama duvarları aşamadan, takılmış kalmıştı.

Evler.. Yan yatmış, diz çökmüş, bağdaş kurmuş, kapaklanmış, yahut tam yuvarlanacakken tutunuvermiş, evler, işçi evleri.

Bu evlerin çürük kapıları arada açılıyor, ya dal gibi bir kız, bir kadın, yahut kocaman takunyalarıyla küçücük bir çocuk, uyku dolu gözleriyle çıkıyor, fabrika kapısındaki Fabrika Memur ve İşçileri Mahdut Mes'uliyeti İstihlak Kooperatifinin bakkalından içeri giriyordu.

Fabrika baş makinistinin babası olan kıpkırmızı, ablak yüzlü, ihtiyar bakkal, tezgahına dayanmış, gümüş çerçeveli beyzi gözlüğünün üstünden bakarak, Deveci Çopur Halil'le çene çalıyordu.

Bir ara:

- Aha, dedi, seninkinin avradı geldi...

Çopur Halil döndü, baktı. Uzun boylu, sapsarı, zayıf bir kadın. Elinde siyah bir zeytinyağ şişesi..

Çopur Halil:

- Sen İzzet ustanın avradı mısın bacı? diye sordu.

Yorgun gözlerini Çopur Halile çeviren kadın başını salladı.

Beriki:

- Hastasın galiba? dedi. Allah iyilik versin...

- Hasta mıyım, sağ mıyım bildiğim var mı ki...

- İyi olur bacı, iyi olur işallah.. Allahdan ümit kesilmez!

- Amaaan.. İyi olmuşum ki, bundan sonra it olup kuyruk mu sallıyacağım?

Şişesini bakkalın tezgahına bıraktı..

- Şuna on iki buçukluk zeytinyağı koy bakalım..

- Kocanı yolda gördüm, dedi Halil, bir patoz tamir etmiş.. İyi bir para geçer elinize gayri.

Kadın:

- Elimize ne geçer bilmem, dedi, gitmeye gitti.

- Geçer geçer.. Koskoca usta yahu...

- İnşallah..

Çırağın uzattığı şişeyi aldı:

- Yaz duvara kalsın bahara!

Çıktı gitti.

Veresiye defterine borcu kaydettikten sonra bakkal:

- Ustalığına diyecek yok amma, sebatsız, dedi, yoksa bu Çukurova'da az bulunur.. Üç gün orda, beş gün ötede...

- Bir insan bir yerde sebat etmeli! Şu Boşnak kızını sordum, madem bir avluda oturuyorsunuz, kapı komşunuz, babasını gör, şu işimi bitir, dedim..

- Ne dedi?

- Katibi seviyor diyor.. Otuz kaat mayişnen avrat mı sevilir? Kollarını altın burmaynan doldururum, gözümün yağını yesin dedim.. Sonra dedim ki, şehirde konak bile tutarım kendine, dedim, develerimi satar, uğruna harcarım dedim... Hem de satarım emmi! Kızın babası aksiymiş. Doğru mu?

- Hangi kızın?

- Boşnok kızının...

- Cemile'nin mi?

- Heye...

- Aksi olup da canım... Anayı kızdan ayıran para...

Lakin kız bildiğin gibi değil.. Kabadayı.. Ardında da fırlayanlar çok ya, dönüp bakmıyor...

- Katip nasıl?

- Katip de eyi oğlan, hatırnaz.. Zorlu da içki içer hani..

Benim şu mahzene girer, pencerenin önüne oturur, saçları maçları da tarar mı sana...

- Otuz kaatnan avrat mı sevilir?

- Neye sevilmesin? İki gönül bir olduktan sonra samanlık seyran olur derler bize oğlum..

- Bu kız kısmının da işine akıl, sır ermez... Bir heye dise yani... Kollarını altın burmaynan doldururum!

- Yok mu içerde bir tanıdığın?

- Nerde?

- İplikhanede.. Ver elina bir kaç kuruş...

- Var. Senin Camgöz'ün halasının kızı var, Karakız..

- Daha eyi metettin ya.. Karakızın zenaatı ne ki?

- O değilden açmış meseleyi, ağzını mağzını aramış

bir iki.. Lakin şu katip olmasa...

- Demek kız da onu seviyor?

- Sevse ki ne yahu.. Otuz kaatnan avrat mı sevilir bire Mamıd emmi? Yarın evlenseler mesela, avrat tuz dedi mi, ciğeri cız der! Hele bir iki de çocukları oldu mu, bırak.. Halbuki beni sevse...

- Korakız, dediklerini tekmil söylemiş mi?

- Söylemiş söylemiye ya...

- Ee?

- Deli kafa.. Bana böyle şeyler söyleme, seni idareye şikayet ederim demiş...

- Öyleyse mesele kalmamış... Sen de elini yu...

- Otuz kaatnan avrat mı sevilir? Nerden baksan bir katip parçası... Halbuki beni bir sevse...

Bakkal:

- Ahmet! diye çırağına seslendi, kaldır şu darabaları!...

Çırak, dükkanın yarı inik kepenklerini tam kaldırmıştı ki, ağa kooperatif berberinin yanındaki köşeden çıktı.

Geniş kenarlı hasır şapkası altında pörsük yanakları, sarkık alt dudağı, göğsünden başlayan kocaman karnı ve ince bacaklarıyla yan yan yürüyor, bir ördeği hatırlatıyordu.

Çukurova'ya yarım pabuçları; kulaklarına geçmiş yağlı fesi ile ırgatlık için geldiğini, Mahmutpaşa Hanının kapısında, çapaklı gözleriyle bütün gün dikilip, dağ köylülerinin getireceği tabaklanmamış tavşan derisi beklediğini, derileri tabaklayıp sattığını, kazandığı üç beş kuruşa düğüm üstüne düğüm attığını, ekmek peynir, ekmek turşu, ekmek kara zeytin yahut kaynamış kimyonlu nohutla gününü gün ederek santimle yaşadığını herkes bilirdi.

Ağanın geldiğini gören Boşnak kapıcı, mahalle bekçilerininkine benzeyen elbisesinin ceketini yanlara çekti, kendine çeki düzen verip, ellerindeki çanaklara yerlerden hayvan pisliği toplamak için itişen yalınayak çocukları kovaladıktan sonra, esas vaziyete geçti ve fabrika kapı içindeki kulübesinin önünde put kesildi.

Ağa bütün bunların farkında bile değildi. Kütlü hararları yüklü araba, kamyon ve deve dizilerinin tıkadığı yolları çatık kaşlarla gözden geçirerek:

- Ne demiye birikmiş bunlar? diye sordu, yolları tekmil kitlemişler! Katipler dartmıyor mu?

Kantar başındaki üç katibin bütün gece yarışırcasına iş gördüklerini bildiği halde, gene de sormuştu.

Kapıcının vereceği cevabı beklemeden, fabrikaya girdi, odasına geldi. Şapkasıyla ceketini çıkarıp odacısına verdi, her sabah fabrika işlerini kontrola giderken giydiği uzun, beyaz iş gömleğini sırtına, lacivert beresini de tüysüz ama kuvvetli başına geçirdi, her günkü gibi, fabrika içlerini kontrola çıktı.

V

Kütlü denilen tohumlu pamuğun çırçırlandığı, yani tohumlu pamuğun tohumundan ayrılma işinin yapıldığı Çırçır Dairesi'ne, tahtaları basıla basıla yenmiş, çürük, su gibi sallanan bir merdivenle çıkılıyordu.

Katip, tohumdan ayrılmış pamuk balyalarını tartıyor, deveci Çopur Halil de bacak bacak üstüne atmış, odada cıgara içiyordu.

Ağanın aklı gitti. Zaten katip de işi bırakmış, ağanın yanına koşmuştu. Birlikte merdivenleri çıkarlarken ağa birdenbire durdu, peşi sıra gelmekte olan katibe:

- Gözlerine barnaklarıma daktığım gibi ikiciğini birden alırım, kosnük! dedi, palikemi mi yakdıracan? Ne dimeye söylemeyon palike içinde cuvara içmenin yassah olduğunu?

Altmışlık bir Selanikli olan katip sarsıldı.

- Söyledim, dedi, vallaha, billaha söyledim!

- Söyledin de ne dimeye söndürmedi?

- ...?

- ...ağasının hatırı kalır diye mi korhdun? Kalsın...

Beni alakedar itmez.. Get, söyle usulüynen, söndürsün cuvarasını!

Odasına öfkeyle dönen katip:

- Arkadaş söndür cıgaranı! diye sertçe söylendi.

Çopur Halil:

- Tadını kaçırdın be! dedi, deminden beri söndür söndür.. İki fırrık kaldı şurda zati..

- İki fırrık miki fırrık bilmem, söndür.. Ağa demediğini komadı bana.. Ne mecburiyetim var el için laf işitmeğe?

- Ağa bana birşey dimez, ben müstesnayım!

- Burası fabrika.. Burda hiç kimse müstesna değil..

Söndür cıgaranı! Had!.. Bak her taraf pamuk dolu..

Bir kıvılcım, tamam. Söndür, söndür yahu!

Katibe ters ters bakan Çopur Halil yere attığı cıgaranın dibini ayakkabısının ucuyla ezdi. Bunu bir yenilgi saymıştı. Şalvarının cebinden çıkardığı iri taneli sarı kehribar tesbihini şakırdatarak çekmeğe başladı. Öfkesi gittikçe artıyordu. Katibe göz ucuyla baktı.

- Yer yer olmalı ki... diye söylendi.

Balyacıların kantara koydukları pamuk balyalarını tartıp numaralarıyla kilolarını önündeki deftere kaydetmekte olan katip, gözlüğünün üstünden Çopur Halil'e baktı, lahavle çekti.

Beriki:

- Ne lahavle çekiyorsun lan? diye horozlandı.

Katip:

- Ben lan değilim, dedi, efendiyim ben!

- Suratından belli...

- Belli tabii...

- Kes lan! Şimdi efendinin de, beyinin de anasından avradından çektirirsin ha!

Gözlüğünü çıkarıp rahlesinin üzerine hırsla bırakan katip, kalktı devecinin karşısına dikildi:

- Çek bakalım hadi!

Çopur Halil de kalktı, tesbihini şalvarının cebine koydu.

- Kaçdan aşağı olmaz yani?

Katibi göğsünden şöyle bir itti. Birkaç adım gerileyen katip:

- Kaçdan aşağı dersen o kadar ulan. Varsa bir marifetin göster!

Deveci Halil'i itmek istedi. Katibin eline sertçe vuran deveci:

- Biçimli otur, bak, öfelerim ha! dedi.

İtişmeğe başladılar. O onu itti, o onu. Sonra birdenbire karakucak oldular. Çopur Halil, ihtiyar katibi bir savuruşta, rahlesine fırlatmıştı ki, yetişen hamallar araya girdiler, deveci Halil'i dışarı çıkardılar.

Eli ayağı zangır zangır titreyen katip kükrüyordu. Basbas bağırarak odasının kapısını çarptı, arkasından sürgüledi.

Çopur Halil'se hamalların arasında:

- Birazdan, diyordu, birazdan isterim bunları: Eğer bunu senin kesene korsam bu bıyıklar anamın...

Bir bardak su içen katip, rahlesinin başına geçmişti.

Titreyen eline kopya kalemini aldı, gözlüğünü gözüne taktı.

Çopur Halil hala söğüp sayıyordu.

Kantara konulan balyayı alışkın elleriyle tartıveren katip, hiç de lüzum yokken:

- Yüz on kaldır!

Diye balyanın kilosunu seslendi.

Kendisine cevap vermeğe tenezzül edilmediğini sanan Çopur Halil gene söğdü.

Aynı hareketi bu sefer mahsustan tekrarlıyan katip:

- Yüz sekiz, kaldır! diye bağırdı.

Çopur Halil çıldıracak hale gelmişti.

- Ulan senin İsanı, Musanı, yedi göbek sonraki zürriyetini İskenderin ordusuynan.. diye söğerek hamalların elinden kurtuldu, katibin oda kapısına müthiş bir tekme attı.

- Çüşş ayı oğlu ayı! dedi katip.

Deveci Halil fabrika sahibinin odasına taraf hızlı hızlı yürüdü.

Az sonra çırçır merdivenlerini inen ağaya durumu anlatan katip:

- Beni size şikayete gitti! dedi.

Ağa:

- Kulağasma.. cevabını verdi, yarın benim palikem yanarsa, ötebaştan yürek soğudur dümbükler!

İplikhaneye taraf yolunu değiştirdi.

Vİ

4 numaradan 24 numaraya kadar yumuşak, ekstra, her katta bükülü ve tıer renkte pamuk iplikleri yapan iplikhane, erkek aptesanelerinin yanında, mavi boyalı kapıları içeri dışarı açılıp kapanan, yüksek çatısını sağlam demir kolların tuttuğu, aydınlık, tertemiz, pırıl pırıl bir atölyeydi.

Kapıdan girince sağda RIETER markalı banko makineleri...

Fitil makinelerinden gelen pamuk kolonları bankolarda isteniien numaraya göre incelir ve masuralara sarılırdı. Her bankoda Öncü ve Arkacı denilen işçiler çalışır. Islak betonun üzerinde yalınayak veya takunyalarla çalışan kız, oğlan, genç, ihtiyar, kadın, erkek işçiler...

Bilhassa çocuklar.. Dokuz, on yaşlarında, gözleri uyku dolu, renksiz şeylerdir ki, iş kanununa uysun diye, annelerinin, teyze, hala, dayı yahut ta

tamamiyle yabancı bir büyük insandan parayla satın alınmış nüfus kaatlarıyla işe girmişlerdir.

Bankoların yeşil çuha kaplı ince silindirleri üzerinde su gibi dağılıp, sonra birleşerek pırıl pırıl çengellerden geçen iplikler, masuralara baş döndürücü bir hız ve yumuşak bir vınıltıyla sarılıyorlardı.

Her gün on iki saat ayaküstü çalışan ufaklı büyüklü işçilerin vazifesi, arada kopuveren bu ince telleri Yapıştırmaktır.

İşçiler bu yapıştırmada öyle ustadırlar ki...

Ağa sağdan birinci bankonun yanında durdu. Makinelere karşı tükenmez bir hayranlığı vardı. Gözlerini yeşil silindirlere dikti.

Ağanın iplikhaneye geldiği haberi her zaman çabucak yayıldığından, birer köşede çene çalan, gazoz, çay, kahve içmeğe sıvışan, kızlarla dalga geçen usta veya usta muavinlerine haberler uçardı.

Gene öyle oldu. İplikhanenin koca göbekli, zampara ustası atölyenin arka kapısından usullacık girdi, arka makinelerden birinde sözde tamire başladı.

Ağaysa banko işçileriyle konuşuyordu.

Babasının patlak yenli sarı postallarını incecik ayaklarına geçirmiş, on iki yaşlarında bir bankocuya:

- Eee... dedi, memnun musun İtalyan'ın düzeninden?

İri kulaklı, yamyassı başını iki yana sallayan oğlan:

- Bırak be ağa, dedi, nerden çıkardın başımıza bu gavuru?

- Niye lan?

- Niyesi var mı bire ağa.. Böyle iplik olur mu? Kop ha kop!

- Ee.. Herif mehendis, gavur.. Senden benden eyi ağnar tabi..

Gene boydan boya kopan iplikleri yapıştırmağa koşan oğlan:

- Onun gavurluğunu da, mühendisliğini de... diye söğdü.

Ağanın yanıbaşında beliriveren koca göbekli usta:

- Bütün amele şikayetçi! dedi, millet kan ağlıyor..

Hele dokumahane.. Böyle giderse herifin Allahını şaşıracaklar...

Ağa gülümsedi:

- Bana ne? Palikenin sahabı yalnız ben deelim ya.

Herifi palikeye de ben almadım...

- Vallaha bilmem.. Böyle giderse işçi tekmil ayaklanacak!

- Numan Şerif Beyefendi düşünsün.. Gavırı beş

seneliğine konturatınan palikeye bağlıyan o. Herif bana bile kafa tutuyor yallah deyince...

Ağanın etrafını bir kısım işçilerle, usta muavinleri almıştı.

Avurtları birbirine geçmiş bir usta muavini:

- Millet boyuna Sümerbank fabrikasına kaçıyor! dedi.

Ağa:

- Nöriym? diye omuz silkti, bana göre hava hoş..

- Bereket versin Sümerbank fabrikasında da kadrolar dolu. Yoksa çalıştıracak adam bulamıyacaktık..

Ağa kesti attı:

- Numan Beyle İtalyan'dan sorun. Bana hiç gelmeyin!

Yürüdü. Son derece memnundu. Yanıbaşında yürüyen iplikhane ustasına:

- Akılları varsa, çevirsinler gavırı, şöyle bir tenhada..

- Olacak, dedi usta, o da olaca..

- İnşallah..

- Sen hiç merak etme.. O, dokumacılardan bulacak belasını.. Söğen söğene...

Ağa Kelep'lere geçerken, iplikhanenin nihayetindeki odayı, İtalyan'ın çalışma odasını çenesiyle işaret etti:

- Gelmedi mi daha?

Usta:

- Dokuzdan evvel gelmez, dedi, herif Avrupalı mühendis kolay mı? Bizim gibi değil ya. O yokken fabrika işlemiyordu sanki, pek bir lüzumu varmış gibi..

Kelepler, yani çözgüler, bankolardan dar bir beton yolla ayrılıyordu. Bankolardan gelen iplik masuraları koca koca teknelerle keleplere taşınır, keleplerde çözülür, çileler haline getirildikten sonra paketlenip pazara sevkolunurdu.

Beyaz örtülü başları önlerine eğik, siyah göğüslüklü işçi kızlar harıl harıl çalışıyor, ikide birde kopan iplikleri bağlayıveriyorlardı.

Kelepçi kızlar da bankodakiler gibi, fazla iplik kopmasından şikayetçiydiler.

- İpliklere bir şeyler oldu, diyorlardı, bu kadar senedir biz bu fabrikadayız, böylesini görmedik..

Ağa hemen cevaplıyordu:

- Avrupalı mehendisten eyi mi bileceksiniz? Aklınız ondan çok değil ya?

Kızlar:

- Pis cenabet, diyorlardı, nerden çıktı başımıza?

- Ben çıkarmadım, benim şuncacık kabahatım yok..

Palikenin sahabı bir ben olsam, kuyruğundan duttuğum gibi, yallaaah!..

Araya gene hemen koca göbekli ustayla usta muavinleri giriveriyorlardı:

- Belasını o, ekmekleriyle oynadığı işçilerden bulacak...

Yazık günah değil mi şu ana kuzularına? On iki saat ayak üstü çalışmak kolay mı?

Ağa kurnazca gülümsedi:

- Açsınlar gözlerini! Ağlamıyan çocuğa meme var mı? Gedip Numan Beyefendiye söylediniz mi?

- Doğumacılar gitmiş, şikayet etmişler... Dinlemiş

bir iki... Sonra kızmış. Avrupalı bir fen adamına karşı sizin şikayetinizi dinlemem, haydi yallah marş demiş..

Boşnak Cemile'nin yanında duran ağa:

- Koskoca Numan Bey.. dedi, bir ayağı Avrupada, bir ayağı Emelikende... Sen ben kim oluyok?

Boşnak kızının yanında ağanın gene durduğunu gören iplikhanede İtalyan hemen unutuldu. Sağda, solda fısıltılar başladı.

Üç makine aşağıda çalışan Arabuşağı Karakız, aynı makinede çalıştıkları Arnavut Meryem'le Giritli Hatice'ye:

- Papaz, diye fısıldadı, kıza nasıl da bakıyor!

Ufacık burnunun ucu havaya kalkık Giritli Hatice:

- Heye, dedi, papaz ki papaz.

Daracık omuzlu, kara, kuru, çirkin bir kız olan Arnavut Meryem:

- Ya beriki? dedi, kaşlara bak.. Babasının oğluna surat ediyor sanki.. Bellersin ya babası ya da..

Hatice:

- Kocası! diye tamamladı.

- Vallaha.. Güzel olmaynan sanki..

- Hiç canım.. Koskoca bir ağa mesela.. Sen öyle bir adama surat asacak insan mısın? Kim oluyorsun sen?

Karakız:

- Ondaki onur, kibir kimde var. Burnu kafdağında..

dedi, şu deveciden ötürü böyle böyle dedim, herif sana yangın dedim, kollarını burmaynan doldururum, gözümün yağını yesin diyor dedim de çemkiriverdi!

- Katip yarın onun ağzının içine...

- Vallaha.. Deveci diyor ki, otuz kaat maaşnan avrat mı sevilir, diyor.

- Bunnarı hep kendine dedin mi?

- Cemileye mi? Dedim..

- Ne diyor?

- Hiç. Seni idareye şikayet ederim diyor.. Etsin, korkum mu var? Onun feriştahından korkmam ben.. Ben kaçın kurrasıyım.. Lakin güttüğüm nokta başka...

Cemile'ye nefretle bakan Meryem:

- Tıskit, dedi. Ayağına gelmiş bir kısmet.. Şu senin deveci beni almaz mı kız?

- Seni ne yapsın kuru cenabet..

Arnavut Meryem içini çekti:

- Doğru bacım.. Beni napsın.. Kara, kuru..

Tam bu sırada elinde bir takım kaatlarla Cemile'nin katibi iplikhaneden içeri girdi.

Kara kız:

- Aha, dedi, Aslı'nın Kerem'i... Aklıma da geldiydi ha.. Usta bir gıcık alıyor ki..

Koca göbekli usta da katibi görmüştü. Yüzü derhal asıldı, ağanın kulağına:

- Senin Numan Beyin adamı... dedi, saat başı burda..

Halbuki iplikhaneyle hiçbir alakası yok.. Eline bir iki kaat alır, dolaşır. Maksat kızlarla angaje etmek..

Ağayı karşıdan gören katip de şaşırmıştı. Geri dönmek istemiş, şüpheyi büsbütün çekeceği için vazgeçmişti.

Ağanın yanından geçerken:

- Nirye gidiyon? diye ağa sordu.

Katip durdu. Yeni tıraşlı yanakları kızardı. Saçları briyantinden ışıl ışıldı.

- Sinyor Orlandonun raporlarını götürüyorum efendim! dedi.

İplikhane ustası:

- İtalyan'ın saat dokuzdan önce gelmediğini kendisine daha dün söylemiştim!..

Katip şaşaladı.

Ağa sertçe :

- Dün, söylemiş sana..

Katibin gözü Cemile'ye kaydı.. gözgöze geldiler. Verilecek kandırıcı bir cevabı yoktu. Bununla beraber, birşeyler söylemeliydi herhalde. Gözü tekrar kıza gitti.

Bu sırada ağa:

- Hadi bakalım, dedi, yallah! Burası angace yeri deel!

Mahvolduğunu sanan katip döndü, birbirine dolaşan bacaklarıyla, çıktı gitti.

Usta:

- Bu (A) yedeği iş başında mı? Gece demez gündüz demez, burda!

Yan gözle Cemile'ye baktıktan sonra:

- Ne hikmetse, diye tamamladı.

Ağa aldırış etmemişti, tekrar Cemile'nin yanına sokuldu.

Cemile'yse hırsından titriyor, yaşaran gözlerini saklamak için başını eğdikçe eğiyordu.

Ağa:

- Ee.. dedi, beğenmiyon mu İtalyan'ın düzenini?

Cemile cevap vermedi. Başını az daha eğdi, titreyen elleri makinenin iplikleri arasında şimşek gibi dolaştı.

Ağa:

- Sana söylüyorum! dedi.

lslak kirpikleriyle ağaya ok gibi bakan Cemile:

- Neblim ben, cevabını verdi.

Böyle bir karşılık beklemiyen ağa, iplikhane ustasına baktı. Usta gülümsüyordu, soğuk, hain bir gülümseyiş..

- Bu ne tevir cuvap kız? Sende hiç terbiye yok mu?

Cemile:

- Yok, dedi.

Kızı uzun uzun gözden geçirdikten sonra, başını salladı, öfkeyle yürüdü. İplikhane ustası da peşinden gitti, dışarı çıktılar,

Ağa:

- Bu kız kimin nesi? diye sordu, niye çemkirdi öyle?

Usta gene o hain gülümseyişle:

- Sevgilisini kovdun ya! dedi.

- Ya... diye şaştı, madem biliyordun bunu oğlanı ne dimeye kovdurdun bana?

- Boşver.. Bura katip ketebe takımının angace yeri değil, iyi ettin!

- Yoksa...

- Yok vallaha ağa.. Benim onun boyunda kızlarım var..

- Bana ne bok olduğunu belletme..

- Yok vallaha ağa.. İnan ki değil..

- Bana ne bok olduğunu belletme Şükrü...

- Vallaha değil ağa, billaha değil..

- Haydi öyle olsun.. Kimin nesi bu?

- Bu muhacir esas, Boşnak.. Babası uzun boylu bir adam. Lakin, memleketinde çok ileri, hanedandanmış.. Bilenler anlatıyor, çetebaşıymış herif, bir tabur gavuru önüne katar kovalarmış.. Tabi zengin adam, mal mülk çok..

Din uğruna, pir aşkına Sırplarnan boğuşurmuş. Lakin, zorlu diş çeker ha. (Ağzını açtı, mağara gibi oyuk bir diş

yerini gösterdi) Bak, bu dişimi çekti. Eli öyle hafif ki..

Sonra, kırık, çıkık, yara, bere.. Elinden her bir şey gelir..

Bu kızın bir anası vardı ağa, eh.. Allah işini gücünü bırakmış, bu avradı yaratmış derdin görsen.. Tevatür güzeldi.

Bir saçı vardı, topukta, beyaz beyaz, kar gibi. O kaş, o göz..

- Ballandır ha ballandır gayri..

- Niye, kızı meydanda değil mi? Bir de kardeşi var bu kızın, dokumalarda..

- Bizim dokumalarda mı?

- Heye, bizim dokumalarda..

- Babasının zenaati madem bu kadar zorlu.. Ne dimeye çalışmıyor da çocuklarını palikede işletiyor?

- Vallaha bilmem amma, görmüş geçirmiş adam, derebey çocuğu.. Diş çeker beleş, ağrı keser, kırık sarar, saç tıraş eder, sakal kazır metelik almaz. Alsa halbuki, çocuklarının ikisinden de ziyade para kazanır amma, gel anlat.. Derebeyi adam, kimbilir.

Kendi ortağını hatırlayan ağa:

- Bizim soğan erkeği gibi değil mi diye güldü. Lakin aferin kıza.. koca bir patrona çemkirmek..

Dokumahaneye taraf yürüdü.

VII

Ağam tam dokumahane kapısına gelmişti ki, İtalyan mühendis Orlondo, fabrikanın Memurlar Kapısı nda göründü.

Beyaz kolonyal şapkası, piposu, kurt azmanı iri köpeği, budaklı bastonu, kısa pantalonu ve sarı sarı tüylü kıpkırmızı bacaklarıyla..

Ağanın yüzü nefretle buruştu. Söğdü, yere tükürdü, içeri girdi.

Üç yüz otomatik dokuma tezgahının kulakları sağır eden bir şakırtıyla çalıştığı dokumahane toz içindeydi.

Basık çatıdaki pancerelerden birer sütun gibi betona vuran sabah güneşinde pamuk tozları uçuşuyor, dokumahane kola koyuyordu.

Ağayı kapıda karşılayan dokumahane ustası, gözleri burun köklerine akmış, oklava gibi upuzun, kupkuru, hilekar bir Arabuşağı, ağanın sol gerisinde yürürken, ona istemediği bir sürü şey anlatıyordu:

- ...işçi galeyan halinde. Sümerbank fabrikasına kaçan kaçana. Bereket versin oranın kadroları dolu da..

İşçi ne, yapsın? Kopanı çekip bağlamaktan bez dokuyamıyor ki!

Bir şey değil, yarın biçimsizlikler de olabilir.

- Ne gibi?

- İtalyan'ı istemiyor işçiler! Anan yahşi, baban yahşi, güç halle idare ediyorum herifleri.. Ağa:

- Sana ne? dedi, niye idare ediyorsun? İt işi, domuz derisi. Ko serhoşu yıkılana kadar!

- Herifi öldürürler ağa..

- Bubayın oğlu mu?

Sevinçle çalkalanan dokuma ustası:

- Vicdan, dedi, insanda vicdan var da..

Ağa şöyle bir baktı, yürüdü.

İplikhanede olduğu gibi, dokumahanede de tezgahları teker teker dolaşırken, sinirli bir halde, kendilerini tutamayıp İtalyan mühendise küfürü basan işçilere:

- Siz Numan Beğden daha mı eyi bileceksiniz? diyordu, herif ne Avrupasını kodu gezmedik, ne Emelikenini...

İşçiler:

- Onun Avrupayı, Amerikayı gezmesi, babasının bayraktar olmasından bize ne? Biz ekmeğimizi biliriz...

- Hakkınızda bu hayırlı zahar ki.. Neden dirsen, başınıza koskoca bir mehendis getirdi hem de İtalyan...

O gelmeden bu palike işliyor muydu? Siz bez dokumasını biliyor muydunuz? İtalyan geldi, her birşeyler düzelmedi mi?

Arkasından gevrek gevrek gülüyordu, İşçiler de basıyorlardı küfürü.

Dokuma ustası ağayı, yeğeni Camgöz Sadığın tezgahına götürdü. İşçilerinden ışık geçirilmiş gazoz bilyalarını hatırlatan gözleriyle Camgöz Sadık, ağanın emrini bekliyordu.

Ağa:

- Koş, dedi koş bakalım tezgahını!

Alışkın ellerle mekiğine yeni masura koyan Camgöz, tezgahını koştu, işletti. Sert şakırtılarla işlemeğe başlıyan tezgahta mekik yıldırım gibi gitti, geldi... ve istop etti.

Beş iplik kopmuştu. Camgöz Sadık kopan iplikleri çabucak çekti, bağladı, tezgahını tekrar işletti. Az sonra makine tekrar istop etti. Dört iplik birden kopmuştu.

Ağa:

- Niye böyle ediyor? diye sormağa kalmadan, Camgöz eliyle, koluyla, kaşıyla, gözüyle başladı:

- Bu İtalyan'ın düzeni gibi bombok düzen görmedim ağa. Bu kadar senelik dokumacıyım, başıma böylesi gelmediydi..

İplik çekip bağlamaktan bez dokuyamıyoruz. On iki saat ayak üstü dikil, hava.. Bu gidişle ekmeğe, dileneceğiz..

Evvelce ne iyiydi! Hepimiz memnunduk.. Şimdi?

Dayısına baktı. Beriki: ..devam et, devam et! demek isteyerek, ağanın omuzu üstünden başını salladı.

- ...şimdi günde bir tek top bile çıkaramıyoruz.. Biz de insanız, bizim de ekmek bekleyen çoluk çocuğumuz var.

Dokuma ustası:

- Bütün dokumahane böyle düşünüyor! dedi, herifler haklı. On iki saat çalış, didin, tatlı uykundan ol, sonra...

Ağa:

- Peki ne yapalım? diye sordu.

Camgöz:

- Kovun gitsin.. dedi.

- Kovun amma, Numan Bey beş senelik konturatnan palikeye bağladı. İstesek bile kovamayız..

- İşçi konturat monturat dinlemez ağa. İşçinin şurasına geldi, bıçak kemiğe dayandı.. Burada öyle işçiler var ki, anam avradım olsun bıçağı çekti mi...

Dokuma ustası:

- Ne biçim laf bu? diye güya sertleşti, kanuna, nizama karşı gelinir mi?

Göz kırptı.

Ağa birdenbire:

- Şu, dedi, iplikhanedeki Boşnak kızının kardeşi hangisi?

- Hangi Boşnak kızı? Cemile mi?

- Heye..

Orta makinelerden tarafı parmağıyla gösteren dokumahane ustası öne düştü.

Ağayla ustanın kendinden tarafa gelmekte olduklarını gören Sadri'nin yanakları kızardı, korkmuştu. Tıpkı kızkardeşi gibi başını önüne eğdikçe eğdi.

Ağa:

- Senin iplikhanede bacın var mı? diye sordu.

On altı yaşındaki Sadri'nin sarı tüylerle kaplı tombul yanakları kızarıp bozarıyordu.

- Var.. dedi.

- Baban?

- Babam da..

- O bacına hiç terbiye vermiyor mu baban?

Sadrinin kaşları çatıldı. Ağaya, sonra ustaya baktı, daha sonra da yanındaki tezgahta çalışan arkadaşı dokumacı Musa'ya. Hiçbir şey anlamamıştı.

Ağa:

- Kız eksiğidir, diye devam etti, yarın elin eline düşerse sıkıntı çeker!

Sonra:

- İşler nasıl gidiyor? dedi.

Sadri omuz silkti:

- Çok kötü ağa..

- Niye?

- Boyuna iplik kopuyor.. Kopanı çekip bağlamaktan bez dokuyamıyoruz ki..

- İtalyan'ın düzenden sonra mı böyle oldu?

Sadri:

- Yook... diye başını sallayınca, ağanın omuzu üzerinden bakmakta olan dokuma ustasının yüzü kırıştı.

- Yok!..

Sadri ürktü. Adeta nutku tutuldu.

Ağa:

- Niye durdun? diye sordu, İtalya'nın düzenini beğeniyorsun demek!

Bir kere ok yaydan çıkmıştı.

- ...İlk zamanlar İtalyan'ın düzeni iyiydi... diye devam etti, kaymak gibi bez dokuyorduk, töbe iplik kopmuyordu..

Dört, beş gün böyle gitti. Ondan sonra.

Dokuma ustası:

- Bu ağızlar İzmirlinin ağızları! dedi, bırak bu ağızları da doğru konuş!

Sadri:

- Doğru konuşuyorum! diye ısrar etti.

- Konuşmuyorsun!

- Dosdoğru konuşuyorum ben!

- Sen doğru konuşuyorsun da, bu kadar işçi yalancı mı?

Israrda fayda görmeyen Sadri, tezgahına döndü, işiyle uğraşmaya başladı.

Ağa:

- İzmirli de kim? diye usullacık sordu.

Arka tezgahlardan birinde çalışmakta olan kısa boylu, yusyuvarlak birini parmağıyla işaret eden usta:

- Orda.. dedi, ta orda işte!

Ağa o tarafa yürüyünce, usta bir iş bahane ederek, makinelerden birinde sözde tamire başladı, ağanın peşisıra gitmedi.

Bir kedi kadar çevik, açıkgöz olan İzmirli Nusret, lisenin onuna kadar okumuş, cin gibi bir delikanlıydı. İplik ve bez randımanlarının niçin birdenbire düştüğünü kısaca anlattı:

- ...kolaya zımpara tozunu usta beyin adamları atıyor..

Malum a, zımpara tozu aşındırıcıdır.. Tel gücüle aşınıyor, aşınan tel gücüler de iplikleri zedeleyip koparıyor.

- Ustanın ne menfaatı var bunda?

- İtalyan'ı sepetletip eskisi gibi tek başına kalmak!

Ağa bütün bunların farkında değilmiş gibi, renk vermiyordu.

Dokumahane kapısına doğru giderken, usta endişeyle bakıyordu. Gözüyle gel! yapan ağanın peşi sıra dokumahaneden çıktı, iplik ambarından içeri daldılar.

Sağlı sollu, tavana karar istifli iplik paketlerinln arasında daracık yol, giriş kapısı gibi küçücük bir kaplıyla dışarı çıkıyordu.

Ağa bir ara durdu. Dokuma ustasının gözlerinin içine bakarak:

- İtalyan'ın ayağı böyle alınmaz! dedi.

Dokuma ustası gene itiraz etmek isteyince:

- Patırdıyı bırak! dedi, şurda bizbizeyiz... Senden, benden gayri kimse yok: Ağnadın mı?

- Sana diyom.. Ağnadın mı?

- Anladım ağa..

- Lafıma eyi kulak vir.. İtalyan'ın ayağı böyle alınmaz!

- ...?

- Elimden gelse, bi gaşık suda boğarım dümbüğü?

Amma, asıl zorum ötekinde, onu burya getirende.. Ağnadın mı?

- Anladım ağa..

- Numan beğ, Numan beğ... Ne Avrupasını kor, ne Emelikenini.. Sıfatını görmüyon mu? Gavudan fark var mı? Yazının kabıklısını tebelleş etti başımıza.. Ayda bin lira para, pirim, ikramiye, vırt zırt.. Sana bişey deyim mi?

Amma aramızda kalacak...

Gözleri parlayan usta:

- Yanımda adam boğazla istersen ağa dedi, benden sır çıkmaz!

- ...ben bu Numan dümbüğünü de bir biçimine getirip, yallaah...

- En sağlamı o zati.. Nedir öyle.. Muhasebeyi mektepli memurnan doldurdu.. Eskiden iki, üç katip.. İş gene bu işdi, hesap kitap gene bu hesap kitapdı...

- Tabi canım... Bi sürü it doldurdu palikenin içine..

- Haklısın ağa...

- Yenişden söylüyorum, sözüme kulak vir, aç gözünü; İtalyan'ın ayağı böyle alınmaz!

Bir müddet bakıştılar.

- ...nasıl alınacağına gelince... sen bi selamet zamanda gel de, beni gör... İstersen eve gel.. Gece gel..

Ağnadın mı?

- Anladım ağa, emredersin, başımla beraber...

- Haydi get işiyin başına!

İplik ambarlarının alt kapısından çıktı, muhasebeye taraf gitti.

Bu kadarını kabil değil tahmin edemiyen dokuma ustası, sevinç içindeydi. Ay benimle olduktan sonra, yıldızın kuyruğuna çarpim! diye söylenerek dokumahaneye girdi. Hala korku içindeki Sadri'nin yanından kayıtsızca geçti yeğeni Camgöz'ün omuzuna dokundu. Yeğeniyle birlikte odasına gittiler.

Vİİİ

Muhasebe servisine geldiği zaman ağa, saat dokuz buçuğu gösteriyordu. Onun muhasebe servisine girişi her zamanki gibi merasimle başlarını kocaman kocaman defterlere indirmiş çalışan memurlar ayağa kalkmışlardı.

Okumuş insanları huzuruna alıp, onlarla alay etmeğe, maaş verdiği memurlardan mutlak bir saygı görmeğe bayılırdı. İlle doktor, mühendis, avukat gibi gıptayla karışık bir haset duyduğu kimselere karşı çok daha haşindi.

Şurda burda lafı gelince, hemen taşı gediğine koyuverirdi: ...tohtur oldular, mehendis oldular, abukat oldular da ne derdi, huzuruma vardılar mı, el öfelemiyorlar mı?

Bugün de her zamanki gibi, muhasebeye girince bütün memurlar ayağa kalkmış, yalnız birisi, iplikhaneden kovduğu katip aldırış etmemişti. Fabrikaya ortağı Numan Beyin aldığı bu katibin babasını da, ortağı Numan Bey kadar sevmezdi. Geçmişini bilip, şurda burda yüzüne vuran cahilliğiyle alay eden, bilhassa, soy, sop, asalet filan karıştıranlardan nefret ederdi.

Önündeki deftere başını eğmiş, bir şeyler yazar görünen katibe öfkeyle bakarken: Koğdum diye zoruna getti, onun için değil mi? Tabi koğarım. Mayişini ben viriyom!

diye düşünüyor, öfkesi artıyordu.

Katipse onu sahiden görmemişti: Bütün milletin, bilhassa Cemile'nin önünde rezilce koğuluşunu bir türlü hazmedemiyor, annesinin yıllarca önceki sözlerini düşünüyordu.

Bütün hayatı boyunca kocasına kayıtsız şartsız bağlı kalmış, onun öfkesine, küfrüne, hatta dayağına tahammül edip boyun eğmiş olan annesi, belki de hayatında ilk ve son defa kocasına isyan etmişti.

İri yarı babası konağın geniş sofrasında, rugan iskarpinlerini cızırdata cızırdata dolaşırken:

- ...okumasınlar efendim, diye bağırmıştı, benim çocuklarım da okuyup tahsili ali görmeyiversinler, kıyamet kopmaz ya! Hem okuyup ta ne olacak? Gözleri açılıp, hisleri incelip, etrafın çirkinleri karşısında adım başı üzülmektense, neme lazımcı birer küçük zenaatkar olup çoluk çocuklarının ekmeğinden başkasını düşünmeyi bilmesinler daha iyi!

Tam bu sırada ufak tefek, halim selim annesi, bir elinde bir baş soğan, öbür elinde bir bıçak, mutfaktan dişi bir pars gibi fırlamış, kocasının karşısına dikilmiş:

- Okuyacaklar! diye haykırmıştı, evlatlarımı başkalarının karşısında el ovalamağa mahkum birer sünepe görmektense, ölmeyi tercih ederim. Benim çocuklarım okuyacaklar, babaları gibi..

İplikhaneden koğulduğu halde sesini bile çıkaramayışiyle, annesinin o zaman sözünü ettiği Sünepe olduğunu sanıyor, bundan kurtulmak için ne yapması gerektiğini düşünüyordu ki, omuzu dürtüldü. Döndü. Ağa. Ayağa fırladı ama iş işten geçmişti. Tıpkı iplikhanedeki gibi, kalın, kırçıl kaşlarını çatan ağa, hışımla bakıyordu.

Neden sonra:

- Senin adın ne? diye sordu.

Katip ismini söyledi. Ağanın bunu bilmezmiş gibi davranışı tuhafına gitmişti.

Beriki hep aynı ağırlıkla:

- Senin buban, anan yoh mu? diye sordu. Başında bir böğüyün yoh mu?

Her şeyi gayet iyi bilen ağanın bu türlü davranışı katibi büsbütün şaşırtmıştı.

- Var efendim.

- Sana heç mi terbiye virmediler? Dimediler mi ki, bir insanın bir büyüğü bir yerden içeri girdi mi, zıppadan ayağa kalkılır, hörmet gosdürdülür demediler mi?

Katip kekeledi:

- Meşguldüm efendim, görmedim affedersiniz.

- Meşguldün, gormedin. Meşgullüğünüzen beni ehya ettiniz. Siz yokken bu palikenin hesabını kitabını dıvarlara yazdırırdım ben... Genede işim yürüdü.. Ne bu masebe musebe, defter, kalem vırt zırt... Fuzuli masraf..

Aybaşı olsun, koşun kasadara.. Ne iş gördüğünüz var sankim? Beni ehya mı ettiniz?

Katibi bakışıyla ezmek istiyordu.

Katipse, gene cevap veremiyordu. Sünepe! diye düşündü. Başkalarının karşısında el ovalayıp, susmağa, haksızlıklar karşısında susmağa, vicdanı emrettiği halde susmağa, küfre karşı bile susmağa, velhasıl 24 lira 95 kuruşun hatırı için, en susulmaması gereken haller karşısında bile susmak zorunda bir sünepe!

Oysa, hiç de böyle olmak istemeyen bir şuuru vardı.

Eğer Cemile olmasa, 24 lira 95 kuruşa bile boş verir, masasındaki defter, kalem, hokka, hesap makinesi ne varsa herifin suratına fırlatır, sonunu düşünmezdi bile.

Fakat... O kadar yalnızdı ki..

Ağa:

- Terbiyesiz!

Dedi, bütün muhasebe servisine çöken ağırlığını da birlikte sürükleyerek, ağır ağır yürüdü, gitti.

Masasına çöken katip başını avuçları içine almıştı.

Sağda, uzun bir masada yanyana çalışan primanota, defteri kebir ve muavin hesaplara bakan iki arkadaş - biri tombul, beyaz yakışıklı, öteki esmer, kuru, çirkin, üstelik kendini beğenmiş - kaplarına sığamıyorlardı.

Kurunun bacağı, tombulun bacağını:

- Senin ukala dümbeleğine bak!

Demek isteyerek dürttü.

Öteki cevap verdi:

- Farkındayım.. Hani izzeti nefis, haysiyet, kabadayılık?

İki adamın bacağı konuşmaya devam etti:

- Fasarya.. Adamsa o lafları yemeseydi! Yenecek laf mı o laflar? Terbiyesiz dedi be!

- Der.. Maaş veriyor..

- Hadi be sen de.. Maaş veriyor diye?

- Ne o? Sen de mi?

- Ne ben de mi?

- Sana söylese sen cevap verebilir miydin?

- Tabii verirdim!

- Cart.

- Cart sana, senin sülalene...

- ...!!!

İX

Bir ayıbalığını hatırlatan geniş omuzlu, kocaman kocaman elli Umum Müdür Yahudi Salomon, iri burnunu önündeki kaatlara indirmiş,

yanıbaşındaki koltukta, İtalyan kırmalı Fransızcasıyla hararetli hararetli konuşmakta olan Sinyor Orlando'yu dinliyordu. Orlando:

- Sabote ediliyorum, farkındayım! diyordu, imalatı düşürmek için ellerinden geleni yapıyorlar... Bir taşla iki kuş vurmak!.. Bu suretle hem fabrika idaresi, hem de işçi, bilhassa buna ehemmiyet veriyorlar, aleyhime dönecek..

Bütün yeniliklere karşı ayni reaksiyon, malum.. Numan Beye her şeyi anlattım.. Numan Bey kibar adam, kültürlü adam, bir Avrupalı kadar ileri anlayışlı adam!

- Orası muhakkak.

- Ama öteki? Tam bir feodal, hem de en fenasından..

Niçin dolaşır fabrika içlerini? Alakadar olmasın, bıraksın size ve bana.. O istesin bizden randıman!

Çukurovaya altları delik deşik pabuçları, kirli atlet fanilası, pis hasır şapkasıyla talihini denemek için gelen Yahudi Solomon, anbar memurlukları, kantar katiplikleri yapmış, sonraları Çukurovanın çeşitli kasaba ve şehirlerinden uzun uzun sürtmüş; açıkgöz; hinoğlu hin, yaş yere basmaz biriydi ki nasılsa bu fabrikaya kapılanmış tırnaklarını adamakıllı geçirmişti:

Şöyle böyle Fransızcası; biraz Almancası ve diğer alafranga anlayış tarafıyla Numan Rüştü Beyi; sırasında karacahil bir bakkal kadar hesabiliği, vurdumduymazlığıyla da Kadir Ağayı avlamış, gözlerine girmişti.

Fabrikada çarpışan menfaatlerin farkındaydı. Ama o taraf tutmayı kendi çıkarı dışında bulduğu için, kökleri ta Numan Rüştü Beyle Kadir Ağaya

kadar uzanan bu zıtlığı anlamaz görünüyordu.

Kıpkırmızı yüzü büsbütün kızaran ve bir makineli tüfek gibi konuşan İtalyanı sakin sakin dinlerken, bir yandan da o gün postadan çıkan mektuplara göz atıyor, iplik ve bez siparişleriyle ilgilileri, ticaret masasına verilmek üzere, bir kenara bırakıyordu.

Sinyor Orlondo:

Siz Ağaya söyleyin lütfen, diye devam etti, zahmet edip girmesinler fabrika içlerine.. Bu fabrikanın mühendisi benim. Sorulacak bir şey varsa, çağırsınlar beni, icabeden izahatı vereyim kendilerine!

Birdenbire başını kaldırdı Salamon:

- Yorma kendini, dedi; Kadir Ağaya bu söylenmez..

Söylense bile hiç bir tesiri olmaz. Kadir Ağa bir bakkal, karacahil bir bakkal kadar iptidaidir. Orta Anadolulu bir bakkal nasıl her sabah dükkanını besmeleyle açar, kavanozlarının tozunu alır, onları okşar, severse, Kadir Ağa da böyledir. Kolaya zımpara tozu karıştırıldığı meselesine gelince.. Mühim, çok mühim bu. Siz bu hususta ne biliyorsanız ondan bahsedin.. Yoksa, Kadir Ağa şöyle, Kadir Ağa böyle.. Bu sökmez. Kolaya zımpara tozu atandan haberiniz var mı? Kimdir bu sabotör?

- Bunu kimin yaptığı, daha doğrusu yaptırdığı, bence malum..

- Kim?

- Dokuma ustası!

- Onun teşvikiyle olması gayet tabii.. Ama atan kim?

- Anonim bir iş bu.. Filandır diyemem henüz.. Tertibatımı aldım ben de, suçüstü yakalatacağım... Mamafi, bütün bunlar görülmemiş, bilinmeyen şeyler değil.. Başta iplik ve dokuma ustaları olmak üzere, bütün usta muavinleri ve bütün bunların hatta Kadir Ağanın propagandasıyla da işçilerin yüzde doksan sekizi aleyhimde...

Ters ters bakıyorlar, homurdanıyorlar, beni istemiyorlar!

Umum Müdür güldü:

- Demek Kadir Ağa da?

- Elbette... Yoksa niçin dolaşsın fabrika içlerini?

- Ne yapalım? Siz İtalya gibi yerde, fabrika umuruyla uğraşmış insansınız. Elbette bunun da hakkından geleceksiniz!

- İtalya, Fransa, Hindistan...

- Mesele yok..

Yan kapıdan Kadir Ağa giriverince, İtalyan mühendis usulcacık kalktı, öbür kapıdan çıktı, gitti.

Arkasından nefretle bakan ağa:

- Gene ne patırdatıyordu? diye sordu.

Umum Müdür sadece güldü.

- Beni çekiştiriyordu deel mi?

- Malum şikayetler efendimiz..

Masası üzerindeki kaatlarla meşgul olmaya devam etti.

Masaya az daha sokulan ağa:

- Ne diyor? diye göz kırptı.

- Malum şikayetler dedim ya.. Atölyeleri gezip dolaşmanıza kızıyor. Öğrenmek istediği bir şey varsa beni çağırıp sorsun diyor.

Öfkeyle doğrulan ağa:

- Sen o kabıklıya dirsin ki, kendini palikeme üçüncü ortak deyi almadım diyor Kadir Ağa dirsin! Mal benim..

İstersem çalar kibriti yaharım.. Ağnadın mı?

- Haklısın ağa... Amma...

- Ne aması?

- Ona bunu anlatmak zor... Avrupa'da...

- Burası Avrupa mavrıpa deel! Burası Türkiye, açsın gözünü, açmazsa açarlar... Beğenirse böyle, beğenmezse çekilir gider melmeketine.. Burayı beğenmiyor da ne dimeye gelmiş?

Milliyet meselelerinin açılmasından hiç hoşlanmayan Yahudi Salomon, cevap vermedi.

Onu uzun uzun gözden geçiren ağa:

- Yohsa sen de mi onda yanasın?

Etine iğne dürtülmüş gibi irkilen Salamon:

- Ne münasebet efendimiz? dedi. Ben sadece onun zihniyetinden bahsettim...

- Sen de gavırsın mesela... Amma gavırdan gavıra...

- Hayır, ben gavır değilim...

- Niye? Kabıklı deel misin sen?

- Yooo..

- Essahdan mı lan Salamon? Essahtan kabıklı deel misin?

- Ben yarım sünnetliyim.

- Yarım gavır yani..

Gülüştüler.

Ağa birdenbire:

- Dur hele, dedi, sennen de arayı açacıyk gayri..

- Niye?

- Sen nesin bırada? Umum Müdür müsün, yoğsa eşekbaşı mı?

Pişkin Salamon gayet sağukkanlıydı:

- Niçin? diye sordu.

- Palikeynen hiç alekadar değelsin!

- Mesela?

- Meselası var mı canım? Ameliye tekmil şikayetçi İtalyandan. Herifin düzenini beğenmiyorlar, töbe beğenmiyorlar.

Ameliyeleri çağırıp ifadelerini alıyon mu?

- Başka?

- Katipler iplikhane kızlarıynan angace ediyor..

- Başka?

- Anayın dini! Mütteymum gibi ifademi mi alıyon?

- Estağfurullah. Siz müsterih olun..

X

Deveci Halil'i odasında, maroken koltuklardan birinde, bacak bacak üstüne atmış bulan ağa:

- O ne? diye sordu, hayrola?

Ayağa kalkan Halil:

- Ben sana küstüm! dedi.

- Niye?

- Ben bu palikede müstesna mıyım, değil miyim?

- Bu da laf mı bre Halil? Çal kibriti yak!

- Madem öyle.. Ne dimeye mayetindeki itlerini bağlatmıyon?

- Ne var ki? Nolmuş ki?

- Ben kendimi bu palikenin sahibi bilir senin de beni evladın gibi sevdiğini zannederdim... Meğer...

- Eyi amma niye söylemiyon nolduğunu bre Halil?

- Şo bir katibin var senin, çırçır katibi midir, nedir..

Herif tuttu bizi odasından kovdu be!

- Kovdu mu? Nasıl kovar?

- Kovdu işte, basbayağı kovdu...

- Nasıl kovar yahu?

- Basbayağı kovdu bre ağa.. Lakin hatır saydım, senin gül hatırıyın depemde yeri var.. Yoğsa Allahımı inkar edim, on iki dene miralayı tokatı.. Zati iki sıkımlık canı var.

- Niye kavga ettiniz?

- Heç yahu.. Fasofiso! Kendini adam belledik, gettik odasına, bir iki oturduk moturduk. Söndür caranı! Dedim ki, benim caramın ateşi, bu palikeyi yakmaz, merak etme dedim.. Yok, ille söndür.. Ağanın emri var filan fıstık..

Ağa bana bir şey dimez, ağa beni kendi belinden inme, öz evladı gibi sever dedim, gene yok.. O sıra sen geçtin, ardından getti, geldi, söndür caranı, ağanın emri böyle.. Depem attı. Lan dedim, senin habibini... Lakin, olmaz.. İtin değil, sahabının hatırı var, seni saydım... Essahdan sen mi dedin?

- Töbe Halil, habarım bile yok vallaha...

- Peki, nasıl cesaret eder bu böyle?

- Cebimden harcamış.. Senin ağan benim kardaşımdan ileri mesela..

- Ona bi dene konsam yarısı boşa gider. Lakin saydığım nokta başka.. Anlıyon a?

- Nefesini tüketme.. Cebimden harcamış kösnük.

Elli olsa lafımı yimem. Dedim dedim, dimedim dimedim..

Nefesini tüketme... Palike içinde çara içmenin yassahıdığını tamim ettik a, sana göre deel tabi..

- Bişey değil, o kadar hambalı üstüme güldürdü..

Sana bişey deyim mi? Beni sevdiğini anlayım ki, onu şimdi çağırmalısın, benim önümde ağzının bi gozel kayarını vermelisin!

- Kulağasma bre herif.. Bunnar ecir takımı, mayşçi kısmı.. Nirden bahsan çiğeri beş para itmez.. Sana benim cebimden harcamış..

- Yok, dedi Çopur Halil, sen onu çığır benim yanımda..

- Mayişçi kısmı bre herif, nereden baksan...

- Yok, ille çağır onu, benim önümde...

Çaresiz masasına geçti, zile bastı; içeri giren odacıya, çırçır katibini çağırması emrini verdikten sonra, altın çerçeveli gözlüğünü gözüne taktı.

- Ağan nörüyor? Alemleri eyi mi?

- Ağamın alemi Sultan Süleyman'da yok.. İki dene bar kızı kapatdı kii.

Ağa güldü:

- İki dene ha? Zorlu mu bari?

- Ne diyon bire ağa.. Lokman Hekimin yi dediği..

- Dimek iki dene,

- ...İki dene ki feryat! Biri sarı saçlı, biyaz; ötekinin saçları zümrüt gibi, esmer..

- Çiftlikte mi eyleşiyorlar?

- Heye.. Hani rakı içtiydiniz, üst kat var ya... Orayı tekmil boşalttırdı, avradını mavradını, çocuklarını mocuklarını da mektebe kayıt için geldilerdi..

Kapı vuruldu, çırçır katibi girdi.

Suratı derhal asılan ağa:

- Ben size benim cebimden harcamak yassah, herkes kendi cebinden harcasın dimedim miydi?

Çopur Halil'e bakan katip:

- Demiştiniz efendim.

- Demiştim de, ne dimeye benim cebimden harcadın?

- Sigara içiyordu, söndürmesini rica ettim, dinlemedi. Ben de...

- Sen de.. Ağa böyle böyle diyor didin?

Katip başını eğdi.

- Buyur, dedi ağa, dimedim miydi? Sana benim cebimden harcamış.. Elli olsa yimenı lafımı.. Didim didim, dimedim dimedim.. (Katibe) Bundan kelli, istemem! Herkes kendi cebinden harcasın.. Hadi, yallah işiyin başına!

Ağayı selamlayan katip, odadan geri geri çıktı.

Çopur Halil:

- Böylelerine Allah kel virsin de tırnak virmesin ağa.. Çingeneye beylik vermişler, peşin babasını asmış..

- Doğru.. İt kapıda zebun gerek.. Babalarımızdan, dedelerimizden böyle duyduk, böyle belledik...

Deveci Halil çıkıp gittikten sonra, ağa odacısını çağırdı, deveci Halil'i odasına bıraktığı için söğdü, saydı.

Odacı:

- Dinlemedi ağa, dedi. ağa beni kendi öz evladından ziyade sever, dedi...

- Desin, bırakma!

- Siz huylanırsınız diye..

- Benim huylanmama bakma.. Bir daha istemem...

Hadi!

Odacı çıktı. Önüne bir tomar parşömen çeken ağa, yeni öğrendiği imzasını atmağa başladı. Bu imzalar, birbirine paralel dört, beş çizgiydi.

Elinde pırıl pırıl stilo, gözünde gözlük, imza işine öyle dalmıştı ki.. Kapının açılıp ortağı Numan Şerif Beyin içeri girdiğinin bile farkında olmadı.

Cahil ortağını kapıda uzun uzun seyrettikten sonra Numan Şerif Bey:

- Ulan, dedi, ulan Kadir.. Hani yakışmıyir da değil ha! Bir yabancı görse seni sahiden de umum müdür sanır!

Kelle, kulak, heybet...

Şapkasını çıkardı, odacıya verdi, sonra geçti maroken koltuklardan köşedekine kendini bıraktı.

Karakulak zadelerin mükellef konağında gözlerini dünyaya açan Numan Şerif Bey, bütün ömrü boyunca hesapsız bir refah içinde yaşamış, elli beş yaşlarında, gerçekten bir erkek güzeliydi. Yaşamasını, yemesini, içmesini, oturup kalkmasını, görüşüp konuşmasını bilir, yalnız Türkçesiyle değil, İtalyanca, Fransızca ve Almancayla da meramını anlatabilirdi.

İstanbulda yazlık, kışlık köşkleri, bir de yalısı vardı.

Bütün bu köşk, apartman ve yalısının duvarlarında Paris'ten, Londra'dan, Felemenk'ten getirilmiş çeşitli tablolar asılıydı. Amerika'dan otuz küsur bin liraya satın aldığı kahverengi motörü yalısının önünde her an tertemiz, pırıl pırıl bekler. Numan Şerif Bey, bilhassa tasavvuf şiirine düşkün, şapkayı fes, Türkçeyi Osmanlıca, ve bu dünyanın hayı huyu içinde eski günleri tahayyülden zevk alan dostlarıyla mehtap alemlerine çıkardı.

Her yıl hayır cemiyetlerine ödediği binlerce liradan başka, evinin kapısını çalan hiçbir fıkarayı ters yüz çevirtmez, para, yiyecek, eski şu bu verdirir,

hatta fazla ihtiyar olanları salona çıkartıp, karşısına oturtarak, altın yaldızlı fincanlarla kahve ikram eder, görüşür, konuşur, giderken de ihtiyarın kuru avucuna bir miktarı münasip bırakırdı.

Bu yüzden memlekette çok sevilir, fukara babası denilirdi.

Bütün ömrü Paris. Londra, Berlin, Roma, Kahire v.s. de geçmiştir denilebilir. Fabrikayla ilgisi yılbaşlarında bilançoyu tetkikten sonra, hissesinin üç ayrı bankadaki cari hesaplarına naklinden ibarettir.

Odanın içine ağır bir lavanta kokusu yayılmıştı.

Neşesi gene iyice kaçan Kadir Ağa, masadan kalkmış, gözlüğünü mahfazasına, stilosunu da yerine koymuştu..

Numan Şerif Bey:

- Otur, otur, niye kalktın? Pek yakışıyordu, dedi.

Ağa:

- Bırak taşkalayı beyefendi, biz ne kadar olsa malum a...

- Canım bunu herkes bilmez... Hiç kimse asalet nişanlarını doğarken birlikte getirmez.. Bütün bunlar sonradan yakıştırılan şeyler... Otur hadi otur.. Hazır yakışıyordu da...

- Bırak, canım sıkılıyor beyefendi.

- Niçin sıkılıyor canın bakim?

- Şo palikenin ehvali...

- Fabrika demeyi öğrenemedin gitti.

- Dilim dönmüyor.

- Ne varmış fabrikanın ahvalinde.

- İtalyan'nan gonuş da sana diyiversin!

- Gonuş değil konuş, diyiversin değil, deyiversin...

- Neyse işte...

Birdenbire ayağı kalkan Numan Şerif Bey:

- Konuştum, diye Kadir Ağanın gözlerinin ta içine baktı. İtalyan'la da konuştum, diğer icap edenlerle de ağa hazretleri.. Edindiğimiz kanaat şu ki, sen iyi insan değilsin!

Kadir ağadan iki karış daha uzundu, daha iri, daha heybetli..

- ...?

- Çok fena insansın sen Kadir.. Eğer bana gelip, seni ortalıktan...

- Kim demiş? Seni ortaklıktan çıkarmak istediğimi kim demiş?

- Patırdı etme.. Bana gelip, hisseni satın almak istiyorum, bana devret deseydin, belki razı olurdum.. Amma şimdi Çarıklı erkanıharp zekanla gıyabımda dalavereler çevirdiğini işitince..

- Ne dalaveresi? Kim demiş?

Numan Şerifi Bey kesti attı:

- Neyse, fazla laf istemiyorum, İtalyan burada kalacak ve fabrikada ben bulunmadığım zaman beni temsil edecek!

Kadir ağa, Numan Şerif Beyin heybeti karşısında ufalmıştı.

- Bunu amelelere ağnat! dedi, bana göre hava hoş..

Zatiniz herifnen beş senelik mukavele imzaladınız..

- Herif değil o, mühendis, Avrupalı yüksek mühendis, fen adamı!

- Neyse, beni ilagedar etmez...

- İlagedar değil, alakadar...

- Ne ise...

Odadan çıkan ortağına birdenbire her zamandan çok öfkelenen Numan Şerif Bey, zile bastı, odacıya:

- Bana umum müdürü çağır! dedi.

Az sanra koca burunlu umum müdür, ellerini ovalıyarak içeri girdi.

- Buyrun beyefendi.

Numan Şerif Bey gürledi:

- Sana emir veriyorum, aç kulağını. Ben fabrikada bulunmadığım zamanlar Sinyor Orlando doğrudan doğruya benim şahsi mümessilimdir... Bu bir, ikincisi onu saymıyan, verdiği emirleri harfiyen yerine getirmiyen kim olursa olsun, derhal kapı dışarı edilecektir.. İtalyanın aleyhine kurulmak istenen ve günlerden beri hazırlanan komplodan günün birinde onun kılına zarar gelirse...

Umum müdür ellerini ovaladı:

- Bu vaziyet karşısında bendeniz ne yapabilirim beyefendi?

- Ne mi yapabilirsin? Derhal Emniyete haber verir...

- Elbette beyefendi, orası malum...

- Senden başka bir şey istemiyorum ki...

Odanın içinde köşeleme dolaşmağa başladı.

- ...Budala, sersem, hayvan herif.. Aç köpek, kara cahil, meymenetsiz.. Tuttuk kendimize ortak aldık, gittik fabrikayı satın alma işini Ankara'da hallettik, sonra herif.. Alacağın olsun ulan yazının yarım pabuçlusu. Unuttu Mahmutpaşa Hanının kapısında tavşan derisi beklediği, yapılara eşekle kum, çakıl taşıdığı, peynir, ekmek, turşuyla sürttüğü günleri..

Pencerenin önüne dikilen bir insan karaltısına dikkat ederken, umum müdüre sordu:

- Kimdir orada dikilen? Ne istiyor?

Umum müdür gitti, baktı, geldi.

- Bizim katiplerden biri..

- Ne istiyormuş?

- Sizinle görüşecekmiş..

- Ne görüşecekmiş benimle?

- Bilmiyorum efendim.

- Çağır gelsin!

Sabahleyin Kadir Ağanın iplikhaneden kovduğu, sonra da muhasebede azarladığı katipti. İki sene önce fabrika muhasebesine aldığı Milli Mücadele arkadaşlarından birinin oğlu olan delikanlıyı tanıyan Numan Şerif Bey:

- Buyurun, dedi, bir arzunuz mu vardı?

- Evet efendim.. Size bir maruzatım vardı.

Yan gözle umum müdüre baktı.

Numan Şerif Bey:

- Buyurun! dedi.

Katip ilkpeşin ağır ağır başlamıştı, gittikçe öfkelenerek öyle bir hınçla anlattı ki, Numan Şerif Bey:

- Vay it vay! dedi, vay iki paralık serseri vay! Senin baban bu memleket uğruna çalışırken, o... Açtırmasın ağzımı, kefen soyucu rezil.. Servetini nereden topladığını bilmeyenlere yuttursun. Köpek!

Katibe, öfkeyle yiyecekmiş gibi bakan umum müdür, başiyle, dışarı çık! demek isteyen bir işaret yaptı. Katip tereddüt etti. Umum müdür işareti tekrarlayınca, katip dışarı çıkmak için hazırlanmıştı ki, Numan Şerif Bey:

- Hırsız, katil... diye mırıldandı. Umum müdüre döndü:

- ... Fabrikamın içinde neler oluyor Salamon?

Katibe:

- Peki, siz gidin işinizin başına!

Tekrar umum müdüre döndü:

- Bundan sonra benim bulunmadığım zamanlar bu çocuğun himayesi de sana ait, anlaşıldı mı?

Umum müdür hiç de memnun görünmüyordu.

- Anlaşıldı mı diyorum sana?

- Anlaşıldı beyefendi, elbette, vazifem.

- Ver şurdan bana bir kaat...

Demin Kadir ağanın imza denemeleri yaptığı parşömen tomarından bir kaat çeken umum müdür, Numan Şerif Beye uzattı.

Zarif stilosuyla sinirli sinirli yazan Numan Şerif Bey, deminki katibin maaşına on lira zam hakkında bir rapor tanzim etmiş, altını imzalamıştı. Umum müdüre uzattı.

Raporu çabucak gözden geçiren umum müdür:

- Usulsüzlük olmaz mı beyefendi? Öteki memurlar..

Diye itiraz etmek istediyse de, Numan Şerif Bey gene gürledi:

- Senden mütalaa istemedim, yallah hadi, marş!

Umum müdür elinde kaat, çıktı.

Xİ

Fabrikanın Amele Kapısı üzerindeki yuvarlak saat öğlenin on bir buçuğunu beş geçeyi gösteriyordu. Tam on bir buçukta dokumahane paydos olmuştu. Şimdi iplikhanenin kadın işçileri, siyah göğüslük, beyaz başörtü kalabalığı halinde, yorgun çıkıyorlardı.

Fabrikanın önü, pazar yeri gibiydi: Üzüm kuru yemiş, portakal, çeşit çeşit tatlı, kuru köfte, simit satıcılarının haykırışları birbirine karışıyor, kuvvetli güneşin altında hazla uçuşan besili karasinekler yiyeceklere inip kalkıyorlardı.

On iki saatlik yorucu bir işten sonra kavuştukları hürriyetin neşesiyle güneşe karşı gerinen, birbirini kovalıyan, yahut birbirlerine yaslanarak iplikhane kızlarını seyreden, laf atan delikanlı dokumacılar, fabrika meydan hamalları, yalın ayak çocuklar, bütün bu gürültü, şamata ve kaynaşmayı alışmamış, yadırgı gözlerle seyreden yayla memleket uşakları.

Paramparça üstbaşlarıyla bunlar öyle çoktu ki...

...

Dokumacı Sadri, Kooperatif bakkalına girdi. Her paydosta olduğu gibi, dükkan gene ağız ağızaydı. Gümüş

çerçeveli beyzi gözlüğünü alnına kaldırmış bakkalla, kıpkırmızı bilekli çırağı, on kuruşluk tahin helvası, kara zeytin, on iki buçukluk pirinç, mercimek, tuz tartıp, lamba camı, öküzbaşı çivit boya, somun yahut cıgara vermek için didinip duruyorlardı.

Müşteriler sabırsızlandılar.

- Mamıd ağa!

- Daha bekliyeciyk mi Mamıd emmi!

- Mamıd emmi be.. Ben hepsinden önce geldim, hepisinden arda kaldım...

- Mahmut amuca!

Mahmut ağanın gene başucu sancımağa başlamıştı.

- Vay Mahmut ağanızın anasını avradını diye okkalı bir küfür savurdu. Kahkahalar yükseldi.

Bir fıçı gibi yusyuvarlak biri olan dokumacı Musa:

- Arrr!!! dedi.

Camgöz Sadık ağzıyla zort çekti. Deveci Halil:

- Çek kardeş, dedi, bir yokuşun kaldı!

Mahmut ağa gülüverince, tekrar kahkahalar yükseldi.

Fırsattan faydalanan Mahmut ağa, terazinin oraya sıkıştırdığı kırk dokuzluk rakısını aldı, dikti, doğranmış hıyar turşusundan da ağzına attıktan sonra, ellerini birbirine sürterek:

- Demimizi aldık, dedi, söyleyin şimdi!

Gene her kafadan bir ses çıkmağa başladı:

- On iki buçukluk pirinç..

- İki dene çivit boya ver hele şurdan...

- Bizim lamba camını Mamıd emmi..

- Öyle mi bee.. Bizim somunnarı vereceğin..

- ...?

- ...!

Dokumacı Sadri cıgarasını hala alamamış; elinde para bekliyordu. Hiç istemediği halde gözü, az ilerisinde, kendisine bakmakta olon Camgöz'e kaydı. Deveci Halil'le bir şeyler konuşuyorlardı.

Arkasını döndü.

Çatmağa fırsat kollayan Camgöz, yanına geldi, Sadri'nin omuzunu dürttü:

- Arkanı niye döndün lan?

Sadri cevap vermedi..

- Sana söylüyorum lan; bacısı güzel! Arkanı neye döndün?

Az daha tezgaha sokulan Sadri:

- Mahmut emmi be, diye parayı uzattı, şurdan bir cigara ver hele!

Camgöz gene dürttü:

- Laf soruyoruz ulan, ayı. Boş mu veriyorsun yani?

- Arkanı niye döndün, lan.

Hırsla dönen Sadri:

- Ayı sensin! dedi sennen konuşan var mı?

Yumruğunu kaldıran Camgöz:

- Bak, dedi, başlarım anandan, bacından ha! Anam avradım olsun tepelerim! Sabahınan ağaya yediğin b...

dan haberim yok mu belliyorsun? Dayımın sözünden çık da gör.. Seni bu memlekette yaşatanın kibriyasını...

İki şişe siyah şarapla yanlarına sokulan Deveci Halil:

- Ne o? dedi, kaynımı ne sıkıştırıyorsun gene?

Camgöz öyle bir kahkaha attı ki, dükkan çınladı. Kalabalıktan biri:

- Gül kardaş gül! dedi, anan seni gül ayında doğurmuş, belli!

Cıgarasını alan Sadri, ağlayacak kadar hırslı, dükkandan çıktı. Berikiler de peşinden çıktılar. Yolun alt başındaki kebapçının yolunu tuttular.

Sadri arkalarından nefretle baktı, yere tükürdü, bir cigara yaktı... Babasına bin kere söylemişti:

...Alalım şu kızı fabrikadan baba, alalım şu kızı fabrikadan..

Onun kazanacağı para yerin dibine geçsin.. Başımıza bela olacak.. Yok. Olmaz. Benim kızım şöyle, benim kızım böyle.. Bu zamanda.. Anama bile güvenmem diyor Musa. Doğru. Kız kısmı değil mi? Ne ana tanırlar, ne baba, ne de kardaş.. Gözlerine birini kestirdiler mi bir gün yallaaah.. Onun için boş ver...

Belki yüzüncü sefer dokumacı Musa'ya hak verip, bacısı Cemile'ye boş verdiği halde, bir türlü çekilip gidemiyor, altları delik kaba postalları

üzerinde yorgun, fabrika kapısı önünde dolaşarak cıgara içiyordu.

Saate baktı. On ikiye geliyordu.. İplikhane tekmil boşalmış, Boşnak kapıcı kapının demir kanatlarından birisini kapamıştı.. Kızın, çıkıp da kalabalığa karışarak eve gidip gitmediğini düşündü, ihtimal vermedi. Gözünü kapıdan ayırmamıştı ki.. Son günlerde hep böyle oluyordu. Tekmil işçiler çıkıyor, o neden sonra.. Katiple konuşuyordu herhalde..

Bunu istemiyor da değildi. Çünkü, oğlan ne de olsa bir katipti, okumuş yazmıştı, laf söz bilir, medeniyetten anlardı. Deveci Halil ya? Sonra katip İdman Yurdunda sağaçık oynuyordu, memlekette en iyi penaltı atan kişi varsa biri oydu..

Başının ağrısı gene başlamıştı. Şu cenabet çıksa da gidip eve kafayı vursam! diye düşünüyordu ki, bakkaldan çıkan dokumacı Musa'yı gördü. Gamsız diye düşündü.

Yanına gelen Musa:

- Ne bekliyon? diye sordu.

- Hiç.. dedi Sadri, bizim enayiyi..

- Neye? Çıkmadı mı?

- Çıkmadı.

Musa göz kırptı.

- Neye?

Cıgarasının dibini bir fiskeyle fırlatan Sadri:

- Neblim ben.

- Herkes çıkalı milyon oluyor yahu..

- Oluyor amma...

- Haydi birer çay içek!

- Canım istemiyor.. Eve gidip vuracam kafayı..

- Bacın çıkana kadar içek işte birer çay...

- Boşver..

- Senin Nusret musret içerdeler, münakaşa gırla gidiyor..

- Şimdi neredeyse çıkar Cemile.. Hem başım ağrıyor benim..

- Çay parası benden.. Korkma..

- Çay içecek paramız da mı yok artık..

- Zımpara tozu dalgasını ağaya çıtlatmış mısın ne?.

- Kimden duydun?

- Camgöz'den.. Onun habibini şaşıracam diyor..

- ...

- Sana ne de karışıyon bire oğlum.. Onlarla uğraşılır mı?

Bana baksana.. Sakala göre tarak vururum.. Neme lazım elin keçisiynen koyunu.. Şimdi yeni dalgalar dönüyor.

Para günü İtalyanı dövecekler. Ona bak sen..

- Sahi mi?

- Onun için, girek de birer çay içek dedim sana, dinlemedin. Hem İtalyanı, hem de İzmirli Nusret'i filan..

Sen geri dur, benden de duymuş olma.. Bizim dokuma ustaları el altından ameleyi körüklüyorlar, iplikane ustası da iplikane amelesini.. Tekmil ustalarnan amele birlik oldu, ağız birliği.. Hani haksız da değil.. Hangimiz memnunuz?

Git gel sakızın dibi.. İplik kopuğunu bağlamaktan bez dokuyamıyoruz. Bu paradan hiç umudum yok. İzzet'e bakarsan, sizi alet etmek istiyorlar, karışmayın, size bir faydası yok diyor amma, öyle değil kazın ayağı.. İtalyan'ın kabahati olmasa bile, madem onun yüzünden kazançlarımız azalıyor, bassın gitsin, gitmezse Allahını şaşırmak lazım! Amma, gene de geriden seyirci olmak en iyisi...

Sen zımpara tozu lafını ağzından kaçırmasan iyi ederdin!

- Ağa sordu, ben de söyledim.

- Ağa sordu diye, karnındakileri hemen dökmek mi lazım?

- Nusret daha beter yapmış..

- Ona ne bakıyon sen? Batağına gidiyor, o.. Atılganlık her zaman iyi değil.. Suyu saman altından yürütmek marifet. Nusret'in gidişini beğenmiyorum ben!

- Nolur?

- Çocuksun.. Noluru var mı be? Bura fabrika... Ne olmaz? Her bir şey olur.. En biri para günü.. Millet İtalyan'ı döverken, bunu da kim vurduya getiriverir! Hadi birer çay içek..

Sadri'yi kolundan çekmek istedi, o gene direndi:

- Şimdi nerdeyse çıkar.. Çeyrek geçiyor on ikiyi!

Musa:

- Benim bacım olsa... dedi.

- Napardın?

- Bacağına bastım mı ayırırdım.. Bennen oynuyor musun sen?

- Bacın Zahide'nin bacağı onun için mi ayrık?

- Dalga mı geçiyan lan, toy. Benim bacılarım benden çok büyük oğlum.. O Zahide bacım yok mu, ben şu kadarmışım anam ölmüş, bana analık etmiş.. Benim küçüğüm olmalı, böyle gecikmeli ki.. Avrat kısmı değil mi, anam olsa şüphelenirim.. Kafalarından yumruğu eksik etmeğe gelmez. Kızını dövmiyen, dizini döver..

- Doğru...

- Babanı zorla, alın fabrikadan onu. Şu meseleyi biliyon ya? Babanın kulağına bir giderse, Allahıma hem onu, hem de seni dilik dilik eder!

- Bana ne? Bin kerre söyledim fabrikadan alalım diye.

- Lan ne günler be.. Senin baban da, benim babam da, memlekette Karun gibi zenginmişler.. Ne vardı sanki o zenginliği bırakıp da buraya gelmekte. Saray gibi evimiz varmış... Tarlalar, bahçeler, tuuu...

- Şimdi olmalı ki, dedi Sadri, sırtüstü yat... Benim babam da tutturmuş Karagöl'ü.. Sekiz on dönüm tarladan ne çıkacak?

- Heç canım.. Vızırtı... O, bu değil ya, senin baban, istese oturduğu yerde zengin olur.. Değil mi?

- Söylemiyor muyum? Bize hiç acıdığı yok... Saç keser beleş, sakal kazır beleş, diş çeker beleş...

- Kırık sarar, yakı yakar beleş değil mi?

- Vallahi be.. Halbuki para alsa da o paraları biriktirse..

- Köye giderken dolu paranız olurdu..

- Kim gidiyor köye? Boş ver yahu.. Ne işim var benim?

Şehir dururken.. İstiyorsa kendi gitsin.. Şu kızı baştan bir atsaydık, gerisi kolaydı.. Babam da çeker köye giderdi, ben burda oooh.. Her hafta stadyuma giderdim, sinemaya giderdim... Değil mi?

- Heye.. Bu kız işi tadsız. Demin, bakkalda Camgöz'ü o silik deveci kışkırttı. Git şu Sadri'ye çat, ben gelip ayırırım, dedi.

- Çopur Halil mi?

- Heye..

- Bacısı güzel dedi, kaynım dedi, sesini çıkarmadı..

İnsan yer mi bu lafları?

- Ne yapim Musa? Kolum kanadım kırık. Şöyle sağlam bir arkam olsa.. Göğsüne vurmuşlar da vay arkam demiş...

- Benim bacım olsa çalıştırmam, acımdan ölsem gene çalıştırmam!

- Senin bacın çalışmamış mı?

- Ben çocukmuşum.. Şimdi olsa..

- Çalışmasa benim kazancım yetmez. Aha geliyor..

Yanındaki kim? Halime mi? Heye, Halime.. O kız da benim hoşuma gidiyor efendi...

- Sil ağzıyın salatasını lan! dedi, Musa, deftersiz.

Sadri güldü.

Pamuk tozuyla ağarmış siyah önlükleri, beyaz başörtüleriyle kızlar hızlı hızlı geliyorlardı.. Musa:

- Eyice sıkarla ha! dedi, kız kısmının başından yumruğu eksik etmeğe gelmez, eyice sıkarla!

- Dur sen, dedi Sadri, bak şimdi napacam ona!

Fabrika kapısının oraya dikildi, kaşlarını çattı; ellerini arkasına koydu, bir ayağını öne attı... Hindi gibi kabarmış

bekliyordu.

Kızlar geldiler geldiler... Sadri'nin önünden geçerken dönüp bakmadılar bile.

Sadri:

- Sist, efe! dedi.

Cemile derhal durdu, döndü:

- Ne var?

- Nerdeydiniz bu vakte kadar?

- Sana ne?

- Ne demek bana ne? Herkes çıkalı milyon oluyor..

bir saattır bekliyoruz..

- Beklemiyeydin.. Bizi bekle dedik mi sana? Yörü kız, yörü...

Halime gülüverdi, Musa da. Kızlar yürüyüp gittiler.

Musa:

- Kızın yanında heç piyasan yoğmuş bire herif! dedi.

Aftos piyos geçti. Ben olsam, bacağına bastığım gibi...

Kızların arkasından öfkeyle bakmakta olan Sadri, yere tükürdü.

- Ne fayda.. Ben napim? Bir baba kızına bu kadar yüz verirse...

- Bu kız senden erkek arkadaş.. Seni töbe piyasaya almıyor!

- Sen de ne gıcık veriyon adama yahu?

Kahkahayla gülen Musa:

- Almıyor işte, dedi, seni töbe piyasaya almıyor!

Gözleri dolan Sadri:

- Beni kimse piyasaya almaz arkadaş; ben dünyanın en aşağılık insanıyım... Sokaktaki itler bile piyasaya almaz beni... Var mı daha bir diyeceğin? Konuşma bennen!

Çayhaneye taraf yürüdü.

Musa pişman olmuştu, koştu boynuna sarılmak istedi.

Sadri silkindi.

- Bırak lan... Sen de...

- Lan şaka ettik.. Hiç de şakaya gelmezsin bire herif..

- Böle şaka mı olur yahu? Konuşma bennen.. Şaka ediyormuş.. Deyyusun kızını çekip vurim mi, onu mu istiyorsun?

Tekrar koluna giren Musa onu çayhaneye çekti.

Xİİ

Camgöz Sadık'la deveci Çopur Halil işçi mahallelerine giden yolun dönemecindeki kebapçı dükkanında şarap içmekteydiler.

Camgöz Sadık kebapçıya seslendi:

- Öyle mi be yiğenim?

İriyarı bir Arabuşağı olan kebapçı, tezgahından cevap verdi:

- Emret Sadık Bey!

- Şu bizim şişleri göndereceğdin...

- Derhal.. Koşdur şişleri küçük!

Dumanı tüten üç şiş kuşbaşı kebapla çırak geldi, şişleri kirli tabağa sıyırdı.

Camgöz Sadık:

- Hala içerde.. dedi, bir bahane bulup katipnen konuşuyor!

- Ne diyor karakız?

- O kadar laf ettim razı gelmedi, diyor..

- Kollarını burmaynan dolduracam diyor demiş mi?

- Demiş.

- Şehirde konak tutacağmış diyeydi..

- Demiş, hep demiş..

- Gözümün yağını yesin diyor da demiş mi?

- Demez olur mu? Hani teyzemin kızı diye değil.

abukat gibi laf bilir..

- Bir heye dese halbuki.. Anam avradım olsun, tekmil develerimi satar, uğruna harcarım!

- Katip olmasa..

- Otuz kaat mayişnen kız mı sevilir yahu?

- Kızın aklı işte. Haydi içek, şerefe!

- Şerefin var olsun..

Şarap bardakları kalktı, tokuştu, içildi.

Yumruğunun tersiyle ağzını silen deveci:

- Sana bir şey deyim mi? dedi, biz bu katibe bir mektup yazak. Diyek ki, sen o kızdan elini çekdin çekdin, çekmedin kendini yok bil! Katiptir, efendiden adam.. Efendiden adamlar korkak olur, kıza boşverir..

Camgöz Sadık:

- Bu ayak fos.. dedi, oğlan pek de öyle ürkeceklerden değil. Gözü bayağı kanlı..

- Ne gibi?

- Muhasebede yumruk atmadığı katip yok!

- Katiplere yumruk attığına ne bakıyon sen? Biz onun yumruk attığı katiplerden miyiz?

- Değiliz, dedi Sadık, onun gibi iki dene daha olsa fos, fos ya.. Oğlanı büsbütün kışkırtırız sonra, sevmiyecekse de sever bu sefer.. Aha, bizim kız geliyor!

- Hani?

Karşı evlerin köşesinden çıkan Karakızı parmağıyla işaret etti:

- Deyha... Eğil benden taraf..

- Gördüm..

- Çağırak mı?

- Gelir mi?

- Ben çağırırım da nasıl gelmez? Dezzemin kızı taa..

- Daha ne duruyon bire Sadık..

Camgöz fırladı. Kızla dükkana geldiler. Karakız:

- Ooo.. dedi. Halil ağam da burdaymış. Dırabızayı kurmuşsunuz...

Sandalye ikram ettiler. Karakız masaya geçip oturdu.

Selam, sabah, hoş beşten sonra Deveci Halil:

- E.. dedi, ne var ne yok bakalım?

- Sağlığın vallaha kardaş..

- Keyifler gıcır mı?

- E.. Küncü göneni.. Şurdan bir tel fırça alim dedim..

Tahta silecem de..

- ... Bugün, dedi, senin katibe ağa öyle bir iş etti ki, deme gitsin! Tadından, balından yinmez.. Bizim iplikhane ustası siliktir, heye amma, kertesine de geldi mi, taşı gediğine kor!

- Noldu?

- ... ağa kelepleri dolanıyordu, o sırada Cemile'ynen konuşuyordu.. Katipdir zıp diye iplikaneye girmesin mi?

Bizim usta; kafir, ağaya bir şeyler fısıldadı, ağadır katibe bir baktı, oğlanın rengi mengi geçti.. Yani bir kurşun sıksalar şuncacık kanı çıkmazdı!

Camgöz:

- Ne dedi?

- Sen ne geziyon burda katip? dedi.

- Beriki ne dedi?

- Hık mık.. Ağa da yallah, dedi, yallah burdan.. Seni bir daha görmiyecem buralarda!

Deveci Halil:

- Bah hele yiğenim! diye kebapçıya seslendi, bacı da geldi bak! Temiz bir bardak, eyi bir kebap mebap...

Karakız:

- Beni mazur görsen Halil ağa..

- Niye bacı?

- Eve gidecem vallaha kardaş, tahta mahta silecem..

- Bütün fosilmişsin bire bacı! dedi Halil, bir iki bardak at, sonra git.. Tekmil kan taa!

- Huyum kötü.. Ağzıma değdi mi gerisi gelmeli.. Zati canım da isteyip duruyordu..

- Daha ne allahcı.. (Kebapçıya seslendi) Yiğenim çakıyon ya, bacının kebabı beyti olacak, biberi miberi, sumağı mumağı.. Sen bilin ha!

Tezgahından gülen kebapçı başını salladı.

- Sonra? dedi Çopur Halil.

Karakız:

- Senin dediklerini tekmil anlattım... Allahın emri, Peygamberin kavli üzre, kendini aile yapacam diyor, dedim...

- Hökumat nikahı da kıydıracak dedin mi?

- Dedim..

- Kollarını burmaynan dolduracağımı?

- Onu da dedim.. Şehirde konak tutacak sana dedim, seni hanım gibi köşede oturtacak dedim..

Camgöz Sadık:

- Der, dedi, dezzemin kızı taa!

- Ne dedi?

- Bir kızdı ki...

- Essahdan mı? Demek kızdı? Katibe yangın efendi..

Akıl diyor çek dabancanı; lan lan lan...

Camgöz lafa karıştı:

- Katibin ne kabahatı var? Esas mesele kızda.. Kız istemese katip şorda kalır.. Bunnar muhacir oğlum.. Kafaları bir şeye yattı mı, töbe

çeviremezsin!

Karakızın bardağı gelmişti. Deveci Halil şarap doldurdu, hep birlikte kaldırıp tokuşturduktan sonra içtiler.

Camgöz devam etti:

- Hani biliyon mu Halil şu senin iş olmasa, onların tekmil Allahını şaşıracam amma, belimi sen büküyon! Yoğsa..

O kardaşı var ya a Sadri, onu bugün eyi bir öfelemekdi niyetim. Ulan, dayım mesela değil mi, koskoca bir dokumahane ustası.. Ona karşı ağız kullanılır mı? Dayım bir çağırdı odasına, gittim, dedim buyur dayı! Dedi böyle böyle, senin Sadri de İzmirlinin ağzını kullandı.. Ulan depem attı, dedim emret dayı, senin için... Dayım yahu!

Ötesi varmı? Anamın ağası.. Dayı demek ne demek?

Bardağa sarıldı. Ötekiler de bardaklarını aldılar, gene tokuşturup içildi.

Ağzına iri bir et parçası atan Camgöz:

- Belimi sen büküyon kardaş! diye devam etti, şu senin iş bir tökezsin, gör.. Bunnara acımağa gelmez...

Enselerinden kör bıçaknan kesecen!

Soluk, esmer yanakları kızarmağa başlayan Karakız:

- Bacısı da bacısı da.. dedi, o bacısı yok mu, kardaşından beş beter. Ağa katibi kovdu diye görsen, yüzünün eğrisi dizine indi. Ağaya bile çemkirdi

be!

- Yoh be! dedi Halil.

- Yaa, görsen... Ağaya bir çemkirdi ki...

Camgöz Sadık:

- Bunnar böyle! dedi, bunnara acımaya gelmez!

Sen ne yapacan, şu senin iş foslasın, bilirim ben yapacağımı!

Karakızın kebabı sıcak sıcak tüterek geldi. Ortalığa kuvvetli bir nane ve pişmiş et kokusu yayıldı.

Bardaklar tekrar doldu, şerefe kalktı, içildi.

Ceketinin iç cebinden bütün bir on liralık çıkaran Deveci Halil:

- Yiğenim! diye seslendi.

Kebapçı koşarak geldi.

- Bize iki şişe siyah şarap daha aldırıver şurdan..

- Emret gözüm..

Karakız:

- Anlaşıldı, dedi, beni bugün zil zurna edip ortaya düşüreceksiniz.. Anlaşıldı..

- Canıyın bülbülü sağ olsun bire bacı dediler.

- Sizin de canınız sağ olsun.. Pilavdan dönen kaşığın sapı kırılsın!

Karakızın sırtını avucuyla okşayan Camgöz:

- Hani, dedi, dezzemin kızı deyi söylemiyorum, bu fabrikada bi dene! Sebebine gelince.

Karakız:

- Amaaan.. dedi, bacında hayır mı kaldı? Siz beni dört, beş sene evvel göreydiniz!

Deveci Halil:

- Neyin var? dedi, gene iyisin!

Kıza istekle baktı.

Beriki gerdan kırarak:

- Bir saçlarım vardı, topuklarımda! Şimdi nerdeee...

Bu fabrika insanda insanlık mı koyuyor...

Çırak yeni şişeleri de getirdi. Birini açtılar bardaklara böldüler.

Karakız:

- Hızlı gidiyoruz çocuklar! dedi.

Deveci Halil aldırış etmedi..

- Sabahnan elimden bir kaza çıkıyordu efendi, az kaldı..

- Noldu? Hayrola?

Bardağına sarılan Deveci Halil:

- Hele, dedi, bi fırt daha içek..

İçtiler.

- ..şu çırçır katibi var ya, o işte.. Adam belledik kendini, girdik yanına oturduk bir iki. Bir de cara yakdık..

Tutturdu söndür caranı, burda cara içmek yassah.. Bir söyledi, iki söyledi, beş söyledi.. Yahu arkadaş, dedim,.

herkese yassah olabilir, ben bu palikede müstesnayım, ağa beni evladından ziyade sever! Yok.. Bura palike, ağanın babasına bile yüzü yok.. Depem bir attı. Lan dedim senin ıstavrozunu, İsanı, Musanı, sin kef... Bir karakucak bir savurdum. Canı zati bilmem neresinden, başımıza adamdan sayacaklar.. Birşey değil, bösböyük başıynan yalan söylüyor. Göya ağa diyesiymiş ki, söyle ona carasını söndürsün. Böyle mi dedi dedim. Heye dedi.. Gettim ağaya, dedim ağa, sen mi emir verdin bu katibine böyle böyle? Dedi vallaha töbe Halil! Kanım su gibi aksın yalan!

Senin ağan benim kardaşım, sense zati kendi belimden inmiş evladımdan irelisin..

- Çal kibridi yak palikeyi! Biliyorum efendi dimez. Seni evladından ireli sever, bir, bir de bizim ağaynan içtikleri ayrı gider.. Neyse, dedim madem öyle çağır katibini!

Çağırdı tabi derhal.. Lan, dedi. ben mi sana böyle böyle emir verdim? Katiptir hık mık, hık mık.. Ağa bir huylandı efendi, dellendi.. Dedi adam var, adamcık var, her kuşun eti yenmez! Ben bunu kendi öz evladımdan ireli severim, ağası dersen benim kardaşım.. Bunnar kibridi çalar, yakarlar palikemi isterlerse.. Ne ana kodu, ne avrat...

Elinden almasaydım, habibini şaşıracağdı.. Araya girdim de, dava teps oldu.. Lan şöyle bir zihnine fur... Her kuşun eti yenmez, bu adamı ağa öz evladından ireli seviyor..

Hı? Ağası da palike sahabının arkadaşı, kardaşından ireli.. Hı?

İştahlı bir ağız şapırtısıdır gidiyordu.

Bir ara Deveci Halil:

- Aklımdan başka bir şey geçiyor! dedi, düşünek, taşınak da..

Camgöz:

- Ne gibi? diye sordu.

- Şu kız dişini kat'i olarak çeksin atsın..

- Ee?

- Esi sağlığın.. Bir gün bir tomafil, al tomafile..

Camgöz'le Karakız bakıştılar.

Karakız:

- En temizi bu! dedi, amma yaşı ufak daha..

- Kaç?

- Ya on dört, ya on beş..

- Olsun, dedi deveci, onun uğruna mapıs da yatarım, ipe de giderim! Hadi, şerefe!

İçtiler.

- Paradan yana, denizde kum, bizde para.

- Ağzı pek şoför de ilazım..

- Var, o da var.. Yanında adam boğazla.

- Daha ne öyleyse? Kesenin ağzını açtıktan, ağzı pek şoförü de bulduktan sonra..

Dükkana Arnavut Ömer girdi. Etrafa bakınırken onları gördü. Onlar da onu görmüşlerdi zaten.

Deveci Halil:

- Buyrun kardaş! dedi, gelsene!

Uzun Ömer ufak bir tereddütten sonra bir sandalye alıp geldi.

- Merhaba!

- Merhaba, merhaba, merhaba.. Cümleten merhaba..

- Ne var ne yok bakalım?

- Hiç, dedi Ömer, sağlık.. Sennen biraz konuşmak istiyorum Sadık..

- Emret kardaş, ne zaman istersen...

- Sonra, burdan çıktıktan sonra...

- Olur kardaş, ne zaman istersen...

Karakız:

- Canın sıkkın gibi duruyon Ömer Ağa?

- Sorma bacı.. Burnumu tutsalar canım çıkacak..

Deveci Halil kebapçıya gene seslendi:

- Yiğenim be.. Temiz bir bardaknan bir de kebap yap bizim kardaşa!

Kebapçının geniş ağızlı kocaman bıçağı tahta üzerinde keyifle tıkırdamaya başlamıştı.

Xİİİ

Cemile'ler dokumacı Musa'ların avlusunda oturuyorlardı.

Tapu ve kadastro kayıtlarında Bir bap hane olarak gözüken 268 plaka numaralı ev, mahallenin öteki evleri gibi maili inhidamdı. Yağmur yiye, güneşte kuruyup çatlıya, fırtınalara göğüs gere kaditleşmiş, öne kaykılmış, tekmil tahtaları çürümüştü.

Üst kattaki yanyana iki odadan sağdakinde dokumacı Musa, karısı ve dört çocuğu: soldakinde de Musa'nın babası, analığı ve babasının doksan beşlik

annesi Tetka Bilelka (Bilelka teyze) oturmaktaydılar. İki odayı birbirinden ayıran duvar, delik deşikti, damın paslanmış

kiremitleri de kırık veya çatlak olduğundan, kuvvetli yağmurlarda tavan yer yer akar, hemen hemen hiç kaldırılmayan yataklar sırılsıklam olurdu.

Alt kattaki odalardan birinde İzzet Usta, öbüründe de Cemile'ler aylığı ikişer buçuk liraya oturmaktaydılar.

Bundan başka, kocaman avluyu çevreleyen yanyana odalar da birer buçuk, ikişer lira aylıkla fabrika işçilerine kiralanmıştı. Otuz, kırk aileyi barındıran bütün bu avluya kısaca Musaların avlusu denirdi.

Oda kapısını itip giren Cemile. babasını pencere önüne bağdaş kurmuş, bileyi tasında ustura bilerken buldu.

- Babilo, kolay gelsin!

Beyaz çerçeveli gözlüğünün üstünden kızına bakan ihtiyar Malik, karşısındaki rafta çatırdıyla işlemekte olan çalar saate gözlerini çevirdi.

Babasının ne demek istediğini anlayan Cemile:

- İşim vardı! dedi, idareye çıktık. Halime'yle... Öyle iplik kopuyor ki, şaşırdık kaldık. Hiç iş çıkaramıyoruz.

Bu İtalyan geldi geleli işlerimiz adamakıllı bozuldu.. Böyle giderse yandık..

Usturasını bilemeğe devam eden ihtiyar Malik, işinden başını kaldırmaksızın:

- Senden başka idareye çıkacak kimse yok muydu?

diye boşnakça sordu.

Cemile:

- Yoktu! dedi, arkadaşlar illaki beni istedi...

- Ağabeyin nerde?

Cemile'nin kaşları çatıldı. Başörtüsünü sinirli sinirli çıkarıp merdivenin tırabzanına attı.

- Ha? Nerde ağabeyin?

- Neblim ben?

- Nasıl bilmezsin?

- Kahyası değilim ya!

Kızına uzun uzun bakan ihtiyar Malik başka bir şey sormadı.

Neden sonra Cemile:

- Bin kere söylüyorum, diye devam etti, sokakta yanımda, arkadaşlarım varken benimle konuşma, diye.

Hayır, inadıma, konuşacak! Ellerini arkasına koymuş, kaşlarını da çatmış, bellersin dünyayı fetedecek! Neredeydiniz?

Herkes çıkalı milyon oluyor...

- Kendini piyasaya alan varmış sanki.. Tepem bir attı, sana ne ulan, dedim yürüdüm.. O öyle kabadayılık yapamazdı ama, yanında akıl hocası vardı gene, hep ondan!

- Kimmiş o?

- Şu Musa serserisi..

- Demek ellerini arkasına koymuş...

- Vallaha be.. Sana ne ulan, dedim yürüdüm. Bir bozuldu ki...

Dişsiz ağzıyla uzun uzun gülen baba:

- Oğlumun hatırına dokunma! dedi.

- O niye benim inadıma iş yapıyor?

- O senin büyüğün... Oğlumun hatırına dokunursan, karışmam Cemka! Külahları değişiriz.

- İnadıma iş yapmasın, dokunmayım hatırına... Cin damarıma niye basıyor? Çocuk muyum ben?

Kızına küskün küskün bakan ihtiyar, başını hafifçe sallıyordu. Cemile koşarak merdiveni çıktı, gitti babasının kalın kemikli dizine oturdu, boynuna sarıldı.

İhtiyar Malik:

- Oğlumun hatırına dokunmazsan, başımın üstünde yerin var! dedi, dokunursan... Çünkü, bu dünyada onun senden, senin ondan başka kimseniz kaldı mı? Yarın ben de gözlerimi yumuverirsem...

Cemile babasının boynuna daha kuvvetle sarıldı, ihtiyarın kısa, sert sakallı, kupkuru yüzünü öpmeye başladı.

- Babilom benim, şeker babilom... Kızkonu kimlere bırakacaksın? Kızkon ağlar sonra!

- Eeeh... Anamız. babamız bizi kimlere bıraktıysa kızım... Yer yarığından çıkmadım ya ben de... Benim de bir babam vardı, anam vardı, dedem, halalarım, dayılarım, teyzelerim... Hani? Nerdeler? (İçini çekti) Hepsi de kara toprak oldular.. Fani bir dünya bu.. Bir varmış bir yokmuş!

Cemile'nin saçlarını okşuyordu.

- ... her şey yalan her şey rüya.. Sekiz kardaştık biz... Karagöl'dekinden gayri altısı nerde? Onun için, birbirinize sahip olun birbirinizin kalbini kırmayın, acı söz söylemeyin, sevin birbirinizi! Gün gelecek, sizin de çocuklarınız olacak, siz de onları dizlerinize oturtup...

- Amaaan sen de be babila!

- ... seveceksiniz...

İhtiyar Malik'in gözleri parladı:

- ... köyümüze gidince, ooh! Dünyaya kapımı kapıyacağım..

Çocuklarım itin köpeğin şerrinden kurtulacaklar...

O zaman Cemka istediğin kadar uyu! Hiç karışmam..

İstersen öğlene kadar... Amma inekleri sağmayı unutmak yok ha!

Kızı omuz başlarından kuvvetle kavradı.

- ... sen inekleri sağacaksın Cemka, bir de yemeğimizi pişireceksin.. Ağabeyinle ben de çift süreceğiz, patates, buğday, nohut ekeceğiz, mahsulümüzü kaldıracağız...

Senin işin kolay, inek sağmak, yemek pişirmek, arada sırada duvara tezek kapamak...

- Bulaşık yıkamak, çamaşır yıkayıp tahta silmek...

Bunları niye unuttun?

İhtiyarın gözleri daha çok parladı:

- ... sonra Cemka, ne düşünüyorum biliyor musun?

Seni istediğim gibi birine şöyle helal süt emmiş, beş vakit namazında birine vermeyi...

- Baba!

- ...fakir olsun, fakirlik ayıp değil, biz de fakiriz.

Yeter ki damadım namuslu olsun...

- Sana küsdüm ben babilo!

- ... oğluma da namuslu, helal süt emmiş bir kızcağız buldum mu.. Eh gayri.. Ondan sonra beklerim torunlarımı...

Onları ellerinden tutsam, kahveye götürsem..

Kahvede sorsalar, neyin diye... Göğsümü gere gere: torunlarım!

desem... Omuzuma tırmansalar, gözümden gözlüğümü alıp yere atsalar... Gözlüğümün camı kırılınca sen amma da ifrit olursun ha! Halbuki sen onlardan beş

beterdin... Annen hamur yuğururdu, sen ikide birde burnunu sokardın da annen oklavayı vururdu sana... Hele bir gün? Bir sepet yumurtayı atmış atmış kırmış, atmış

atmış kırmıştın da sofanın deliklerinden sarı sarı akmıştı..

Sen onlardan daha ziyankardın, hınzır seni derim, dövdürmem torunlarımı...

- Baba yeter be baba!

- ...aletlerimi de karıştırsınlar isterse, isterse ilaçlarımı da birbirine katsınlar...

- ... onlara hiç darılmam ki ben!

Kızının saçlarını öptü.

- ... bir de ne istiyorum biliyor musun? Dışarda adam boyu kar, fırtına, kurt sürüleri... Üç beş ihtiyar toplanmalıyız bizim ocağın başına, sürmeliyiz cezveleri, tüttürmeliyiz cıgaralarımızı, başlamalıyız memleketten, eski günlerden konuşmağa!

Avuçlarını açtı:

- Hey Yarabbi. Sen bilirsin!

Gözleri daldı. Son günlerde bu türlü hayallere kendini fazlaca kaptırıyor, Türkiye'ye ilk geldikleri zaman hükumetin iskan edip verdiği on beş dönümlük tarlanın bulunduğu Karagöl köyünü dilinden düşürmüyordu.

Babasının hayallerini dağıtmamak için Cemile kalkmıyor, hatta kımıldamıyordu... Halbuki bugün ne kadar çok iş vardı...

İhtiyar Malik:

- Bir de; diye devam etti, karıcığımın yanına gömülmek istiyorum.. Mezarımı kendi elimle kazıp hazırlıyacağım..

E mi Cemka? Beni karımın yanına gömeceksiniz değil mi?

Babasının dizinden kalkan Cemile:

- Beni gene ağlatmak mı istiyorsun? diye çıkıştı, mezar, ölüm, ne bu? Lanet olsun mezara da ölüme de!

Tekrar usturalarını bilemeğe koyulan ihtiyar Malik, başını işine eğdi.

Cemile, yamalı, ama tertemiz sofra bezini yere yaydı, yuvarlak hamur tahtasını üstüne koydu, büyük bir maşrapayla su getirdi. Ekmeği doğradı. Sonra aşağı indi.

İsli, kocaman yemek tenceresini aldı geldi, kapağı açtı.

Odanın içine sıcak bir soğan yahnisi kokusu yayıldı.

Cemile:

- Oooo babilo! dedi, ellerine sağlık.. Mis gibi kokuyor.

Şu kocaoğlan gelse de başlasak atıştırmağa!

Birdenbire aklına başka bir şey geldi, kalktı. Merdivenleri koşarak indi, gitti bulaşıklar için ocağa su oturttu, altını yaktı.

- Babilo, diye seslendi, bugün yemekten sonra sen de, ağabeyim de yıkanacağız.. Uyutma.. Üstünü değişsin...

- Sen?

- Ben de yıkanacağım amma, çamaşırdan sonra...

Bu sırada avlu kapısında berrak bir kahkaha... İzzet ustanın kızkardeşi bankocu Güllü'ydü. Cemile'nin yanına geldi.

- Seninkiler kebapçıda kafayı kafaya vermişler...

Cemile:

- Yavaş söyle.. dedi benimkiler kim?

- Deveci, Camgöz, Karakız...

- Karakız da mı? Allah belasını versin. Utanmıyor da...

- Çamaşır mı yıkayacan?.

- Heye bacım.. Dünya kadar işlm var bugün.. Hem yıkanacağız, hem de çamaşır..

- Geç kalmışsın..

- Napim, geç çıktık fabrikadan..

Gülüverdi, Güllü:

- Edepsiz! dedi, babana söyleyim mi?

Güllü'nün boynuna sarılan Cemile, kadının hafif çilli, tombul yanaklarını öpücüklere boğdu.

Beriki:

- Yeter yeter.. dedi, tüketme hepsini, katibe de lazım!

- Tuh.. Edepsiz karı!

- İplikaneden kovulduğu için ne diyor?

- Hiiç.. Numan beye çıkmış anlatmış, maaşına on lira zam kazanmış..

- Aferin.. Gözü açık desene.. Nenesini ne zaman gönderecekmiş?

- Bilmem bacım.. O hemen göndermek istiyor amma..

Babama güvenemem ki.. Kadını kovar diye ödüm kopuyor..

Tutturmuş bir Karagöl...

- Allah kahretsin Karagöl'ü! dedi, herkes Karagölden Çukurova'ya kaçıyor, bu, Çukurova'dan Karagöl'e..

Bu adamın her işi ters ha Cemile.. Hiç akıl yok.. İlaç verir beleş, saç tıraş eder beleş, sakal kazır beleş...

- Gene ver ediyor ustura biliyor!

- Akıl yok onda bacım, töbe yok... Kız, isteresen bu katibin meselesini babana açim?

- Valla bilmem ki Güllü.. Sen istersen abine aç, o da babama.. İzzet abimin sözünden hiç çıkmıyor babam..

- Olur. Abime açarım..

- Sen nerye gidiyorsun şimdi?

- Hiç. Abimlere.. Yengem gene hastaymış.. Ölecek ölemiyor o da.. Küt küt öksürüyor, kan tükürüyor, dispansere gitmez.. Neymiş, hava vereceklermiş.. Koskoca kadın, korkuyor. Bir şey değil, şu fabrikayı bırak bari diyoruz, yok bırakmaz.. Makinesinin başında ölecekmiş.. Herkes bir türlü deli bacım.. Bakıyorum da, herkesin kafasında bir başka şey..

Cemilelerin bitişiğindeki odaya doğru yürüdü.

Ocağı parlattıktan sonra Cemile tekrar içeri girdi.

Babası hala ustura bilemekteydi.

- Nerde kaldı bu abim de baba?

İhtiyar Malik cevap vermedi. Gözlüğünü çıkarıp mahfazasına koydu. Usturalarını sildi bileyi taşını kuruladı, küçük el çantasına tam yerleştirirken, Sadri dargın yüzüyle içeri girdi.

Babasına göz kırpan Cemile:

- Teh! dedi, kocaoğlan'daki çalıma bak!

Yumrukları belindeydi.

Sadri cevap vermedi, bakmadı da.. Merdivenin alt basamağına oturdu, kabaralı postallarının bağlarını çözmeğe başladı.

Cemile devam etti:

- ...kaşlarını çatmış, ellerini de arkasına koymuş

mu? Öf.. Dünyayı fetedecek!

Babasına tekrar göz kırptı:

- ... sanki kendinden de korkan varmış. Ulan uyuz, seni piyasaya alan kim?

Bağları çözük postalları üzerinde birdenbire doğrulan Sadri:

- Nerde senin gibi namussuz bir bacı var, Allah bin türlü belasını versin! dedi.

- Senin belanı versin.. Ne biçim laf o?

- Alacağın olsun senin bundan sonra..

Cemile dilini çıkardı.

- ... çıkar çıkar, dilini çıkar sen... Bundan sonra değil beklemek, görsem ki kolundan tutmuş sürüyorlar, yanına sokulanın Allah belasını versin!

Cemile:

- Sen bacına acırsın; dedi, bilmem mi ben seni?

Senin yüreğin yufkadır...

- Yufkadır heye, yufkaymış!... Görürsün sen bundan sonra...

Birdenbire sinirlenen Cemile:

- Amaan.. dedi, benim hiç kimseye eyvallahım yok arkadaş! Kimmiş beni kolumdan tutup sürüdecek? Adamın alnını karışlarım! Kolumdan tutup sürdüreceklermiş..

Yağma vardı, dağ başıydı burası.. Bir insanın kendinden olmazsa hiç kimse bir şey yapamaz...

- Sen öyle bellersin.. Herkes Sadri değil...

- Sürütsünler de görelim...

- Eh belli olmaz...

Postallarını çıkarınca odaya pis bir ayak kokusu yayıldı.

Cemile:

- Amman abi, dedi kurban olim... Git yıka şo leş

ayaklarını!

Sadri merdivenleri yarı çıkmıştı. Hiç itiraz etmedi. Kocaman bir çocuk uysallığıyla merdivenlere indi, ayaklarını yıkamağa gitti.

- Kocaoğlan tam kızmış ha babilo! dedi.

Babası:

- Oğiumun hatırına dokunma! diye tekrarladı, oğlumun hatırına dokunursan hakkımı helal etmem sana!

Ayaklarını yıkayıp dönen Sadri:

- Ulan namussuz, dedi, seni bekliyorsam fenalığına mı bekliyorum? Bu dünyada benim senden, senin benden başka kimimiz var?

Ağabeyisinin boynuna sarılan Cemile:

- Canım abicim, dedi, şekker abicim benim!

Sadri itti:

- Hadi, hadi.. Canım ağabeycimmiş.. Ben senin canın değil, en büyük düşmanınım!

Cemile ağabeysini zorla öptü.

- Ulan, dedi, huyumu bilirsin... Cart curta gelebilir miyim ben hiç?

- Sana kim cart curt etti. (Babasına döndü) Bir saat kendini bekledik, ayak üstü.. Yanında da şu Halime vardı..

Neden sonra çıktılar. (Kızkardeşine) Ulan gördün işte, kardaşın bu, eşek başı değil ya! İnsan döner bakar...

Şu Musa'nın yanında, doğru muydu yaptığın? Herif zati lafçının biri... Bellersin alay kumandanı! Bir tavır; bir tavır.

Herif bizi yırtıp geçiyor.. (Kızkardeşine) Arslanım, elin oğlu yarın bozar fiyakanı! Herkes Sadri değil!

- Şimdi kafana bir şey indiririm ha! Terbiyesiz..

Başucuna otursun elin oğlu!

Sessiz sessiz gülmekte olan babaları:

- Birbirinizi incitmeyin çocuklar! diye tekrarladı, birbirinizin hatırına dokunmayın!

- Neye terbiyesiz laf söylüyor?

- Ne dedim? Elin oğlu fiyakanı bozar dedim.

- Derdin dibi!

- Karnına!

- Artanı da koynuna!

- İt it! dedi Sadri, şuna bak, haza it!

- İtim evet.. Cart curta gelemem ben. Cart curt oldu mu, it damarım kabarır! Bunu böyle bilmeli, ona göre..

Babayla oğul kahkahalarını salıverdiler. Cemile de güldü. Mesele kalmamıştı...

Sofraya oturuldu. Ekmeklerinin içlerini babalarına verdiler, kabukları kendilerine kaldı., İhtiyar adam sert lokmaları çiğnemekte zorluk çekiyordu.

Odanın içine iştahlı bir ağız şapırtısı yayılmıştı. Sulu bir lokmayı ağzına atarken Sadri üstüne damlattı. Cemile gördü:

- Terbiyeli ye ulan!

- Ne o? Başladın mı gene?

- Başlarım tabii... Üstüne döküyorsun... Terbiyeli yesene!

- Hani?

- İşte, kör müsün?

Sadri baktı, gördü, güldü.

- Bacımın canı sağ olsun, dedi, yıkar...

- Evet yıkar. Babanın uşağı vardı. Bütün gün makine başında anam ağlıyor benim, bir de...

Bu sırada tavan yukarıdan vuruldu. Dokumacı Musa'nın sesi:

- Ne o toy? Barıştın mı ne?

Cemile:

- Şu heriften de hiç rahatlık yok! diye söylenerek entarisinin eteğiyle, açık dizini örttü.

Sadri:

- Napim kardaş? diye cevap verdi, yüzünde şeytan tüyü var!

- Ayıp ayıp.. İnsan tükürdüğü tükrüğü yalar mı?

İhtiyar Malik'in kalın kaşları birden çatıldı, yüzü azgınlaştı:

- Ne yapsın? diye boşnakça bağırdı, çeksin vursun mu?

Musa'nın babasının kalın sesi duyuldu:

- Musaa!

Birkaç lokma sonra ihtiyar adam sofradan çekildi.

Zaten pek boğazsızdı. Sırtını duvara dayadı. Çocuklarının kurt gibi yeyişlerini hazla seyre başladı. Bir ara iki kardeş sahanda iri bir et parçasını aynı zamanda görüp atıldılar. Biri bir ucundan tuttu, biri bir ucundan...

- Bırak!

- Sen bırak!

- Asıl sen bırak!

- Neye? Sen bırak asıl!

- Vaaay, benden önce görmüş.. Asıl ben senden önce gördüm!

- ...!

- ...!

Diz üstü kalkan Cemile:

- Ulan bırak şunu diyorum sana işte, bırak şunu!

İhtiyar adam öyle güldü ki, gözlerinden yaş geldi.

Nihayet et koptu, Cemile kıç üstü oturdu.. İri parça Sadri'ye gitmişti, ağzına atıverdi.

Cemile:

- Terbiyesiz! dedi, dert ye!

Sadri aldırış bile etmedi.

XİV

Yemekten sonra Sadri elini ağzını sabunladı, koca bir tas su içti, pencerenin önünde daima serili duran kola kokulu yatağına girdi uyumağa hazırlandı.

Cemile:

- Aman abi, dedi, gözünü sevim yatma. Değiş çamaşırını ondan sonra...

Sadri'nin bohçasını sandıktan çıkardı, ağabeysine temiz çamaşır verdi.

Sadri istemiye istemiye kalktı. Gene başının ağrısı tutmuştu. Göz kapakları ağırlaşmış, şakakları zonkluyordu.

Sırtındakileri çıkarıp temiz çamaşır giydikten sonra tekrar yatarken, Cemile:

- Ders n'oluyor? dedi. İzzet abi uyandırır vallahi, karışmam!

- Başım ağrıyor..

- Bilmem, uyandırır.. Ben de uyandıracam zaten, yıkanacaksın!

Sadri homurdandı, yorganın altında sağa sola kımıldadı, sonra hareketsiz kaldı.

Cemile sofrayı kaldırdı. Dışarda, dokumacı Musa'nın çocuklarının çelik çomak oynadıkları avlunun kenarındaki ocakta kaynayan bulaşık suyunu yere indirdi sonra çamaşır kazanını istemek üzere, üst kata, dokumacı Musa'lara çıktı.

Musa'ların odası her zamanki gibi karmakarışıktı.

Çivilerden düşmüş entariler, altüst yataklar.. Odanın içi sidik kokuyordu.

Musanın karısı Zahide kısa boylu, eğri bacaklı, karnı burnunda bir kadındı. Cemile kendini bildi bileli bu kadını hep karnı burnunda hatırlar.. Kapının eşiğine oturmuş, kocasının gömleğini siyah tireyle dikiyordu. Sarı başı darmadağındı. Açık yakasından görünen memeleri boşalmış

ve pörsümüştüler.

Karısının tam tersi olan yusyuvarlak Musa'ysa, otuzunu aşkındı. Yatağında yarı çıplak uzanmıştı. Cemile oda kapısında görününce toparlanmağa bile lüzum görmedi:

Cemile sakınınca, beriki:

- Zarar yok, zarar yok.. dedi, yabancı değiliz!

Sonra:

- Aferin! diye ilave etti, aferin Cemka! At da sana avrat da...

- Niye?

- Oğlanın fiyakasını tam bozdun!

Cemile dudak büktü:

- O, benim kusuruma bakmaz.

Zayıflıktan eğri eğri bakan Musa'nın karısı:

- Vallahi ki.. dedi, kardaşı değil mi? Benim bacım bana öyle çemkirse...

Cemile sertçe döndü:

- N'apardın?

- Ne mi yapardım? Bacağına bastığım gibi...

Cemile:

- Hadi be Zahide abla! dedi, sonra dikersin. Ver şu kazanı!

Kocasının gömleğini eşiğe bırakan Zahide, eğri bacaklarıyla sofanın avluya bakan demir parmaklıklarına doğru gitti. Kazanı ordaydı. İçinde birtakım bezler, kirli çamaşırlar ıslıydı. Mavi damarları fırlak, kupkuru elleriyle kazanı bakır bir leğene boşalttı:

- Al! dedi, çalkalayıver..

Ayaküstü fısıltıyla konuşmağa başladılar.

Kadın:

- Günüm doldu! dedi, bugünlük, yarınlığım.. senden başka güvenecek kimsem yok bacım...

Kadının çirkin bir şekilde fırlamış, yüklü karnına bakan Cemile:

- Sancı geliyor mu? diye sordu.

- Gelmiyor daha amma, yakın herhalde..

- Vaktin ne zaman tamam olursa, bana seslen, tavanı vur, gelirim.. Gününü, saatını bilsem, işe de gitmezdim...

- Allah razı olsun bacım.. Bu iyiliğini hiç unutmayacam!

- İnsan insana lazım olur.

- Bu sefer korkuyorum, Cemka!

- Niye?

- Üryasını gördüm!

- Nasıl gördün?

- Kimseye söylemezsin değil mi?

- Huyumu bilmez misin Zahide abla?

- Hem üryamda gördüm, hem de karnımda ağladı!

- Hadi!

- Vallaha.. İki sefer ağladı.. Üryasını da gördüm..

Bu sefer benden hayır yok... Çocuklarıma acıyorum, dökülüp kalacaklar...

- Kaynananla hala küs müsün?

- Allah belasını versin öyle kaynananın.. Ölüyorum desem, bir yudum su vermez!

- Tavanı vur, beni çağır bacım.. Uyursam bile gene çağır..

- Allah razı olsun, Allah her tuttuğunu altın, seni iki cihanda aziz etsin!

Koynundan küçücük bir çıkın çıkardı.

- Bunu al! İçinde bir altın yüzük var.. Sende dursun..

Anneme annesi daha memleketteyken yadigar etmiş, annem de bana.. Ben de kızıma bırakmak istiyorum, lakin belki de ölüveririm.. Kızım küçük, takamaz, saklayamaz da. Babası dersen götürür satar. Sende kalsın, kızım büyüyünce verirsin, südüne...

Cemile gözlerini çıkına dikmişti, almak istemiyordu.

Kadın:

- Al! diye ısrar etti. Senin südün temiz, sana güveniyorum!

- Allah gecinden versin bacım.. Ağzını hayra aç...

- Ben üryasını gördüm, hem de karnımda ağladı.. Al!

Cemile çıkını aldı, koynuna soktu. Kazanla birlikte merdivenleri inmeğe başladı.

Arkasından yarı öfke, yarı arzuyla bakmakta olan dokumacı Musa, içeri giren karısına:

- Fıs fıs ne konuştunuz gene? diye sordu.

Kadın tersledi:

- Sana ne? İki kişiye bir laf!

Az evvel kalktığı eşiğe tekrar oturdu, kocasının gömleğini aldı.

Musa:

- Lakin, dedi, Lokman Hekimin ye dediği oldu bu kız ha!

Duru mavi gözleriyle kocasına halsiz halsiz bakan kadın, kıskanmadı. Çocuk doğurmak, şif denilen kurumuş

koza kabuğu, yahut tezek ateşinde tencere kaynatmak, boklu bez veya çamaşır yıkamak, Musa'nın işi ters gittikçe de çocuklarını ortaya döküp fabrikaya gitmekten başka her şeyi unutmuştu.

- Malik amucadan isteyelim sana! dedi.

Musa güldü:

- Onun katibi var!

- Hadi hadi.. Girme günahına kızın.. Altın gibi kız o!

- Biz bakır demedik.. Günahı da boynunda kalsın, bana ne? Peşine düşen düşene.. Hele bir deveci var, hepsinden beter...

- Paralı mı bari?

- Kim? Deveci mi?

- Katip?..

- Katip diyorsun, paralı mı diye soruyorsun.. Paralı olsa katip olmaz.. Otuz kaaat bir maaşı var...

- Yeter.. İki gönül bir olduktan sonra...

Burnundan kıl koparıp hapşıran Musa, bir camız yavrusu gibi, bir yandan bir yana döndü.

Cemile çamaşır kazanını iyice çalkaladıktan sonra ocağa oturttu, suyu doldurdu, altını da güzelce parlattı.

Daimi bir hareket halinde olan avluda Musa'nın sarı saçlı oğluyla mahalle çocukları çelik çomak oynuyorlardı.

Cemile havaya baktı. Kirli, parça parça bulutlar birbirini kovalıyarlardı Yağmur var galiba diye aklından geçirdi. Geç kalmıştı. Şimdiye kadar su çoktan ısınmış

çamaşıra da oturmuş olmalıydı.

Odaya geldi. Babası, gözünde gözlük, çorap yamıyordu.

- Yaşşa be babilo! dedi. Şu babilom akletse de kocaoğlana birkaç çift çorap yamasa diyordum ben de...

Babası usullacık güldü.

- Oğlan uyur mu ne?

İhtiyar Malik işinden başını kaldırmaksızın:

- Başı ağrıyormuş... dedi.

- Niye?

- Bilmem? Söylemiyor ama, birşeyler var bu oğlanın başında... Bana öyle geliyor..

Cemile merdivenleri çıktı, gitti yorganı kaldırdı, ağabeyisinin ateş gibi yanan terli alnına avucunu koydu.

- Çok ateşi var!

Babası da baktı, başını salladı. Kaşları gene çatılmış, yüzü korkunçlaşmıştı.

Cemile:

- Aspirin versek mi? diye sordu.

- Yıkanmağa uyandırdığımız zaman veririz.

- Yüreğime batıyor be babilo...

- Ne?

- Keşke hatırına dokunmasaydım..

Babası içini çekti, gözlüğünün üstünden baktı.

Cemile, ağabeyisinin terli ve sıcak alnını öptü.

- Keşke onun yerine ben hasta olsaydım..

İhtiyar adamın aklından gene Karagöl geçti; ... ne yapıp yapmalı, bu çocukları fabrikaya yem olmaktan kurtarmalı!

Cemile yorganların yüzünü söktü, pencerenin perdesini çıkardı. Bu perdeleri yeşil, pembe, mor ipliklerle geçen yıl Güllü işlemişti.

Bohçasından kendine de çamaşır çıkarıp alt eve indi, çamaşır değişti. Sonra, duvarın kovuğuna soktuğu adet bezlerini tomarıyla aldı, çamaşır sepetinin altına sakladı.

Bunları babası, yahut ağabeyisi görecek diye ödü kopardı.

Oysa, babası bir gün alt evde keser ararken bunları bulmuş; gülmüş, tekrar yerine sokmuştu.

Geçen yıl dikilen, şimdiyse iyice dar ve kısa gelen mavi üzerine kırmızı çiçekli pazen entarisini giydi. Göğsü iki sert yuvarlak gibi fırlamıştı. Utandı. Sonra: ...

Adam sen de... gibilerden elini sallayarak, uzun kara donunu üstüne çekti, kirli sepetiyle alt evden çıktı, ocağın yanına geldi.

Su henüz ılınmamıştı bile.. İyice ısınana kadar ne yapacağını düşünürken, aklına alfabesi gelince; tekrar odaya koştu.

- Babilo... Sandıktan alfabemi versene!

İhtiyar adam:

- Bugün de mi? dedi. Kalsın bugün...

- Ver ver... Kalmasın... Su ısınana kadar...

İhtiyar, adam kalktı, yeşil boyalı tahta sandığı açtı, bohçaların üstünde duran alfabeyle defteri alırken, Cemile'nin beştaşı bohçaların arasına döküldü.

İhtiyar Malik alfabeyle defteri kızına uzattı.

XV

Pencerenin önüne yanüstü uzanmış, gözünde gözlük, kalın bir kitabı okumakta olan İzzet usta, başını bir an kitaptan kaldırdı, tatlı tatlı gerindikten sonra, karşısındaki yatakta sırtüstü uyumakta olan karısına uzun uzun baktı.

Kadın hafif hırıltılarla uyuyordu. Yüzü balmumu gibi sarıydı.

İzzet usta birden ürktü. Sarılığı her zamandan çok bulmuştu, bu kadar sarı olmaması lazımdı. Karısının ayakucunda bir şeyler dikmekte olan kızkardeşi Güllü'ye:

- Şu perdeyi kaldır! dedi.

Yengesinin yanındaki pencerenin perdesini kaldıran Güllü, ağabeysine baktı, bakıştılar. İzzet usta:

- Ne diyor? diye sordu.

Güllü:

- Hiç.. İnadım inat... Ölürsem makinemin başında ölürüm, diyor.. dedi.

İki kardeş bakışlarıyla konuşurlarken, kapı usulcacık açıldı, elinde alfabesiyle defteri, Cemile girdi.

Kitabın yaprağını kıvırıp pencerenin içine kaldıran İzzet usta, gözlüğünü de çıkarırken.

- Nerede ağabeyin? diye sordu.

- Hasta..

- Nesi var?

- Bilmem. Başı ağrıyormuş..

İzzet usta, yanıbaşındaki pencereden ilaç kutusunu aldı, gözlüğünü taktı, birtakım irili ufaklı kutuların, ilaç şişelerinin arasında küçücük bir şişe ayırdı. Şişede ufak, beyaz haplar vardı. Cemile'ye:

- Ben şimdi geliyorum! dedi, odadan çıktı.

İhtiyar dostu Malik'i çorap yamarken buldu.

- Merhaba eşkiya!

İhtiyar Malik sıçradı, gözlüğünü, yamadığı çorabı bir kenara bırakarak, İzzet ustaya yer gösterdi.

- Nesi var delikanlının?

- Vallahi bilmem İzzet.. Başım ağrıyor dedi, yattı...

Yorganın ucunu kaldırdı. Boncuk boncuk terleyen alnıyla Sadri uyuyordu.

Babası omuzundan sarstı. Sadri kurumuş dudaklarını diliyle yalayarak bir şeyler mırıldandı, sonra bir yandan bir yana döndü. Babası tekrar sarsınca:

- Töbe usta, diye sayıkladı, vallaha töbe!.

İzzet ustayla ihtiyar Malik bakıştılar.

İzzet usta:

- O namussuz dokuma ustası, dedi, bu çocuğu fazlaca tazyik ediyormuş.. Bizim Nusret anlattıydı, ikide bir odasına çağırıp...

- Ee?

- Belki de dövüyor.. Maksadı yıldırmak, kendisiyle ağız birliğini temin etmek!

- Belki de dövmüyordur ama.. Bilmem...

İhtiyar Malik'in yüzü korkunçlaştı. Kalın kaşları öfkeyle çatıldı. Yugoslav dağlarının yıllarca önceki azgın çete reisi olmuştu.

- Allah belamı versin, diye gürledi, Allah belamı versin çocuklarıma dokunanın kanını içmezsem!

İzzet usta, ihtiyar dostunun müthiş gözlerinden korktu.

Yolunu tuttu. Bu bir ihtiyar kolu değil, bir labut, bir demir parçasıydı.

- Bana niye söylemez, niye anlatmaz bana?

İzzet usta alttan aldı:

- Belki de dövmüyordur ama.. Bilmem... Bana öyle geliyor...

- Demin geç geldi işten. Kız da geç geldi oda... Niye geciktiniz? diye sordum, bana yalan attılar... Benden gizledikleri bir şey var. Anlıyorum ama, eşelemiyorum şimdilik... Sabrediyorum...

- Hiçbir şey yok Malik ağa. Senin çocuklarının ikisi de elmas parçası! İkisi de ağırlıklarınca altın ederler...

Hiç korkma!

- Korkuyorum, İzzet, fabrikadan korkuyorum! Çocuklarımı günün birinde fabrikaya yem edeceğim gibi geliyor.. Korkuyorum!

- Korkma, bir şey olmaz...

Taşı gediğine koymanın sırası geldiğini sanan İzzet usta:

- Cemile büyüdü artık maşallah... dedi. Yarın uygun bir talip zuhur ediverirse...

İhtiyar Malik gene parladı:

- Allah göstermesin! Çocuklarımı alıp Karagöl'e gidecem ben... Onları şehirde bırakmak istemiyorum...

- Ne yapacaksın Karagöl'de?

- İki odalı bir huğ damı çakacağım, kendi elimle çocuklarımı kurtaracam buralardan...

Gözleri gene parladı:

- ...Yaşım altmış, ama bakma... Daha on sene çift sürebilirim... Toprağımı kendim sürer, kendim eker, kendim biçerim... Ne bulduk bu fabrikalarda? Ha? Sen ne buldun? Senelerden beri çalışırsın, işte tuttukları gibi attılar.

Karın verem, oğlun tren altında kesildi. Neden? Hep fabrika yüzünden... Anası başında olsaydı, çocuğunu dizinin dibinde oturtsaydı... Şu avluya bak.. Hak tu, hak tu'dan geçilmiyor...

İzzet usta:

- Üzülme, dedi, üzülme.. İyi olur, iyi olacak..

- ...Gül gibi karımı yuttu bu fabrika benim! Benimse... Nah!

Kolunu çemirledi. Hala bir makine dişlisinin izleri belli olan damarlı, büzük büzük kolunu gösterdi:

- ...Makinenin dişleri arasından çektim! Ondan sonra da tövbe fabrikaya! Amma çocuklarımı çalıştırıyorum...

Yokluk, ne yapim?

İhtiyarın sırım gibi koluna bakmakta olan İzzet usta:

- Demek, dedi, sen de çalıştın?

- Birkaç sene... Nasıl ki kaptı kolumu, yuttu dirseğime kadar.. Kemikler oldu külufak.. On beş ay çektim, tam on beş ay!

İzzet usta Sadri'yi uyandırdı. Kıpkırmızı gözleriyle Sadri:

- Su! dedi.

Babası gitti bir maşrapa dolusu su getirdi.

Elindeki küçük şişedeki yuvarlak haplardan çıkarıp uzatan İzzet usta:

- Al! dedi, baş ağrısına, ateşe birebirdir. Dilinin üstüne koy, suyla yut..

Öylece yapan Sadri ilacı yuttu, sonra bir maşrapa suyu gurt gurt gurt... diye içti bitirdi, yatağına tekrar devrildi.

Babası üstünü güzelce örtüp arkasını bastırdıktan sonra oğlunun yanıbaşına oturdu.

İzzet usta kalkmıştı. Birdenbire kendine gelen ihtiyar Malik de fırladı:

- Olmaz, dedi, imkanı yok.. Birer kahve içmeden...

İzzet ustayı zorla oturttu.

- Cemile'nin dersi var, eşkiya!

- Buraya gelsin..

- Güllü de orda...

- O da gelsin...

Gitti, Güllü'yle, Cemile'yi aldı, geldi. Cemile alfabesini açarken, ihtiyar Malik raftan kahve, şeker kavanozlarıyla dörtlük yeşil cezveyi ispirtoluğu indirdi.

XVİ

Cenıile dersi yarı buçuk yapıp kalktığı zaman saat ikiye geliyordu. Su ısınmıştı. Babasına alt evde yıkanma suyu hazırladı. Her zaman burada yıkanırlar, toprak hiçbir zaman kurumaz, alt ev rutubet kokardı.

- Haydi babilo, diye seslendi, sen yıkana dur arkanı sabunlamağa çağır beni... Ben çamaşıra oturacağım.

İhtiyar Malik iğneyi çoraba saplayıp kalktı, alt eve indi.

Bir türkü mırıldanarak çamaşır leğenini ocağın yanına yerleştiren Cemile, küllü su döktü, çamaşırları ısladı, adet bezlerini de leğenin altına

saklamadan önce etrafı kolladı, sonra alçak iskemleyi çekip çamaşıra oturdu.

Küllü suda sabun iyi köpürüyordu. Kalın kemikli, sağlam bilekli elleri, küçük yaştan beri fabrikada çalışan birçok işçi kızlarda olduğu gibi, nasırlıydı, parmakları eğri büğrü kemikleri çıkık çıkık. Çamaşırları suya basıyor, sabunluyor, çitiliyor, sıkıyor, sonra kuvvetli yumrukları arasına alıyordu. Dilinde türkü, öyle iştahla, öyle canlı yıkıyordu ki. Etrafa neşeli köpükler saçıyordu. Türkü zaman zaman yükseliyor, zaman zaman alçalıyor, arada duruverdikten sonra tekrar başlıyordu. Boşnakça bir halk türküsüydü bu.

Bu türküde bir Avşar kilimindeki renklerin cümbüşü vardı. Bu türküde hasret vardı, bu türküde arzu, bu türküde aşk... Bu türkünün motifleri Hintte, Çin'de, Kazablanka'da, Nevyork'ta, Po vadisinde, Cenubi Amerika pampalarında, Orta Anadolu'da da vardı. Bu türkü insanlığın hasretlerini, arzularını belirten nakışlarla işli bir türküydü.

Ama Cemile bunu ne zaman, nerede, kimden öğrendiğini bilmez, sadece söyler, söylerken coşar, coştukça da yüreği taşar, en zor işleri bir tüy hafifliğiyle görüverir, nasıl görüverdiğini bile farketmezdi.

Dilinde hala bu türkü, alnında ter tomurcukları... Bu tomurcuklar gittikçe arttı, yuvarlak yanakları kızardı. Kendinden geçti, işe kendini öyle verdi ki... Hele çamaşırlardaki pire tersleri.. Bu tersleri mutlaka çıkaracaktı! Tersler de inat ediyorlardı.. Terslerin inadına Cemile'nin inadı daha baskın çıkmalıydı. Onları mutlaka çıkaracaktı!

Hırslı hırslı eğilip kalktıkça. Belinden aşağılara inen kuvvetli örgüleri hopluyor, tokasından kurtulan kahkülü de gözüne girip duruyordu. Buna öyle sinirlendi ki.. Bir ara kahkülü bileğiyle itti. Olmadı. Dert! diye doğruldu.

Hınzır! kahkülü ıslak parmaklariyle kıvırdı kıvırdı, öteki saçlarının arkasına soktu, tokaladı, sonra gene çamaşırlarına eğildi, pire terslerini suya bastı, sabunladı, çitiledi, tekrar bastı, tekrar çitiledi, sonra tekrar çitiledi...

Bu işi üstüste tekrarladı. Neden sonra pire tersleri Cemile'nin inadına pes ettiler. Cemile'nin gözlerinin içi güldü, deminki türküyü daha kuvvetle tekrarladı.

Bütün bunları deminden beri üst kat sofanın demirleri gerisinde güneşliyerek seyreden Musa'nın doksan beşlik ninesi Tetka Bilelka, kendini Cemile'nin türküsüne kaptırmış, gözlerini yummuştu.

Tetka Bilelka da gençliğinde bu türküyü söylerdi. Bu türkü Tetka'ya gençliğini, Saraybosna'yı, yüklü meyva ağaçlarının hafif hafif sallandığı aydınlık Bosna gecelerini hatırlatmıştı. Yıllardan beri yitirdiği pırıl pırıl bir iç alemi başlamıştı...

Türkü birdenbire durunca, Tetka Bilelka gözlerini açtı.

Heyecanlanmıştı. Kupkuru avuçlarıyla gözlerinin yaşını sildikten sonra:

- Allah sana kötü gün göstermesin evladım, dedi.

Allah seni ağlatmasın!

Cemile öyle dalmıştı ki.. Ürktü. Başını kaldırdı. Bir elma kurusuna benzeyen yüzüyle Tetka Bilelka gülümsüyordu.

Cemile:

- Diline sağlık Tetka! dedi.

- Allah seni inandırsın Cemka, seni gördükçe öleceğimi unutuyorum!

Cemile'nin pek hoşuna gitti. Berrak bir kahkaha salıverdi.

Sonra daha iştahla, daha canlı, daha kuvvetli, çamaşırları yumruklarının altına aldı.

Arkasını sabunlaması için babası alt evden seslendiği zaman Cemile'nin yüzü terden yıkanmış gibiydi. Kalktı, gitti, babasının arkasını kuvvetli kuvvetli sabunladı, kupkuru ihtiyarın fırlak kemikli sırtını avucuyla sıvazladı.

Onun bir gün öleceğini ...beni karımın yanına gömün e mi Cemka! deyişini hatırlayınca gözleri doldu. Babası da bu türlü sözleri son zamanlarda boyuna tekrarlıyordu.

Onun için babası uyurken görse sanki ölmüş de yatıyor gibi geliyor, başlıyordu ağlamağa. Hele bir gece, babası camiye giderken ensesine dikkat

etmişti... Nasıl da kurumuş, buruşmuştu! Babası namazdan dönünceye kadar yatağında ağlamıştı.

Tekrar çamaşırlara döndü.

Temiz çamaşırlarını giyip gelen ihtiyar Malik de yumrukları belinde, kızını seyre başladı.

Yanındaki kütüğü iten Cemile:

- Otur babilo, dedi, karşıma otur da öğren.. Belki lazım olur...

Kütüğü altına alıp kızının tam karşısına oturan ihtiyar Malik, bir cigara yaktıktan sonra:

- Olacak kızım, dedi, o da olacak...

Cemile doğruldu, babasına sertçe baktı. Yoksa yanlış

mı anlamıştı? Düzeltmeğe çalıştı:

- Belki ölürüm de...

İhtiyar adam başını salladı:

- Eh, o da olacak amma, sıra sende değil!

Cemile'nin içinde gene bir taşma oldu. Yaşaran gözlerini babasından saklamak için, başını çamaşıra adamakıllı eğdi, kendini işe büsbütün verdi.

İhtiyar Malik'se kızını gururla seyrediyordu. Onda karısına benzeyen taraflar buluyordu. Ucu hafifçe kalkık, ufacık burun, etli dudaklar yuvarlak yanaklar.. Ya kalçalar?

Tombul bileklerin rengine varana kadar tıpkı tıpkısına karısı. Yalnız, kızın saçları daha sarı, daha da gürdü.

Anası da böyle, hamur yuğurur, çamaşır yıkarken tıpkı kızı gibi terler, ağız kenarları tıpkı tıpkısına böyle titrerdi.

Tetka Bilelka yukardan, gene Boşnakça seslendi:

- Ooo Maliç! Biliyor musun, Cemka ne kadar benziyor annesine!

İhtiyar Malik başını ağır ağır salladı, cevap vermedi.

- Allah gözyaşı döktürmesin, Allah kötü gün göstermesin!

Sırtına vuran güneşin sıcaklığı içinde uyuklamağa başlayan ihtiyar Malik, hafif hafif sallanıyordu.

Koca avlu dinmeyen bir kımıltı halindeydi. Yanyana, sıra sıra odalara girenler, çıkanlar.. Kapısının önünde kızının başını sabunlayan, çamaşır yıkayanlar... Başta dokumacı Musa'nın sarı oğlu, alayla çocuk çelik çomak oynamaktaydılar.

En çirkin küfürler bazan birer şimşek gibi çakıyordu. Çocukların çeliği çok defa Cemile'nin yakınlarına düşüyordu. Birinde geldi, bakır leğenin

kenarına çarptı.. Cemile sıçradı:

- Piçler!

Koca kafası sıfır numara makineyle traşlı, Musa'nın oğlu karşılık verdi:

- Ne söğüyon kız?

Bu kuşak, torunlar kuşağı, tıpkı yerliler gibi konuşuyordu.

Çoğu anadilini unutmuştu. Yerliler gibi konuşuyor, yerliler gibi söğüyor, yerliler gibi giyinmeğe özeniyorlardı.

Cemile:

- Ya gözüme değseydi! dedi.

- Değdi mi? Değsin sonra..

İhtiyar Malik de uyanmıştı. Uykulu gözleriyle çocuklara baktı, ağır ağır kalktı. Başta Musa'nın oğlu, çocuklar çil yavrusu gibi dağıldılar. Ama az sonra sarı oğlan, elinde çomağı, avlu kapısında gene peydahlandı. Uzaktan dik dik bakışına Cemile öyle kızıyordu ki.. Kalkıp yakalamak, kulaklarını çekmek, tokatlamak, tokatlamak!

Bu sırada Güllü kaşarak geldi:

- Çamaşıra oturdun da bana niye haber etmedin kız?

Cemile omuz silkti.

Güllü:

- Benim bir işim oldu mu sen yardım etmiyor musun?

Yalnız başına bu kadar çamaşırı akşama kadar töbe bitiremezsin!

İhtiyar Malik'ten boşalan kütüğü altına çekip oturdu, kollarını çemirledi, işe girişti. İki genç, yarışır gibi yıkamağa başladılar. Bu arada Cemile'nin kelep arkadaşı Halime'yle dokumacı Musa'nın yeğeni Şemsa da gelmişlerdi.

- Kolay gelsin.. Biz de yardım edek mi?

Güllü:

- İstemez, istemez.. dedi, yardımınızla çok yaşayın!

Cemile:

- Siz de serersiniz!

Altlarına birer iskemle uyduran iki kız, çamaşır leğeninin etrafında sıralandılar. Cemile'yle Güllü, berikileri imrendiren bir iştahla yıkıyorlardı. Halime kollarını çemirledi:

- Ben de yıkıyacam bacım, niyeymiş?

İşe girişti.

Gülüşmeler, şakalar, kahkahalar yükseliyor, arada birbirlerine sabunlu su serpiyor, basıyorlardı çığlığı.

Cuğla'nın kızı Şemsa'ya bir avuç köpük atan Güllü:

- Mektepli, dedi, anlat bakalım... Sinemaya gidiyon mu gene?

Kıvır kıvır bir kucak sarı saçıyla Şemsa güzel kızdı.

İlk okulun son sınıfında. Gözüne köpük kaçmış, yakıyordu.

- Güllü abla, dedi, öyle şeysin ki...

Bir avuç köpük daha atan Güllü:

- Neyim? diye sordu, ha? Neyim?

- Hiç, hiç.. Töbe.. Sana demedim...

- Seni mektepli senii... Leğene sokarım seni vallaha!

Halime:

- Sinemaya gidiyor musun? diye sordu.

Güllü:

- Gitmez olur mu? dedi. Sevgilisi koluna takıp götürüyordur..

- Tuh! dedi, Şemsa, mektep gütürüyor...

- Sizi somun düşmanı mektepliler siziii... Her birinizin üçer, dörder tane var...

- Hadi ordan...

Cemile:

- Ben hiç sinemaya gitmedim ömrümde dedi. Pahalı mı?

Şemsa:

- Balkon yirmi beş, aşağı kırk.. Amma aşağısı iyi değil, terbiyesiz bir sürü adam doluyor...

- Resim gibi mi kız? Nasıl şey?

- Bir perde var, üstünde.. Resim gibi amma, canlı resim... Öyle güzel, şık kadınlar geliyor ki.. Geçen gün bir film oynadı, eh.. Herkes ağladı yani.. Öyle güzel, öyle güzeldi ki! Kadının kocası, karısının sevgilisini vurdu!

Cemile:

- Dert! dedi: Karısının sevgilisi mi?

- Canım sinema işte yani.. Kadın öyle güzeldi ki..

Kocası çekti tabancayı, adamı vurdu da, adam ölürken bile gülümsüyordu!

Güllü:

- Yalan olduğu bundan belli! dedi. Kurşunu yiyecem de, gülecem... Akıl var, yakın var...

- Canım sinema işte Güllü abla, roman gibi... Essah değil ya.. Sonra bir memleket gösterdi, gece, eh..

bizim bildiğimiz gibi gece değil ha, mavi bir gece.. Sessiz, her taraf uyuyor, sokaklar dersen bal dök yala.. Deminki güzel kadın kocasını uyuttu. Onlar bizim gibi ana, baba, çoluk çocuk hep bir odada yatmıyorlar ki. Kadının odası ayrı, erkeğin ayrı..

Güllü:

- Sinema, dedi. bakma... Kadın ayrı, erkek ayrı, yatar mıymış?

Cemile:

- Bizim gibi gece-gündüz çalışsınlar da görelim...

İşden baş mı kaldırabiliyoruz? Öyle olduğu halde, sırası geliyor iki lirayı iki kardeş zor tutuyoruz.

- Doğu bacım, dedi Güllü, onlar bizim yerimizde olsa, hastayız diye yataktan kalkamazlar..

- Biz de ağzımızın tadını biliriz... İnsanı insan eden paradır. Paran yok mu? Senden rezil, senden adi kimse yok...

- Vallaha...

- Neyse.. Kadın uyuttu kocasını, evde yavaşça çıktı, sevgilisiyle sözleşmişler önce herhalde ki, bir araba bekliyordu, kadın bindi yallah!

Cemile:

- Kadın saçlarını taramadı mı?

- Bilmem.. Orasını göstermedi.. Saçları taralıydı.

- Saçları taralıydı da kocası şüphelenmedi mi? Saçlarını niye çözmüyorsun, yatmıyacak mısın, demedi mi?

- Sinema canım işte.. dedi Güllü.

Halime:

- Tabi canım..

Güllü:

- Yalan olduğu bundan belli. Bizim herifler... Hele benimki.. Duruşumdan anlar vallaha... Saçım-başım taralı, pudralı-mudralı onu uyutacam da anlamıyacak!.. Bir insan eşek olmalı ki..

Halime:

- Sinema canım..

Şemsa:

- Cemile abla, sinemada bir oğlan vardı tıpkı Sadri abim.. Bir elmanın yarısı o, yarısı Sadri abim!

Cemile'nin kaşları çatıldı.

- Benden habersiz sinemaya mı gidiyor yoksa?

- Yoook.. Öyle değil.. Filmde...

- Öyle söyle hele.. Benden habersiz gitsin de bak.

Güllü:

- N'aparsın?

- Kıyameti koparırım...

- Yavaş geel..

- Hele gitsin.. Öyle yerlere para verilir mi? Bak şu yatak çarşaflarının haline! Şu donlara bak, şu gömleklere..

Parayı oraya verene kadar bir derdimizi görürüz!

- Sizin fabrikanın kızları da geliyor..

- Karakız'lar, marakızlar, değil mi? Onlar gider, onların dostları var, masraflarını çekerler.

Cemile bir avuç köpük attı:

- Edepsiz!

O ona, o ona.. Gene kahkahalar, çığlıklar tam yükselmişti ki, sokakta birtakım sarhoş naraları! Kızlar kulak kesildiler.

Güllü:

- Camgöz'ün sesi! dedi.

Cemile'nin neşesi uçuverdi. Gözleri endişeyle babasını aradı. Bereket versin görünürlerde yoktu..

Güllü:

- Korkma, dedi, baban yok. Ben gelirken demin, çarşıya doğru gidiyordu..

Naralarsa gittikçe yaklaşıyordu:

- Atalım atalııım!

- Nereyeee?

- Herkesi sevdiğinin kucağınaaa!

- Eheeeeeeyyyy!!

Güllü:

- Sana demedim mi? dedi. Oturmuş içiyorlardı demin!

Deveye binmişler tekmil...

- Karakızlarla beraberdi demek?

- Tabi... Aşağı kurtarır mı?

Sarhoşlar tam avlu kapısına gelmişlerdi ki, Karakız tehlikeli bir yalpayla içeri girdi.. Avlu halkı kulak kabartmış, kapı önlerinde bakışıp gülüşmeler, üçer beşer kişi halinde toplanıp fiskoslar başlamıştı.

Karakız:

- Deeeey Allah! diyerek leğenin yanına geldi. Ayakta durmağa çalıştı, olmadı. Çömelmek istedi, gene olmadı.

Devriliyordu. Yere dayanıp çömelebildi nihayet, leğenin ucunu sıkı sıkı tuttu. Gülüyor, şiş gözlerinin kapaklarını zorla açıyordu.

Güllü:

- Bu halin ne kız? diye sordu. Utanmıyormusun?

Beriki:

- Utanacak ne var? dedi, namısımnan oturdum içtim..

- Üstüne bi nokta koy kayıp olur...

- Uçuyorum, allööööş! On şişe, on şişeyi üç kişi devirdik...

Başım tımarhane gibi fırlanıyor...

- Kimnen içtiniz?

- Bizim emmoğlu, bir, bir de şunun (Cemile'yi gösterdi) devecisi!

Cemile:

- Dert! dedi. Niye benim devecim oluyormuş?

Kahkahayla gülen Karakız:

- Sana yangın! dedi, develerimi tekmil satar, uğruna harcarım, diyor.

- Develeri başında parçalansın...

Bu sırada ihtiyar Malik avlu kapısından girdi. Az daha Cemile'nin yüreğine inecekti.. Ya babası işin farkına varırsa? Ya dışardakiler gene nara atar, ismini karıştırırlarsa?

Elinde pespembe, pişkin bir somunla babası avluyu ağır ağır geçip odasına girdi.

Cemile:

- Güllü, dedi, bacım, bacım.. Dehle şunu gitsin! Şimdi bir biçimsizlik yapacak... N'olursun Güllü!

Güllü kalktı, Karakız'ı omuzlarından çekti, ayağa kaldırdı, sımsıkı tuttu:

- Hadi bize gidek!

Karakız:

- Bu da gelecek mi? diye sordu.

- Gelecek dedi Güllü, bitirsin çamaşırı, o da gelecek.

- O gelmezse gitmem, tövbe gitmem...

- Gelecek, o da gelecek...

Buğulu gözleriyle Cemile'ye bakan Karakız:

- Gelecen mi? diye sordu.

- Gelecem, gelecem.. dedi Cemile.

- Sen de gelirsen giderim... Gelmezsen... Oğlanda para tonla. Seni köşklerde, konaklarda.. Köşklerde konaklarda seni...

- Ayy Güllü, n'olursun...

- Kız hadi bee!

Kolundan çekiverince, Karakız sendeledi yere yüzükoyun kapandı, sızdı kaldı. Halime'yle Güllü başından, ayaklarından yakalayıp, İzzet ustanın odasına taşıdılar.

Şemsa:

- Üzülme abla, dedi, n'apacan.. Bir beladır geldi çattı.

Cemile'nin yüzü hala kireç gibiydi.

- Herifi bilmem, tanımam, işimde gücümdeyim şurada...

Cemile blr ağıttır tuttturdu. İçini çeke çeke, hıçkıra hıçkıra ağlarken, bir yandan da babasının çıkıverip, niçin ağladığını sormasından korkuyor, kendini tutmağa çalışıyordu.

- ... Fakirlik, ah fakirlik! dedi. Herkesin gücü bize yetiyor..

- Sus, dedi Şemsa, ağlama...

- ... Bir insanın kendinde olmasa derler bir de.. İşte gördün, benim onlarla bir alakam var mı?

Güllü'yle Halime döndükleri zaman Cemile hala ağlıyordu.

- Sus bacım, sus.. Ağlama.. Zıbardı yatıyor.. Gözünün yaşına yazık..

İzzet usta da geldi. Leğenin başında, Cemile'nin yanına çömeldi.

- Sus, dedi, ağlama..

- Bütün gün iş, işden eve dön, evin işine otur...

Kimseyle hiçbir alakam yok, konuşmuşluğum yok.. Sokakta abim bile konuşsa terslerim.. Ödüm kopar ki birisi görüp babama haber verecek diye.. Öyle olduğu halde..

Şuna bak! Ya babam duysaydı?

İzzet usta ayağa kalktı, içini çekti, gözlerini kıstı:

- Ben, dedi, babanla açık açık konuşacağım.. Bu böyle devam edemez.. Hiç merak etme sen...

Cemile uzun kirpikli gözleriyle ıslak ıslak baktı.

- Evet, dedi İzzet usta, o meseleyi...

Bir müddet bakıştılar. Cemile:

- Siz ne iyi insansınız...

İzzet usta cevap vermedi, odasına döndü.

...

Babası Sadri'yi zorla uyandırdı. Oğlanın uykusu çok ağırdı. Kalktı, sallanıyordu.

- Başın nasıl?

- İyi...

Merdivenleri indi, alt evde iki kat ola ola soyundu, yıkanmağa başladı. Oğlan yıkanırken ihtiyar Malik gözlüğünü gözüne taktı, oğlanın yorganını yere serdi, bit arayacaktı.

Uzun uzun, yorganın tekmil kıvrımlarına inceden inceye baka baka aradı, yoktu. Cemile böyle şeylere karşı çok titiz olduğundan, her hafta, pek pek iki haftada bir çamaşır yıkar, herşeyleri güzelce kaynatırdı. Amma belli de olmazdı.. Çünkü odalarına girip çıkanların, oturup kalkanların hesabı yoktu.

Yorganı katlayıp yatağın ayakucuna koyan ihtiyar Malik, tekrar çorap yamamağa oturdu. İkinci çifti eline almıştı ki, Sadri aşağıdan seslendi. Arkasını sabunlaması için çağırıyordu. Gözlüğünü çıkardı, iğneyi çoraba sokup kalktı, aşağı indi. Oğlanın arkasını sabunlarken:

- Gusletmeyi unutma! dedi.

Kulaklarına kadar kızaran Sadri cevap vermedi.

- Yoksa bilmiyor musun?

- ...?

- Müslüman çocuğusun elhamdülillah... insan gusletmeyi bilmez mi? Madem bilmiyorsun, sor!

Gusül aptesti ile mazmazayı tarif etti.

Kızlar çamaşırlarını sererken saat beşe çeyrek vardı. Cemile:

- Abim yıkanmış, dedi, şimdi sıra bende...

Güllü:

- Arkanı sabunlamağa çağır beni, e mi?

- Eh...

Kazandan sıcak su aldı, ılıştırdı, yıkanmağa başladı.

Bembeyaz vücudu, dolgun kolları, yüklü göğsü... Bit korkusundan başını bol bol sabunluyor, saç diplerini kanatırcasına tırnaklıyordu. Onuncu sabundan sonra Güllü dışardan seslendi.

Cemile:

- Gel, gel hadi...

Güllü yavaşça girdi, kapıyı arkasından sürgüledi.

Fısıltıyla konuşmağa başladılar.

İhtiyar Malik yamadığı çoraba dalmış, duymuyor, duymak için heves de etmiyordu.

Cemile:

- Benim yüzümden sen de uykusuz kaldın! dedi.

Cemile'nin bembeyaz, sımsıkı arkasını sabunlarken:

- Maya maya! diye avucunun içiyle vurdu. Katibin talihi varmış.

Cemile gururla güldü.

- ...Seni alan, seni giydirip kuşatıp köşede oturtmalı!

- Olur. Beleş ekmek vardı!

Sıcak bir buğu alt evi kaplamıştı.

- Hadi, ben gidiyorum...

Diye Güllü kalktı. Cemile:

- Eline sağlık! dedi. Çamaşır yıkadığın gün beni de çağırmazsan...

- Çağırırım... Çağırırım...

Cemile, babasıyla ağabeysinin kurulandıkları hala ıslak havluyla iyice kurulanmağa çalıştıktan sonra, giyindi.

Gitti, babasının elini öptü. Babası da onu alnından, iki yanağından..

Sonra alt evden tenekeleri, sabunu, su tasını, kütüğü kaldırdı, birikmiş suları süpürdü, aşağıya düzen verdi. Saçlarını taradı, tokaladı. Şimdilik başka işi kalmamıştı, yatarlardı, kendisi ayrı bir yatakta, yalnız.

Dışarı çıktı. Islak havluyu da öteki çamaşırların yanına serip mandalladı. Rüzgar çıkmıştı. Havaya baktı, canı sıkıldı. Gene yağmur yağacağa

benziyordu. Kirli bulutlar gittikçe büyüyor, şişiyorlardı.

Odaya döndü.

- Ben yatacağım babilo, ama havada yağmur var...

Yağmur yağarsa çamaşırları topla, sonra berbat olur!

İhtiyar Malik yanındaki pencereden dışarılara baktı.

Havada gerçekten de yağmur vardı, gök gittikçe kararıyordu.

Uzaklarda harap evler, kerpiç çürümüş tahta kalabalığı, yıkık duvarlar... Daha arkada, yaz kış yosunlu suyu bir türlü kurumayan konca göl. Bu gölden her yaz mahalleye milyonlarca sivrisinek dağılırdı.

İhtiyar Malik perdeyi indirdikten sonra uzandı, kızının arkasını, yorganla, güzelce bastırıp. çorap yamamağa koyuldu.

XVİİ

Önündeki mangalda ateşe sürülü iki fincanlık cezveye şeker koyan ihtiyar Malik, rafta çıtırdıyla işlemekte olan çalar saate baktı: Gecenin onunu gösteriyordu. Demek ki, Cemile dört saattir uykudaydı, çocuklar daha yarım saat uyuyabilirlerdi.

Tam kahveyi koyarken oda kapısı usullacık açıldı, koltuğunda, telleri at kılından, bir çeşit saz olan guslisi ile ihtiyar Muy girdi.

- Selamünaleyçüm!

Malik:

- Vealeyçümüsselaaam!!

Diye kalktı, eski silah arkadaşının elinden guslisini aldı, merdiveni çıkmasına yardım etti, kendi yerine oturup, kahve kavanozuyla kaşığı önüne koydu.

Tam bu sırada pencerenin camında bir şimşek çakmıştı.

Kızının gündüzki tenbihini hatırlayan ihtiyar Malik:

- Yağmur yağıyor mu? diye sordu.

Bir bacağı topal, ufacık bir ihtiyar olan Muy'un bir gözüde kördü. Bu gözü sanki oyarak çıkarmışlar ve sanki bu iş yapılırken ihtiyar o kadar bağırmıştı ki... Yüzü bir çığlık gibi kuruydu.

- Tek-tük atıyor! dedi.

- Hızlı gelecek rahmet... Ben toplayım çamaşırları.

İhtiyar Muy; ihtiyar Malik'in hemşerisi, çocukluk arkadaşıydı.

Tara ırmağı boyundakl (...) kasabasında birlikte büyümüşler, birlikte silah kullanmağa başlamışlardı.

İçtikleri su ayrı giderdi yalnız. Malik onu hala o kadar severdi ki onun için kan dökebilir, bu ihtiyar yaşına, Sadri'ye, Cemile'ye rağmen, hapislere girebilirdi.

Muy'un bir tek oğlundan başka kimsesi kalmamıştı.

O da Doğu'da uzak, çok uzak bir yerlerde askerdi.

Memleketin eşrafından Amir ağanın teşvikiyle Karadağ

Milletvekili Boşko Boşkoviç'in öldürülmesi üzerine başlayan katliamdan kurtulmak için kaçmadan önce, Malik ve Muy ismi, Sırplar üzerinde yıldırım etkisi yapardı. O kadar ki, Malik ve arkadaşlarının korkusu yalnız Hıristiyanların değil, Müslümanların da içlerinde sarsıntılar yaratırdı.

Yağmurlu, fırtınalı gecelerde, uğuldayan rüzgarın içinden nal sesleri duyulurdu. Dehşetle büyüyen gözleriyle kasaba çocukları yorganlarının altına saklanır, geceyi ürpertiyle dinlerlerdi. Kasabanın Hıristiyan mahallelerinde çığlıklar kopar, kapılar çarpılır, bir yerlerde tahtalar çatırdar, tüfekler parlar, sonra gecenin zifiri karanlığını kızıl dilleriyle yalayan alevler yükselirdi.

Ertesi gün kasaba korkuyla öğrenirdi ki, Malik ve Muy çetesi, kaptan falan ve filanın kanlı kesik başlarıyla dörtnala çekilmişler..

Aradan çok geçmezdi.. Gene şimşekli, yıldırımlı; fırtınalı bir gece, kasabanın bozuk parkelerinde dörtnala atlılar gelirdi. Bu sefer müslüman mahallelerinde kadınlarla çocukların çığlıkları yükselir, kapılar kırılır ve alınmış

bir öc'ün ılık dumanı tüten kanlı kesik başlar, terkelere bağlanıp, rüzgar gibi gidilirdi.

Cami ve kilisenin hatırı için işlenen cinayetlerin haddi hesabı yoktu.

Bir gece bir ormanda pusuya düşürülmüşlerdi. Otuz tüfeğin ağzından çıkıp geceyi otuz yerinden yakan kurşunlar, o sırada bir kenarda su dökmekte olan Malik'e değmemiş, beş arkadaşı ölmüş, Muy da bacağından yaralanmıştı.

Tara ırmağı kenarındaydılar.. Sağ kalanlar ırmağa atlamışlar, yüze yüze aşağılara gitmişler, oradan da karaya vurmuşlardı.

İhtiyar Muy'un bacağı o gün bugün sakat kalmıştı.

Milletvekili Boşkoviç'in öldürüldüğü günü ertesi gece Malik rüyasında kendi kesik başını gördü. Ürktü. Müslüman halkın türkülerinde ismi geçen bu cesur adam korktu.

Ani bir kararla malını, mülkünü bırakıp karısını, çocuklarını toplayıp Türkiye'ye göç etti. Muy'da karısı ve çocuklarıyla beraberindeydi.

İstanbul limanına blrkaç parça mücevherle ayak basan kalabalık iki ailenin elindeki, avucundakiler şaşılacak bir hızla eriyiverince, Malik'le Muy hayatlarında ilk defa geçim derdi diye bir şey olduğunu öğrendiler.

İki erkek ekmek kavgasına atıldı, olmadı. Ata binmek, silah kullanmak, pusu kurup, kelle biçmekten başkasını bilmiyorlardı. Şehir ise bundan anlamıyordu.

Fabrikalar ve pamuk tarlalarıyla ünlü bu Güney Anadolu şehrine göçüldü. Ne yapılsa boş. Beceriksiz derebey torunları elleri böğürlerinde kaldılar. O zaman talihlerini denemek sırası kadınlara geldi. O kadınlar ki, dalları yerlere değen koyu gölgeli meyve bahçelerinde gülüp türkü söylemek, süslenip salına salına dolaşmaktan başkasına alışmamış, rahatlıktan semirmiş kadınlardı.

Fabrikada hızla kuruyup çirkinleşmeğe başladılar. Gün geldi ellerinde mendil, küt küt öksürerek, iki iyilikten birini dilediler.

Daha sonraları kadınlar toprağa verildi, çocuklar fabrikalara...

Çok geçmeden Muy'un büyük kızı bir çingene çalgıcının peşine takılıp gitti. Küçüğe gelince.. Bu sessiz, akıllı bir kızdı. Çok da güzeldi. Paydoslarda peşine delikanlılar düşerdi de o hiçbirine yüz vermezdi.

Bir gece yarısı saat onikiden sonra, fırtına, yağmur..

Yer yerinden oynarken, Muy'un kızı, kendi kendine sokularak mahallenin dar sokaklarında yapayalnız işden geliyordu ki, önüne birtakım insanlar çıktı, kızın ağzını sıkıca kapayıp köşede bekleyen eski bir Ford'a sokup uzaklaştılar.

Gidiş o gidiş...

Yemek, içmekten kesilen Muy, haftalarca çılgına döndü, sokaklarda yarı deli, dolaştı durdu. Neden sonra bir gün bir çoban, barsaklarını köpeklerin çekiştirdiği, başı taşla ezilmiş bir cesetten söz açınca, herşey anlaşıldı.

İhtiyar Muy o gün, bugün yarı delidir. Guslisi koltuğunun altında, canı istediği zaman çalar, söyler, ağlar.

İhtiyar Malik bir kucak çamaşırla döndü:

- Rahmet hızlanıyor!

Çamaşırları odanın bir köşesine bıraktı. Cezve ateşe tekrar sürüldü, cigaralar yakıldı.

Oda sıcaktı. Sadri'nin horultusunu dinliyorlardı. İhtiyar Malik'in kafasında çocukları, daima çocukları... Bu çocukları fabrikaya yem olmaktan kurtarmak lazımgeldiğine inanıyor, geç kalmış gibi bir huzursuzluk duyuyordu.

Aksi halde, İzzet ustanın söylediği gibi, dokuma ustası günün birinde biçimsiz bir iş yapar, oğlanı döver, dövdürür.

Muy'a baktı. Hafif hafif sallanıyordu. Onu tetkik etmeğe başladı. Ya günün birinde Cemile'yi de Muy'un kızı gibi kaçırırlarsa?

Bir ara Muy'la gözgöze geldiler. Bakışlarıyla konuşuyorlardı adeta.. Yukardan dokumacı Musa'nın kaba öksürüğü duyuldu, birşeyler sayıkladı, bir yandan bir yana döndü.

Tam bu sırada Cemile de sayıklamıştı:

- Kurban olim götür şunu... Babam duyacak!

İki ihtiyar şüpheyle tekrar bakıştılar. Çocuklarının başında bir tehlikenin dolaştığına birdenbire öyle kanaat getirmişti ki...

- Korkuyorum! dedi. Korkuyorum, Muy. İçim titriyor...

Bu çocukların başında birşeyler dolaşıyor.. Benden saklıyorlar, benden sakladıkları birşey var...

- Yok canım... dedi Muy, sana öyle geliyor.. Hiç birşey yoktur Allahın izniyle...

- Bilmem, korkuyorum... Onlar işe gitti mi, bende uyku arama... Oniki saat, tam oniki saat dakikaları sayarım!

Bir haber geliverecekmiş gibi oluyor... Acı bir haber, bir ölüm, bir kaza haberi, ne bileyim ben, uğursuz bir haber gelecekmiş gibi oluyorum.. Korkuyorum...

- Üzme kendini, hiçbir şey olmaz...

- ...Okuyorum, üflüyorum... Namazda onlar için dua ediyorum... Amma gene de...

- Hiçbir şey olmaz inşallah...

Gözleri mangaldaki ateşe daldı.. Sadri'nin gündüz sayıkladıklarını hatırladı, İzzet ustanın sözlerini...

- O fellah, dedi, oğlumu sıkıştırıyormuş, belki de dövüyor.. Bana bu yaştan sonra kan döktürecekler...

Gözleri vahşi vahşi parladı:

- Allahın bir ismi hakkı için Muy, çocuklarımın kılına dokunanın sökerim ciğerini!

İhtiyar Muy ürktü. Karşısında yıllarca öncenin Malik'ini bulmuştu birdenbire.. Yüreğinde bir değişme, içinde bir kımıltı oldu. Derken bir yükselme, bir heyecan...

Yanıbaşından guslisini aldı, gözleri arkadaşı Malik'in hala korkunçluğunu kaybetmeyen yüzünde, başladı çalmağa.

Ses gittikçe hızlanarak odayı kapladı, doldurdu, taştı, yukarı, yanlara, tekmil avluya, daha sonra işçi mahallesine yayıldı. Lambanın sarı ışığında parlayan ıslak kirpikleriyle Muy gene kendinden geçmişti...

... Artık memlekettedir. Besiden çatlayacak hale gelmiş

beygirlerinin üzerinde dimdiktirler. Kasaba halkının anlattıklarını hınçla dinlerken avurtları hırstan titremektedir.

Kesilen kellelerin hayali gözlerinde canlanır.. Kuvvetli ayaklarıyla yeri eşeleyen beygirler sabırsızdır. Ve ani olarak atlarını mahmuzlayıp karanlığa dalarlar!.

Gusli sesinde kin, alınmamış öç vardı!

Gusli sesinde hasret!

Gusli sesinde, yitirilmiş sevgililere sesleniş vardı!

Gusli sesinde...

Kapının usulcacık açılıp içeriye birkaç kişinin girdiğini farketmediler.

Sonra birkaç kişi daha, daha sonra oda doldu, taştı.

İhtiyar Muy çalıyordu. Gusli, ormanlardan, derelerden, çaylardan, ay ışıklarından, sevgililerden, hasretten bahsediyordu. Gusli haykırıyor, inliyor, dişlerini gıcırdatıyor, yas tutup neşeleniyordu. Guslide güneş, gece, fırtına, bora, kar vardı, guslide dün vardı, bugün vardı, guslide keder, ıstırap, guslide sefalet vardı.

Kuvvetli rüzgarın savurduğu yağmur pencerenin camını alabildiğine kamçılarken, gecenin onbuçuğunda İhtiyar Muy'un guslisini artık bütün bir mahalle dinliyordu.

Mahalle safi kulak kesilmişti. Mahalle etten, kemikten az sonra düşecekleri çamurlu yolların dehşetinden sıyrılmış, antenlerini germiş, Muy'un guslisini dinliyor, mahalle ağlıyordu.

Tam bu sırada mahallenin tekmil çalar saatleri birden çalmaya başlayınca, Muy'un guslisi sustu. Mahallede bir kendine geliş, bir kımıldanma oldu. Karanlık camlarda ışıklar yanmağa başladı, mahallede insan sesleri çoğaldı.

İhtiyar Malik odayı dolduranlar arasındaki İzzet ustayı biraz geç farkederek, yukarı çıkmasını söyledi.

O:

- Hayır, dedi, gidip yatacağım... Çok güzel çalıyorsun Muy amca, fevkalade çalıyorsun, yaşşa; ellerine sağlık, var ol!

İhtiyar Muy duymadı..

Hala heyecanlı İzzet usta odasına döndü.

...

İhtiyar Malik ilkpeşin oğlunu dürttü:

- Sadro, ooo, Sadro!

Oğlanın uykusu çok ağırdı. Anlaşılmayan birşeyler mırıldandı.

- Sadroooo, ooo, Sadroooo!!

Sadri bir yandan bir yana döndü.

Cemile uyanmıştı, yataktan fırladı. Siyah göğüslüğünü çabucak giyindi, başörtüsünü başına aldı.

Mangalın bir kenarında çaydanlık kaynamaktaydı. Cemile sofra bezini yere serdi, ekmeği dilimledi, bardaklara şeker koydu.

Çok zor uyanan Sadri zorla kalktı, gerindi, esnedi, tekrar esnedi.. Sonra çoraplarını giydi, gözlerini ovaladı...

Sofraya geldi.

Cemile:

- Uyan artık be! dedi.

Sadri ters ters baktı.

Yukardan tavan vuruldu. Musa'nın sesi:

- Uyandı mı kocaoğlan?

Kimse cevap vermedi. Cemile homurdandı, kaşları çatıldı.

İki kardeş, ekmek, çay ve kara zeytinden ibaret yiyeceklerini isteksizce yiyorlardı. Cemile, Sadri'ye nazaran daha iştahlı görünüyordu. Bir sıra bembeyaz dişleriyle ekmeği ısırıyor, ağzına bir zeytin attıktan sonra sıcak çayı yudumluyordu.

Sadri birinci bardağı bitirmeden, Cemile ikinciyi de yuvarlamış, sofra bezinin kenariyle ağzını silerek çekilmişti.

Sadri de çayını bitirmişti ki, yandan tavan gene vuruldu:

- Kocaoğlan! Hazır mısın?

- Hazırım usta!

Merdiveni indi, postallarını giyindi.

İşçi mahallesi işbaşına hazırlanıyordu.

Sadri kapıyı açtı. Soğuk bir rüzgar odaya doldu. Avluya kuvvetli bir yağmur inmekteydi. Avlunun sağlı sollu kapıları açılıp kapandıkça zifiri karanlığa

sarı sarı ışık parçaları vuruyor, çamurlar aydınlanıyordu.

Cemile de beyaz keten lastiklerini giyip ağabeyisinin peşisıra çıktı. Babaları elinde lamba kapıdan ışık tutuyordu.

Musa'ların yağmur almayan sofalarının altına avlunun kadın, erkek, çocuk işçileri birikiyordu. Biriken kalabalık uğultulu ve sabırsızdı.

Birisi:

- Hazır mıyız diye? sordu.

- Hazırız, hazırız, hazırız! sesleri yükseldi.

Musa:

- Uygun adım marş! dedi.

Sicim gibi yağmurun altında kadınlı, erkekli, çocuklu işçi kalabalığı avlu kapısına doğru yürüdü. Hala ışık tutmakta olan ihtiyar Malik:

- Allah vi daa kuvvet (Boşnakça Allah kuvvet versin) dedi.

Dışarı çıkıldı. Başka avlulardan gelen kalabalıkla dakikadan dakikaya büyüyerek yola devam edildi.

Acı poyraz kuvvetle esiyordu. Erkekler önden yürüyor beyaz başörtü kalabalığı halindeki kadınlar peşlerinden.

Eğri büğrü sokaklarda çamurlara bata çıka gidilirken, inceli, kalınlı sesler, gülmeler, haykırışlar yükseliyordu.

Kaypaklaşmış bir tümsek inilirken bazan ayaklar kayıyor, yuvarlananlar oluyordu. O zaman: Çüüüşler, Ohaaa!lar yükseliyor, basılıyordu kahkahalar.

Cemile en arkadaydı. Bir yanında Halime, bir yanında Güllü..

Cemile:

- N'oldu soyka kız? diye sordu.

Güllü:

- Kim?

- Karakız...

- Bilmem.. Abimin orda zıbardıydı...

Bir bahçenin kenarından geçiyorlardı. Sağ yanları su dolu bir hendek. Daracık yolda birerle kolla gidiyorlar, ıslak toprak ayaklarının altında kayıyordu.

Cemile, Güllü'nün arkasındaydı, Halime de Cemile'nin arkasında... Birden Cemile'nin ayağı kaydı, sağındaki hendeğe dirseğine kadar battı. Bu, o kadar ani olmuştu ki...

Hendeğe yan vermesiyle kalkması bir oldu. Sırılsıklamdı.

Bir erkek gibi sövdü:

- ... Allah kahretsin böyle hayatı, kahretsin!

- Amiiin! dediler.

Cemile ellerini siyah önlüğünün eteğiyle sildi. Yirmi metre sonra mahallenin bozuk yolu bitiyor, geniş bir meydanlıktan sonra parke cadde başlıyordu.

Su birikintileriyle vıcık vıcık meydanı geçtiler. Mahalle çocukları yazın burada futbol oynar, kumarcılar barbut atar, üç kaatçılar kaat açar, şeker kamışı somurulur, çikolata kartları üzerindeki numaralarla mektep çocukları bir çeşit kumar oynarlardı. Meydanlığa tam çıkmışlardı, öyle kuvvetli, öyle acı bir poyrazla karşılaştılar ki, Ah!lar yükseldi.

Cemile ıslak üstbaşı içinde donuyordu.

- Allah Yarabbi! diye bağırdı.

Erkekler cevap verdiler:

- Allah de kızım, Allah de ki bahtın açılsın.

Bir başkası:

- Ayıp ayıp! dedi, demir gibi işçilersiniz. Soğukta üşünür mü?

Dokumacı Musa:

- Çocuklar, dedi, bu soğuk neden biliyor musunuz?

- Neden? diye sordular.

- Sıcağın olmadığından!

- Laf söyledi balkabağı!

Musa sövdü. Birisi ağzıyla zort çekti, kaçtı. Musa kovaladı.

Çamurların içinde bir kovalamaca başlamıştı. Gülüşmeler, kahkahalar, eheyler. Ehey ve kahkahaların çılgın bir hal aldığı sıra, çamurlu yol bitmek üzereydi. Soldaki karanlık sokakta motörü tek çalışan bir otomobil sesi işitildi. Arkasından kuvvetli bir ıslık. Ehey ve kahkahalar dindi. Islık tekrarlanınca, Musa:

- O ne? diye kendi kendine sordu.

Sadri:

- Cemile! diye seslendi.

Cemile, Halime'yle, Güllü'nün arasındaydı, arkadaşlarının kollarını sımsıkı tutmuştu.

- Buradayım abi...

Tek çalışan motör sesi birdenbire hızlandı ve geceyi kapladı.

Sadri tekrar:

- Cemile! dedi.

- Burdayım abi.

Üçüncü ıslıktan sonra motörün homurtusu daha arttı ve 1927 model siyah bir Ford önlerinden ağır ağır geçti.

İşçiler durmuşlardı. Ford'un geçmesini beklediler.

Ama Ford geçip gideceğine durdu, işçilerin gireceği sokağı boylu boyunca kapadı. Musa:

- E.. dedi, nolacak.

Arabadan sinirli biri cevap verdi:

- Anayın dini olacak!

- Senin anayın dini olacak.

- Lan kes.. İnersem Allahını şaşırırım ha!

Camgöz'ün sesini tanıyan Sadri hemen Cemile'nin yanına geldi:

- Korkuyor musun?

- Korkmuyorum.. Kimden korkacak mışım?

Güllü:

- Titriyorsun ama..

- Öfkemden.. Akıl diyor..

Halime:

- Yürü bacım yürü..

Arabanın arkasından zorla geçtiler. Geride kalan Musa'nın öfkeli sesi işitilmekteydi. Cemile:

- Allah vere de kavga etmese Musa!

Sadri:

- Sen yürü hele.. diye arkasından itti. Cemile kızdı:

- Yürüyorum ya.. Ne itiyorsun?

- Başlama gene..

- Başlarım tabi.. Adam bize arka çıkıyor. Düşünmeyim mi?

- Yahu bütün arkadaşlar yanında. Onu yalnız bırakırlar mı?

Ford arkalarından ağrr ağır geliyordu. Adımlarını açtılar.

Sadri'nin yanına sokulan Musa:

- Çakıyorsun ya? dedi.

Sadri geriledi:

- Camgözdü değil mi?

- Tabii...

- Ötekiler kimdi?

- Karanlıkta tanıyamadım.. Lakin Camgözü iyice tanıdım..

- Ah o babama ne deyim..

- Niye?

- Niyesi var mı yahu? Ver katibe olsun gitsin..

- Tabi canım. Durduğu hata.. Biz olmasaydık sağlama kaçıracaklardı.

- Sağlam...

- Sana bir şey deyim mi Sadri? Ben katiple konuşacağım.

Ne dersin?

- Ne diyeceksin?

- Arkadaş, diyeceğim, adamını gönder, kızı istet.

Elini çabuk tut!

- Evet?

- Kaçıracaklar, diyeceğim.

Sadri cevap vermedi. Gecenin içinden fabrikanın iniltili sesi geliyordu.

Musa:

- Konuşacağım arkadaş! diye kesinlikle tekrarladı.

Bugün kaçıramadılarsa yarın kaçırırlar, yarın kaçıramazlarsa öbürgün..
Muy'un kızını bilmiyor musun? Ben konuşurum, olsun gitsin..
Düğünlerinde bari kana kana bir rakı içerim..

Tadsız tadsız gülen Sadri:

- Ben dünden razıyım, arkadaş.. Bana göre hava hoş. Onun yüzünden her gün itten köpekten bir araba laf işitiyorum, ne mecburiyetim var? Öğle değil mi amma?

Son köşeyi dönünce ışıklar içinde fabrika göründü..

Karanlık göğe uzanan kalın bacasından savrulan dumanları acı poyraz dağıtıyordu.

XVİİİ

Gecenin ikisine doğru bardan yıkılarak çıkan katip Necati, kısa boylu arkadaşına:

- Ben fabrikaya gideceğim! dedi.

Bir eski binbaşı oğlu olan ve annesinin nesi var, nesi yoksa satıp barda yiyen bu arkadaşı Necati'yi çok severdi.

- Ne var fabrikada?

- Ne mi var? En yakın arkadaşımsın güya.. Bilmiyor musun?

- Ha, şu mesele. Boşnak kızı değil mi?

- Tabii..

- Fabrikada mı şimdi?

- İki saattir iş başında olması lazım. Bu kafayla gidersem konuşabilirim gibi geliyor bana..

- Çok utangaçsın. Alt tarafı bir işçi kız. Konuşamıyacak ne var? Nesinden utanıyorsun?

- Teessüf ederim..

- Niye?

- Sen de babaannem gibi, konuşuyorsun. O da dudak büker, bir işçi kız, der..

- Gücüne mi gitti?

- Gitti tabii..

- O halde affedersin kardeşim.

Necati'nin boynuna sarıldı, yanaklarından öptü.

- Affettin mi?

- Bir daha bu tarzda konuşmamak şartıyla...

Islak caddeyi karşıdan karşıya geçtiler. Şehrin bu en büyük caddesi bomboştu. Elektriklerden çoğu sönmüştü.

Uzaklarda bekçi düdükleri.. Az sonra sarhoş kahkahaları taşan iki araba, allı, yeşilli, morlu bar kızlarıyla geçip gitti.

Bir köşe başında arkadaşından ayrılan katip Necati fabrikanın yolunu tuttu. Başı ağrıyordu. Barda gene bir sürü sarhoşla tanışmış, ismini bildiği, bilmediği çeşitli içkiler içmişti. Bu içkileri isteyerek değil, yeni tanıştığı, daha doğrusu tanıştırıldığı kimselerin zoruyla içmek zorunda kalmıştı. Oysa, artık barı, birkaç saat can ciğer olup sonra unuttuğu dostları sevmiyor, sevemiyordu. O istiyordu ki, Cemile'yle evlensin, içkisiz, dalaveresiz, her türlü hercailikten uzak bir aile yuvası kursun. Sabahleyin evden çıkarken karısı onu kapıdan uğurlasın, akşam üzeri paydoslarda kapıda karşılasın.. Derli toplu bir ev, tertemiz, saf bir kadın, tertemiz kadının ihtimamı, samimi sevgisi...

Fabrikanın sımsıkı kapalı demir kanatları önünde durdu.

Bu saatte fabrikada hiçbir işi yoktu, olamazdı. Bunu, başkalarının, mesela iplikhane ustasının adamlarının pekala düşünebileceklerini gayet iyi bilmekle beraber, aldırış

etmiyordu. Fabrika sahibi Numan Şerif Bey ona açıktan açığa arka olmuş, Ortağı Kadri Ağaya rağmen tutmuştu.

Demir kapıyı yumrukladı. ikinci yumruklayışta kapı açıldı. Boşnak kapıcı:

- Ooo.. Enişte! dedi, hoş geldin yahu..

O her zaman gerek kapıcılar, gerekse işçilerle senli benliydi, onlarla konuşmaktan, şakalaşmaktan hoşlanırdı.

- Hoş bulduk.. dedi.

İçeri girdi.

- Hayrola böyle gece vakti?

- Hiç. İşim var biraz da..

Kapıcı göz kırptı:

- Ne işi?

Necati sadece güldü.

Sonra kapıcının kulübesine girdi, birer cigara yaktılar.

Ama, Necati'nin başı çok fena ağrıyordu. Kulübe duvarında asılı el aynasını aldı yüzüne baktı. Yeni traşlı, tombul, kıpkırmızı yanaklar.. Yandan ayrılmış briyantinli saçlar, inceltilmiş bıyık.. Favorileri uzun urundu. Dilini çıkarıp baktı: paslı bir dil.

Aynayı yerine asarkan:

- Başım çok fena ağrıyor! dedi.

Kapıcı:

- Yut Aspirin! tavsiyesinde bulundu.

Cigaralar sessiz sessiz içiliyordu. Bir ara kapıcı:

- Seninki içerde! dedi.

- Kim benimki?

- Yapma be Necati bey..

- Kim sahi, benimki kim?

- Numara yaparsın?

Necati güldü.

Kapıcı:

- Tanırsın babasını, yoksa tanımazsın? diye sordu.

- Tanımam...

- Var bir baba onda, dört yüz dirhem!

Ve başladı, kaynatasının ne adam olduğunu şundan bundan çok dinlemişti. Kızı, babasının asaleti, şusu, busu için sevmemişti ki.. o küçücük bir memurdu. Aldığı maaş çok azdı. Bu küçücük memurun azıcık maaşıyla

yetinecek bir kız istemişti. Akrabaları içinde zengin kızlar yok değildi. İsterse onlardan birini alabilirdi. Ama bunu zaman hiçbir zaman istemedi.

Kalktı, kulübeden çıktı. İplikhaneye girip girmemekte tereddüt ediyordu. İplikhaneden koğuluşu yüreğine işlemişti: Sanıyordu ki, kızlar bunu hatırlayıp gülüşecekler, alaya alacaklardı. Gene de iplikhaneye taraf yürüdü.

Dokumahenenin önünden geçerken, kısa boylu, şişman bir adam, uzun boylu, zarif bir delikanlıyla yanında durdular. Zayıf, uzun boylu delikanlı kızarıp bozarıyordu.

Nihayet ayrıldı, dokumalara girdi. Beriki:

- Arkadaş, dedi, ben Cemile'nin ev sahibiyim. Sennen konuşmak istiyorum biraz..

Necati hayretle baktı.

- Ne konuşacağız?

- Benim adım Musa. Hadi şu aptesane aralığına gidek, birer cara içek...

Dokumacı Musa'nın babacan hail Necati'nin hoşuna gitti:

- Hadi gidelim.

Bir arı kovanı gibi uğuldayan aptesane aralığına girdiler..

Cigara paketini çıkarıp ikram eden Musa:

- Ben, dedi, harbiciyim arkadaş, efendice laflar bilmem, kusura bakma.. Demin yanımda tüysüz bir oğlan vardı ya hani.. O da Cemile'nin ağabeysi, adı Sadri'dir.

Gel dedim gelmedi, utandı, toy.. Lakin seni çok seviyor..

Babası olmasa işin içinde, bacısını sana hemen verirdi bir iki demeden..

Dokumacı Musa katip Necati'nin o kadar hoşuna gitti ki..

- Çök bakalım arkadaş!

Dedi, çömeldiler, sırtlarını duvara dayadılar.

- Sonra?

- Sonrası sağlığın.. sana kardaşça bir tavsiye.. Eğer bu kızı ciddi olarak seviyor, kendine aile yapmak istiyorsan, elini çabuk tut, bir iki deme, kızı istet. Yoksa...

Necati huylandı:

- Yoksa?

- Kızın başında bir bela fırlanıyor...

- Ne gibi?

Dokumacı Musa gece işe gelirken, önlerini kesen otomobil olayını bire yüz katarak anlattı. Necati adamakıllı telaşlanmıştı. Gözleri büyüdü. Elleri titremeğe başladı.

- Kim diye sordu, kim bunlar?

- Kim olacak.. Bizim dokumalardaki Camgöz filan..

- Fellahlar mı yani?

- Esas kendilerine değil. Bir Halil var, deveci, Çopur Halil...

- Ee?

- Ona, oğlan bayağı vakitli, para döküyor. Onun için, elini çabuk tut arkadaş...

Necati çılgına dönmüştü. Yeni bir cigara yaktı. Babaannesine birdenbire fena halde içerledi. Kızı gidip görmesi, hatta babasından istemesi için kaç kere yalvarmıştı..

Her seferinde de, sen bir bey çocuğusun, alelade bir işçi kızıyla evlenmek sana yakışır mı? Senin yoksa bile babanın şerefi, var, elalemin yüzüne nasıl bakarım sonra?

Ben böyle işe girişemem diye baştan atmıştı. Babaannesini karıştırmadan bu işi kıvırabileceğini, aklı kesse, gider babasından kendi isterdi ama...

Dalmıştı. Birden:

- Aha aha.. dedi, Musa, seninki geliyor!

Necati baktı. Siyah göğüslük, beyaz başörtüsüyle onunki, su içmeğe, karşı musluklara taraf gidiyordu. Yanında iki arkadaşı vardı.

Elindeki cigarayı atıp fırladı. Kızların yanına gelince durdu. Gözleri kararıyor, başı dönüyordu. Kızların hemen arkasındaydı, ama, kızlar farkında değildiler. Necati pişman olmuştu. Geri dönecekti ki, onunki başını çevirdi, bir an gözgöze geldiler. Kız hafif bir çığlıkla kaçındı, başörtüsüyle ağzını kapadı. Cemile'nin yanındakiler de işin farkına varmışlardı.

Yüzü hafif çiçek bozuğu olan, Bankocu Güllü:

- Burada konuşmak olmaz, görürler!

Dedi.

Necati:

- Bir şey sormak istiyorum.. diye kekeledi.

- Ne soracaksın?

- Kendisini babasından isteteceğim.. Ne diyor?

Güllü:

- Cevap versene kız!

Cemile gülüverdi. Güllü üsteledi:

- Cevap versene kız, domuz!

Başını birdenbire çeviren Cemile sertçe:

- Madem böyle bir niyetin var ne duruyorsun? diye çıkıştı.

Güllü:

- Elini çabuk tutmazsan, karışmam sonra?

Cemile:

- Nolur? diye sordu.

- Geceyi unuttun mu? Tomafili?

Cemile omuz silkti:

- Hiç kimseden korkmuyorum ben.

İplikhaneye taraf yürüdü. Halime de peşi sıra. Arkada kalan Güllü:

- Ben İzzet ustanın bacısıyım, dedi, sen onunla görüş

en iyisi.. Ağbimin sözünden çıkmaz Cemile'nin babası.. E mi?

Cemilelerin peşinden koştu.

Az ileride bekleyen Musa:

- Konuştun mu? diye sordu.

Necati:

- Konuştum.

- Neye karar verdiniz?

- İzzet ustanın bacısıymış o kadınlardan biri..

- Heye, Güllü.. Ne dedi?

- Ağabeyim, Cemile'nin babasıyla konuşacak, dedi...

- Hah... Şimdi oldu işte, tamam. Malik ağa İzzet ustayı gözü gibi sever, bir dediğini iki etmez.. Hadi ben gidiyorum...

Musa dokumahaneye taraf yürüdü. Sadri dokumahane kapısında bekliyordu.

- Noldu? diye sordu.

Musa:

- Bize kim derler yahu? dedi.

- Konuştun mu?

- Bak hele bak.. Lakin iyi oğlan arkadaş, sapına kadar delikanlı..

- Niye?

- Gel birer cara içek, dedim, hadi dedi, bennen hela aralığına bile geldi. Öteki memurlar olsa...

Dokumahaneden içeri girdiler.

XİX

Karakız gözlerini açtığı zaman saat sabahın sekizine geliyordu. Kitap okuyan İzzet usta Karakız'ın uyandığını görünce:

- Günaydın! dedi.

Karakız ilk peşin her şeyi yadırgadı. Etrafına şaşkın şaşkın baktı.

- Beni buraya kim getirdi?

İzzet usta kısaca anlattı. Karakız:

- Bismillahirrahmanirrahim.. dedi.ü

Sonra her şeyi hatırladı. İzzet ustaya çekinerek bakıyordu.

- Ben burada dün ikindiden beri mi yatıyorum?

- Tabii..

- Bütün gece burada mıydım?

- Evet..

- Vay başıma gelenler..

- Niçin? Ne oldu?

Telaşla kalktı, üstünü başını düzeltti. Hemen gitmek niyetindeydi.

- Olmaz, dedi, İzzet usta, kahvaltı etmeden gidemezsin.

- Ziyade olsun usta.. İşe de gidemedim. Tuh, oldu mu ya? Beni niye uyandırmadın?

- Denedim, olmadı. Çok sarhoştun.

Kalktı, ekmek, peynir, çay getirdi. Karakız şimdiye kadar hiç kimseden görmediği bu yakın ilgi karşısında sıkılıyor, yaptıklarına pişman oluyordu. Küçük bir tepsi içinde getirdiği kahvaltıyı önüne bırakarak İzzet usta hasta karısının başucuna çekilmiş, kitabını açmıştı.

Karakız:

- Usta be, dedi amma da çok kitabın var!

- Öyle mi?

- Niye katiplik almıyon?

İzzet usta uzun uzun güldü.

- Essahdan niye almıyon? Daha rahat değil mi?

Yaz, kış bir masanın başında, oh...

- Vermiyorlar bacı, vermiyorlar.. Rahatlığı kim sevmez?

- Madem vermiyorlar, ne diye okuyorsun? Gözlerine yazık değil mi? Katip olamadıktan sonra..

İzzet usta cevap vermemeyi uygun buldu.

Karakız onu göz ucuyla uzun uzun tetkik ettikten sonra, ağzını sofra beziyle sildi.

- Ziyade olsun, usta.. Allah yokluk kederi göstermesin..

- Afiyet olsun. Doydun mu?

- Şükür, doydum. Ziyade olsun.

Kalktı. Pabuçlarını giydi.

- Hoşça kal usta..

- Güle güle bacı.. Gene gel. Burası yabancı yer değil..

- Eksik olma...

Dışarı çıkıp kapıyı çekti. Kim ne derse desin, şu adam çok hoşuna gitmişti. Gece ilişip ilişmediği aklına geldiyse de, ihtimal vermedi. İzzet ustanın böyle şeyler yapmıyacağına inanıyordu. Kebapçının oraya geldi. Camgöz tek başına oturmuş içiyordu. Karakızı görünce:

- Nerdesin lan hey Allahsız oğlu Allahsızın kızı, nerdesin?

- Sorma dayı oğlu.. dedi, mestolmuş kalmışım..

İçeri girdi, bir iskemle çekip oturdu. Camgöz:

- Bir çuval inciri berbat ettik.. dedi, seni görüyon mu seni.. Ensesinden kör bıçakla kesilecek şeysin Allahıma..

- Ne yapayım kardaş, kendimden geçmişim... Madem bir işe karar verdik, insan o kadar içirir mi? Zorladınız zorladınız...

- Seni erkek belledik ne bileyim...

- Erkeğim oğlum, gene de erkeğim ama..

- Ee?.

- Şarap afyonlu muymuş neymiş.. Mestetti beni.

Başından geçenleri anlattı. Camgüz'ün aklı gitti:

- Demek İzzet'in evinde kaldın?

- Sabahleyin gözlerimi bir açtım ki ne açayım? Saat sekiz, İzzet usta da kitap okuyor.. Ulan bir düşündüm?

Lakin Sadık, şöyle, böyle diyorsunuz ama, herif sapına kadar adam!

- Çek lan sen de.. Adammış. Onun adamlığının da..

Sana fazla iltifat etti galiba? Akşam tam tertibatı aldık, yolu kestik, bir ıslık, bir ıslık daha.. Güya bacımız işaret verecekti...

- Ne yapayım kardaş, mest olmuşum dedim ya..

Halil nerde?

- Gitti..

- Köye mi?

- Köye ama, birkaç güne kadar gene gelecek.. Allahın günü tükenmedi ya.. Bu sefer fosa çarptık, bir de ayık kafayla tecrübe edeceğiz bacımızı. Nasıl?

Karakız şöyle bir düşündü. Aklına İzzet usta geldi.

Cevap vermedi. Camgöz:

- Neye cevap vermiyorsun?

- Ne bileyim vallaha kardaş..

- Korkuyor musun yoksa?

- Korkmuyorum ama..

- Korkmuyorsun.. Aması ne?

- Kız Halil'i sevmiyor ki...

- Anlaşıldı, senin aklına girmişler... O İzzet deyyusu mu girdi aklına yoksa?

- Benim aklıma hiç kimse giremez. Ben insan değil miyim? Benim aklım yok mu?

- Haşa bacı, estağfurullah.. Ama, dün peki diyordun..

Bugün hava değişti..

Karakız cevap vermedi.

Camgöz el çırptı. Garson koşarak geldi.

- Bak bacıya, ne yiyecek? Bir ufak içer misin?

Karakız:

- Yok babam yok.. dedi, hala içim bulanıyor. İçmem..

Tekmil mest olmuşum...

- Kebap ye!

- Eh, bir kebap yerim hatırın için...

Garson çekildi.

Camgöz:

- Sen essahdan mı boş veriyon yani? dedi.

- Neye?

- Cemile işine?

- Ne bileyim Sadık, sonu iyi mi olur, kötü mü? Bunun ardında mapislik de var!

- Yahu sana göre hava hoş. Islık çaldık mı sen öksürecen...

Üst başına karışma... Herif para koyuyor, yahu...

Enayllik etme bacı. Kız gibi üç tane onluk sana..

Üç kırmızı onluk, Karakızın kafasında canlandı. Onluklar açılıp kapanıyorlardı. Onluklar o kadar canlı, öylesine kudretliydiler ki... İzzet usta ve onun iyiliği yavaş

yavaş silinmeğe başladı. Kebabını yeyip bitirdiği zamansa, eski Karakız olup çıkmıştı. Camgöz:

- Nasıl Mutabık mıyız?

Diye sorunca:

- Bakalım, cevabını verdi, kısmetse.

Bunun peki demek olduğunu anlıyan Camgöz'ün neşesi yerine geldi:

- Yaşşa bacı! diye bağırdı, sen kimin bacısısın! Garson oğlum, bir yarım daha getir...

Yeni gelen yarım kiloluk şaraptan Karakız da bir bardak içtikten sanra kalktı.

- Nereye?

- Fabrikaya gideyim hele..

- Kızı gör, o değilden davran, gir sakalının altına çakarsın ya?

- Orasını bana bırak teyze oğlu. Az çok bilirsin bacını...

Kebapçıdan çıktı.

Saat dokuza geliyordu. Onbir buçukta millet paydos edecekti. Bunu bildiği halde Cemile'yi görmek, ondan özür dilemek, sakalının altına girmek içtn adımlarını açtı.

...

Karakızla iplikhane kapısında karşılaşan koca göbekli usta:

- Maşallah hanımefendi, dedi, feneri nerede söndürdün?

Karakız güldü:

- Fabrika kapısında!

- Nerdeydin?

- Örtümün altında..

- Şakayı bırak, neredeydin sahi?

- Sorma, bizim teyze oğluyla kafayı çekdiydim, biraz fazla kaçırmışım...

- Yalansın..

- Yalan mıyım? Yalancı senden rezil olsun be!

Kahkahayla güldü. Usta:

- Git benim odaya, geliyorum.. dedi.

Karakız göz kırptı:

- Nolacak?

- Git, geliyorum.

- Yok babam yok, odanda işim yok senin!

- Sahi git, bir şey söyliyeceğim..

- Burada söyle!

- Kız git, kafamı kızdırma ha!

- Benim işim var, gidemem.. Hem sen bennen küs değil misin?

Yürüdü.

Karakızın kendilerine doğru geldiğini gören Cemile:

- Geliyor! dedi.

Yanı başındaki Halime baktı:

- Pis cenabet...

Güllü de baktı. Cemile'ye:

- Yüz verme ha! dedi.

- Yüzü yüzülsün...

Arsız arsız gülerek Cemile'nin yanına sokulan Karakız:

- Aman bacım, dedi, yüzünüze bakamıyorum vallaha..

Beni affedin. Neydi o halim değil mi?

Cemile cevap vermedi. Kaşlarını çatmıştı. Karakız:

- Yoksa hemen küstün mü? diye sordu.

Güllü:

- Tabii küstü.. dedi.

- Niye? Ben ona ne yaptım?

- Daha ne yapacaksın?

- Ne yaptığımı bilmiyorum ki.. Bir suçum, bir günahım varsa söyleyin!

Cemile:

- Neyse, fazla uzatma! dedi. Bir daha benimle konuşur, bana laf atar, yanıma gelirsen ben bilirim yapacağımı...

Karakız hınçla baktı. Cemile'nin üstüne atılıp, saçlarını eline dolayabilirdi ama, aklında üç onluk, kırmızı üç onluk... İşi şakaya vurdu:

- Abo.. Amma da kızmış ha! Demek ben ne haltlar etmişim? Vay bacım vay.. Ayağım kırılaydı, dilim tutulaydı da...

Usulcacık savuştu.

- Pis cenabet! dedi.

Güllü:

- Gene bir domuzluğu var.. Yoksa bu sözleri yemezdi o.. Aman tetik dur Cemile.. Değil mi?

Cemile:

- Doğru.. dedi.

Başlarını önlerine eğerek işlerine koyuldular..

...

Cemile öğle paydosunda eve döndüğü zaman, babası fakir bir boşnağı tıraş ediyordu. Her zaman iki eli kanda bile olsa kızına bakar, güler, laf atardı. Babasının bu ilgisizliği Cemile'nin gözünden kaçmadı. Usullacık yukarı çıktı, örtüsünü, tozlu önlüğünü filan suçlu suçlu çıkardı.

Babasının bugün yemek bile pişirmediği anlaşılıyordu. Her gün odadan içeri girdi mi mis gibi bir yemek kokusuyla karşılaşır, iştahı açılırdı.

Tıraş bitmişti. Bekar teşekkür üstüne teşekkür ederek çıkarken odaya Sadri girdi. Cemile'ye laf olsun diye:

- Bugün beklemedim, dedi, memnun oldun mu?

Cemile bakmadı bile.

İhtiyar Malik tıraş leğenini yıkadı, bileyi taşını, kayışı, usturayı güzelce silip küçük çantaya yerleştirdi.

Bütün bunları kapıda, ayak üstü seyreden Sadri:

- Bugün yemek de pişmemiş galiba? dedi.

İhtiyar Malik cevap vermedi.

- Öyle mi baba? Yemek pişirmedin mi bu gün.

- Pişirmedim..

Cemile'yle Sadri bakıştılar. Bir şeyler sezmişlerdi.

İşini bitiren ihtiyar Malik merdiveni ilgisizlikle çıktı, geçti köşesine oturarak pencereden dışarlara bakmağa başladı.

Sadri de postallarını çıkarıp babasının yanına geldi, ayak ucuna diz çöktü.

- Zorun nerenden baba?

İhtiyar adam dışarlara bakmağa devam etti.

- ...Eksik bir hareketimizi mi gördün? Yoksa birisi bir şey mi söyledi? Benim hakkımda mı?

Birden bire kızına dönen ihtiyar:

- İzzet'ten duyduklarım doğru mu? diye sordu.

Cemile sapsarı kesildi.

- Sana söylüyorum!

- Sana söylüyorum, cevap versene!

Başını sertçe çeviren Cemile ıslak kirpikleriyle ok gibi baktı:

- Evet, doğru!

Yerinden kalktı, yatak yığınına kapandı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. İnce genç kız omuzları sarsıla sarsıla, hıçkıra hıçkıra ağlıyor, fırtınaya tutulmuş gibi, gittikçe artan bir hıçkırıkla ağlıyordu. Onbeş yıldır kızını ilk defa bu kadar ağlatan ihtiyar Malik'in yüreği parça parça oluyor, kalkıp onu eskiden olduğu gibi kucağına, almak, gözyaşlarını silip, öpmek istiyordu. Buna rağmen, biraz da zorla:

- Cehennem beri sen daha öte! dedi, bundan sonra benim Cemile isimli kızım yok artık. Başımı alıp gideceğim, köyüme gideceğim.

Oğluna döndü:

- Benim oğlum yeter bana. Birlikte çeker gideriz. Kız kısmı değil mi? En iyisinin tırnağına köpek sıçsın! Yüreklerine eloğlu girdi mi, bırak.. Bir gün bir tekme baba evine.. Zarar yok. Ben de bundan sonra dünyada Cemile isimli kızım yok derim biter gider.. Oğlum var ya, yeter. Birlikte çift sürer, ekin biçeriz.. Kendi ellerimizle çaktığımız iki göz bir huğumuz olur... Gel benim oğlum, benim vefakar oğlum...

Sadri'yi kucağına aldı. Cemile'ye güz ucuyla baktı.

O hala hıçkırıyordu. Kızının hıçkırmasından vahşi bir zevk alan ihtiyar Malik, onu iyice üzmek isteyerek, devam etti:

- ...Sadri'm benim, arslan oğlum. Kışın, değil mi Sadro, çatarız ocağımıza odunları, süreriz cezveyi... Muy da bizimle olur, ha?

Sadri:

- Bu Musa dangalak mangalak ya, bazan kitap gibi laf söylüyor.

- Ne söyledi gene?

- Kız kısmı değil mi dediydi...

- Hiç canım, en iyisinin tırnağına.. (Cemile'ye göz ucuyla baktı) EloğIu için, ne baba, ne ana, ne de kardeş..

Öfkeyle dönen Cemile:

- Şimdi gidip kendimi ırmağa atarım ha! diye bağırdı, ne istiyorsunuz benden?

Sadri kahkahayla güldü. İhtiyar Malik'in artık dayanacağı kalmamıştı. Kalktı, kızının yanına gitti. Eskiden olduğu gibi onu kucağına aldı. Yaşlı gözlerini öpmeğe başladı. Ama bu, eski Cemile onun sevgili kızı, kızkosu Cemka değildi... Yabancı bir vücudu kucaklamış gibi irkildi.

Sonra kafasından her şeyi atarak onu tekrar bağrına bastı:

- Cemkam benim! Yavrum benim, kuçkam (dişi köpek) benim..

Kucağında kızı, az evvel kalktığı yere geldi, oturdu.

Cemile artık ağlamıyordu. Islak gözleriyle önüne bakıyordu.

Başını babasının göğsüne dayamıştı. İhtiyar Malik kızının saçlarını okşuyor, onun ağırlığını tatlı tatlı duymaktan memnun, söyleniyordu:

- ...Torunlarımı, alır, köye gelirsiniz. Sadri'nin karısı inekleri sağar, yoğurt çalar, yayıkta ayran döğer...

Ben de gözümde gözlük, torunlarıma oyuncaklar yaparım..

Ama geleceğinizi bize evvelden telgrafla bildirirsiniz, sizi Şarkışla'da trende karşılamağa geliriz. Sadri'nin karısını getirmeyiz ama.

Sadri:

- Neye? dedi. Bizim karının suçu ne?

Cemile katıla katıla güldü:

- Senin karın pis, elleri mayıs kokar!

- Hadi kız, sen de.. Elleri mayıs kokarmış...

- Kokar tabii..

- Benim karım sizi beğenecek mi bakalım. Karnım acıktı benim babilo, ne yiyeceğiz?

İhtiyar Malik davranırken:

- Beni yeyin.. dedi, koca kız, dur şöyle bakalım...

Kalktı, aşağı indi..

- Pastırmayla yumurta alıp geleyim bari...

Her şeye rağmen içinde bir sızı, kızının ergeç gideceğini düşünmekten gelen bir sızı, dışarı çıktı, kapıyı usullacık çekti.

Sadri:

- Akşam ne konuştun? diye sordu.

Cemile gözlerini kimbilir kaçıncı defa silerek:

- Ne biliyorsun?

- Bilirim ben..

- Sahi ne biliyorsun?

- Musa'yla beraberdik, onu gördük, Musa dedi ki gidip konuşacağım, dedi, gitti konuştu. Onu sana Musa göndermiş...

Cemile tavana doğru minnetle baktı:

- Ne iyi adam şu Musa değil mi?

Kapı açıldı, İzzet usta göründü. Sadri'yle Cemile:

- Buyur, dediler, buyur abi çıksana!

İzzet usta:

- Hayır, dedi, çıkmıyacağım.. Babana açtım meseleyi.

Hiç şaşmadı. Zaten böyle blr şey bekliyordum, dedi.

Merak etme Cemile...

Cemile ağabeysine baktı, gülümsedi. Sadri:

- Eksik olma usta! dedi, her şey olup bitti.

- Sahi mi?

- Fırtına esti, şimşekler çaktı, sonra bir yağmur...

- Mesele yok.. Şunu da söyleyim. Necati'ye vaziyeti bütün inceliğiyle anlattım: Ne yapıp yapacak, babaannesini gönderecek. (Cemile'ye) Evi çok temiz, tertipli tut. Onlar her şeye inceden inceye bakarlar, başkalarının gözlerindeki çöpü görmeğe pek meraklıdırlar.. (Sadri'ye) Ne oluyor? Fabrikada ne var, ne yok?

Bunu birdenbire hatırlayan Sadri:

- Bombok! dedi.

- Bombok ha?..

- Millet için için kaynıyor usta.. Bu para gününden çok korkuyorum.. Şefin adamları el altından ver yansın ediyorlar!

- Kadir Ağa?

- O da bir taraftan.

İzzet usta uzun uzun düşündükten sonra:

- Yazık, dedi, çok yazık... Sen sakın karışma!

- Neye usta?

- İtalyan'ı döğmek isteyeceklerdir, yahut da...

Sadri dehşetle baktı. Bakıştılar. Cemile:

- Yahut da İzzet abi? diye sabırsızlandı.

İzzet usta cevap vermedi. Kafası meşguldü. Sonra çıktı gitti.

Cemile:

- İzzet usta ne demek istedi abi?

- İtalyan'ı belki de öldürürler demek istedi ama, pek zannetmem. O kadar ileri gidemezler, ama gene de belli olmaz...

- Öbürgün para alacağız değil mi?

- Evet... Boşver ona da...

Güldü. Kızkardeşine ümitle baktı:

- Ee? dedi Cemile...

- Sen de benim işimi yapacan ama!

Cemile hayretle:

- Ne işi? dedi.

- Ben köye möye gitmek niyetinde değilim... Babama boşver. Herkes köyden şehire geliyor, ben şehirden köye mi gideceğim? Ne işim var köyde. O köyde kim adam olmuş ki ben olayım? Benim köyüm de, şehrim de, anam da, babam da fabrika.. Benim başka zenaatım yok. Ben fabrikadan başka iş göremem. Onun için...

Cemile'ye tekrar ümitle baktı, güldü. Göz bebekleri sarı sarı parlıyordu.

- Evet, onun için?

- Onun için, burda kalıp, senin yerine birisini getirmeyi düşünüyorum!

Cemile her şeyi anlamıştı.

- Kimi? diye sordu.

- Kimi mi? Benim gibi bir işçiyi tabii.. Mesela kim olabilir?

- Ne bileyim ben!

- Düşün. Tahmin et bakalım..

Cemile düşündü, ölçtü.. Abisine denk olabilecek kim vardı? Bazı isimler söyledi. Sadri:

- Bilemedin.. dedi.

- Kim ya?

- Kim mi? Senin arkadaşın!

Cemile bir çığlık attı:

- Halime mi?

Sadri usulcacık güldü. Cemile:

- İmkanı yok abi.. dedi, imkan yok...

- Neye?

- Onun öyle cadı bir annesi var ki...

- Ben onun annesini de bilirim, babasını da...

- Tabi bilirsin ama, beş yüz lira almadan kızını vermiyeceğini de biliyor musun?

- Beni çok seviyor, her zaman gel diyor. Babası da iyi adam, yatalak. Okumuş adam hem de, dolu kitapları var. Annesi beni çok seviyor, kızını bana vermek ister.

Senin neyine gerek? Sen yap aramızı, üst yanına karışma!

Cemile'yi bir düşüncedir almıştı. Yapmaya yapardı ama, Halime'nin annesini gayet iyi biliyordu. Bir tuzcuda çuval tamir işinde çalışan Zeynep hanım, kırkında, kalın bacaklı, sürmeli, rastıklı bir kadındı. Abisiyle niçin konuştuğunu, ona niçin yüz verdiğini, maksadının ne olduğunu tahmin etmişti. Yanındaki pencereden dışarlara baktı. Ortalık günlük güneşlikti.

Sadri:

- Oldu mu? dedi.

Cemile içini çekerek:

- Bana göre hava hoş.. cevabını verdi.

XXİ

Para günü sabahtan itibaren işçi mahallesi sinirli bir halde, fabrikadan gelecek haberlere kulak vermiş, bekliyordu.

Ne çamaşır yıkanıyor, ne çocukların başları sabunlanıyor, ne de yarı karanlık izbelerde birtakım işlerle uğraşılıyordu.

Bekleniyordu, fabrikadan gelecek, gelmesi gerekli bir haber bekleniyordu.

İzzet usta:

- Arkadaşlar, demişti, kardeşler, demişti, Ağayla ustaların dalaveresine alet olmayın!

Ama kimsenin dinlediği yoktu.

- Artik yeter! deniyordu. Bıçak kemiğe dayandı, illallah!

- Ne istediğinizi iyice tayin ettiniz mi?

- Ettik. İtalyan defolup gitmeli!

- İtalyan'ın suçu yoksa ya?

- Var veya yok. Madem ki onun gelmesi işimize sekte verdi, şu halde basıp gitsin, yahut da Numan Bey ağır bassın, İtalyan'ın düzenini bozanların kökünü fabrikadan kazısın. Her iki şekle de razıyız. İtalyan gelmeden önceki kazançlarımıza kavuşuruz hiç olmazsa!

- İtalyan gelmeden evvelki kazançlarınızdan memnun muydunuz?

- O da ayrı mesele.

Onun için mahalle, dakikadan dakikaya artan bir sinirlilik içinde bekliyordu.

Fabrika da aynı sinirlilik içindeydi. Kapılar sımsıkı kapanmış, kadın, erkek çocuk işçiler, para dağıtılan meydanlığı doldurmuşlardı. Siyah göğüslük, beyaz başörtü kalabalığı halindeki kızlarla kadınlar bir kenardaydılar.

Birbirlerine sokulmuşlardı. Büyüyen gözlerinde endişe, nefes almaktan korkuyorlardı. Mavi tulumları pamuk tozu içinde dokumacılarsa en ön sıradaydılar. Çatık kaşları.

asık yüzleriyle, azgın bir homurtu halinde bekliyorlardı.

Bekliyorlardı ama, beklemenin de bir haddi vardı.

Upuzun, kupkuru Arnavut Ömer:

- Saat dörde geliyor!

Diye homurdandı.

Herkes sesin geldiği yöne baktı.

Daha ne zamana kadar bekliyeceklerdi? Eskiden saat üç dedi mi paralar dağılmış olurdu. Herkesin işi, gücü, çoluğu-çocuğu vardı.

Dokumacı Camgöz Sadık:

- Daha ne kadar bekliyeceğiz Allahsız oğlu Allahsızlar!

Diye bağırdı. İplikhaneyle dokumaların önündeki meydanlığı dolduran işçi kalabalığı, durgun suya atılan bir taş gibi dalgalandı. Huysuzluk arttı. Küfürler yükseldi...

Sabırsızlığın öfkeli bir uğultu haline geldi bir sıra, meydanlığa açılan iplik ambarının kapısında para zarflarını taşıyan arabalar göründü.

İşçiler:

- Hele şükür! dediler.

Birisi:

- Ne şükrediyorsunuz? diye bağırdı, şükre zaman var daha!..

- Öyle ya, zarfların içinden ne çıkacak bakalım, ayı mı, kurt mu?

Arabalar yerlerine yerleştirildi. Kapaklar açıldı, bordrolar yayıldı ve başlandı. Üç katip işçilerin numaralarını okuyor, numarası okunan işçi, elindeki kartla gidiyor, bordroyu imzaladıktan sonra, içinde onbeş günlük kazancı bulunan mavi zarfı alıp kenara çekiliyordu.

Zarflar merakla açılıyor, paralar avuçlara dökülüp, öfkeyle sayılıyordu. İtalyan gelmeden önceki kazançtan çok düşük olduğu görülünce, yüzler büsbütün asılıyor, sinirler gerildikçe geriliyordu.

Paralar teker teker sayıldıktan sonra, gruplar peydahlandı.

Üçer, beşer kişilik gruplar birleşip, sekizer, onar kişilik gruplar; yirmişer, otuzar kişilik gruplar haline geliyor, öfkeden zehir zemberek bir kalabalık gittikçe büyüyüp genişliyordu.

Bir saat içinde tekmil paralar dağıtılmış, arabaların sandık kapakları kapatılmış, bordrolar dürülüp katlanmış, gidilmeğe hazırlanılmıştı. Hazırlanılmıştı ama, ellerindeki mavi zarflarla işçiler geçit vermiyordu ki...

Katiplerden birisi:

- Müsaade edin de geçelim! dedi.

Kimse tınmadı.

Bir başka katip:

- Ne bekliyorsunuz arkadaşlar? diye sordu.

Başta Camgöz Sadık'la arkadaşlarının bulunduğu işçi kalabalığı katiplerin etrafını alıverdi.

- Ne mi bekliyoruz? Ne beklediğimizi çakmıyor musunuz?

- Bizim ne suçumuz var arkadaşlar, biz de sizin gibi...

- Evet!

- Ücretliyiz..

- Öyleyse ne beklediğimizi ne soruyorsunuz? Basın gidin!..

Katipler adamakıllı sersemlemişlerdi. Arabalardan birisine kuvvetli bir tekme atan bir işçi:

- Basın ulan burdan züppeler, diye bağırdı, basın hadi!

Katiplerden birisi fırladı. Muhasebeye koştu. Muhasebeciye durumu nefes nefese anlattı, dokumacıların müthiş

gözlerinden bahsetti. Telaşlanan muhasebeci de umum müdür Salamon'un yanına gitti, katipten duyduklarını bir çırpıda anlattı.

Uzun boylu, iri yarı Salamon, dudağını yiyerek muhasebeciyi dinledikten sonra, Kadir Ağanın odasına geçti.

Kadir Ağa, elleri arkasında, kaba tüylü İsparta halısının üzerinde ağır ağır dolaşıyor, kapının yanında dikilmiş

duran dokuma ustasının anlattıklarını dinliyordu.

Salamon içeri girince dokuma ustası sustu.

Kadir Ağa:

- Ne var? diye sordu.

Salamon:

- İşçiler galeyan halindeymiş efendimiz! dedi.

Hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi davranan Kadir Ağa:

- Niye? diye sordu.

Dokuma ustasına şöyle bir bakan Salamon:

- Malum meseleler efendimiz, dedi, biliyorsunuz.

Kadir Ağa cevap vermedi. Köşeden köşeye gidip gelmesine devam etti. Sinirli blr memnunluk içindeydi.

Neden sonra:

- Bana işçi mümessilini çağır, emrini verdi.

Umum müdür dışarı çıktı.

Dokuma ustasına dönen Kadir Ağa:

- Sen de ortalarda görünme, evine git! dedi.

...

İşçilerin öfkesi anbean artmaktaydı. Uğultunun gürültü halini aldığı bir an, para sandıklarından birini çekip üstüne sıçrayan Camgöz:

- Arkadaşlar! diye bağırdı, elinize geçen paradan memnun musunuz?

Başta Camgöz Sadık grubu olmak üzere, işçiler:

- Değiliz! diye gürlediler.

- Bu gavur gelmeden önce aldığınız paradan bir şikayetiniz var mıydı?

- Yoktu. Gül gibi geçiniyorduk!

- O yokken fabrikanın işleri geri mi kalıyordu?

- Ne münasebet? İşlerimiz saat gibiydi...

Peki bu gavura ne lüzum var öyleyse?

- Lüzum yok. Cehennem olup gitsin!..

- Onun da, onu başımıza çıkaranın da Allah belasını versin!

- İstemiyoruz, bu kabuklu gavuru istemiyoruz!

Ortalıkta milyonluk kilovatların nabzı atıyordu.

Camgöz Sadık:

- Öyleyse daha ne duruyorsunuz?

Diye, İtalyan'ın odasını parmağıyla işaret edince, meydan karıştı. Gözü dönen, zangır zangır titreyen kalabalık, dokumahane kapısından içeri aktı. Uğultu, çığlıklar, küfürler yükseldi. Dokuma tezgahlarının mekikleri, ele geçirilen birtakım demirler, tahta parçalarıyle İtalyan mühendisin sağlam duvarlı odasına yüklenildi.

Elinde para zarfıyla Cemile bir kenarda, sapsarı, titriyordu.

Ne yapacağını şaşırmıştı. Ağabeysini arandı, göremedi.

- Ağabey! diye bağırdı.

Dokumahane kapısına koştu. İçerisi ana baba günüydü.

- Ağabey!!

İşçiler birbirine girmişti. Yerlere yuvarlananlar, eli yüzü kan içinde, çılgınca koşuşanlar..

- Ağabeyciğim!

Hüngür hüngür ağlamağa başladı. Birdenbire aklına babası geldi. Uçan başörtüsüne aldırış etmeden, eve koştu.

Amele Kapısı sımsıkı kapalıydı. Kapıyı yumruklamaya başladı.

- Açın, açın kapıyı!

Boşnak kapıcı:

- Ne olacak? diye sordu. Nereye gideceksin?

- Eve gideceğim, aç kapıyı!

- Açamam, yasak!

- Aç diyorum sana!

Kapıcı ürktü, kapıyı açtı, Cemile dışarı fırladı.

XXİİ

İhtiyar Malik'le ihtiyar Muy oda kapısı önüne çömelmişlerdi.

Cemile'nin avludan içeri çılgın gibi girdiğini görünce fırladılar.

Cemile bar bar bağırıyordu:

- Koş baba, koş koş koş!

İhtiyar Malik kızını kolları arasına aldı.

- Ne var?

- Fabrikada kan gövdeyi götürüyor!

- Ağabeyin nerde?

- Bilmiyorum!

- Nasıl bilmezsin?

- Bilmiyorum işte, aradım, bulamadım.

- O da içlerinde miydi?

- Bilmiyorum. Su, biraz su!

Oracığa çömeliverdi.

İhtiyar Malik'in kafasında bir şeyler oldu. Yanıbaşında dikilmekte olan eski silah arkadaşına baktı, bakıştılar.

İhtiyar Malik'in gözleri dönmüştü. Artık ne kızı, ne de dünya.

Aklında Sadri, yalnız o.

Alt eve girdi, sağlam bir odunla çıktı.

- Öldük mü biz Muy?

Muy öfkeyle, Boşnakça:

- Hayır, dedi, ölmedik Malik!

Cemile'nin getirdiği haber, sabahtan beri beklenen kötü haberdi, ulaşmıştı. İşçi mahallesi şöyle bir sarsıldı.

Tehlikede oldukları hissedilen evlatlar, sevgililer için alt evlere dalındı, odunlar, tahta parçaları, taşlarla çıkılıp ihtiyar Malik'le, Muy'un peşinde, yan yatmış, bağdaş kurmuş, diz çökmüş kerpiç ve ahşap kalabalığının dar, eğribüğrü sokaklarına düşüldü. İhtiyar Malik'le, Muy'un peşinde tekmil bir mahalle.. Karnı burnunda gebe kadınlar, yalınayak çocuklar, romatizmalı, buruş buruş ihtiyarların sokak ve sokakta büyüyen kalabalığı fabrikaya akıyordu..

Bir ara önlerine İzzet usta çıktı. Seli durduracağını umarak ihtiyar dostunun odun tutan havadaki kolunu yakalamak istedi. Ama artık bu kol yetmişlik bir ihtiyarın zayıf kolu değildi.

- Çekil İzzet!

Çarptı, devirdi. Sonra yüz elli metrelik mesafe hızla geçilip fabrikanın demir kapısına yüklenildi. Elindeki odunu kapıya vuran ihtiyar Malik:

- Oğlumu verin! diye bağırdı, Sadri'mi verin!

Arkadan:

- Oğullarımızı, kocalarımızı, evlatlarımızı!!!

Sesleri yükseldi.

XXİİİ

Cemile hafif bir baygınlıktan sonra kendine gelmiş, kalkmıştı, içeri girdi, bir bardak su içip çıktı, örtüsünü arandı. Tam bu sırada avlu kapısında İzzet usta belirmişti.

Üstü başı çamur içindeydi.

Cemile koştu.

- Noldu İzzet abi?

İzzet usta cevap vermedi, başını esefle salladı.

- Noldu? Düştünüz mü?

- Düşmedim, düşürüldüm...

Ağlıyacak gibiydi. Durumu kısaca anlattıktan sonra:

- Yazık, dedi, çok yazık oluyor.. (Ve mırıldandı) Ne çabuk aldanıveriyorlar!

Odasına yürüdü.

Cemile tekrar örtüsünü arandı. Fabrikaya gidip babasını filan bulmaya niyetleniyordu ki, yaşlı iki hanımefendinin avlu kapısında dikildiklerini

gördü, şaştı. Bu kadar iyi giyinmiş insanların bu mahallede işi neydi?

Kadınlar eteklerini tuta tuta, iskarpinlerinin uçlarına basa basa, yüzlerini ekşite ekşite avluya girdiler. Cemile ne yapması gerektiğini kestiremiyordu. Karşıdan karşıya bir müddet bakıştıktan sonra, iki kadından şişmanı:

- İnsan görmedin mi kızım? dedi, ne bakıyorsun öyle yaban yaban.. Gelsene!

Cemile koştu.

- Ne bakıyorsun yaban yaban? İnsan görmedin mi?

- Buyurun efendim...

- Ne olmuş bu mahalleye böyle? Evler, sokaklar bomboş. Hiç kimseler yok..

- Birisini mi aradınız efendim?

- Elbette birisini aradık. Bu pis sokaklara hevesli değiliz ya!

- Kimi aradınız?

- Cemile diye bir işçi kız varmış buralarda.

Kulak memelerine kadar kızaran Cemile her şeyi anlamıştı.

- Benim efendim!

Başını eğdi. Sonra sevinçle parlıyan gözlerini kadınlara kaldırdı:

- Buyurun, dedi, buyurun efendim!

Odaya koştu. Merdiveni bir solukta çıktı. Civisinden düşmüş entarisini yerden aldı, astı, perdeleri düzeltti. Gene bir solukta merdiveni inip dışarı çıktı.

- Buyurun efendim, babamlar şimdi gelirler, buyurun!

Kadınlar etrafa küçümsiyerek bakınıyorlardı. Bu bakışlar Cemile'yi şaşırtmıştı. İzzet ustanın odasına koştu.

- İzzet ağabey!

Dedi. Göğsü heyecanla inip inip kalkıyordu.

- Efendim?

- Bak, kimler geldi!

- Kim?

- Onlar işte...

- Onlar kim evladım?

- Büyük annesi, onun... Nolur biraz geliver..

Her şeyi kavrıyan İzzet usta güldü.

- Ne o? dedi, ne var? Noluyorsun bu heyecan ne?

Buyur etsene gidip!

- Sen de geleceksin değil mi İzzet ağabey?

- Geleceğim, geleceğim.. Buyur et, hadi.

Cemile neredeyse bayılacaktı. Kadınların yanına doğru yürüdü, durdu.

- Buyurun efendim!

Kadınlar hala, sadece bakıyorlardı. Necati'nin babaannesi olan şişmanı, yanındaki uzun, zayıf komşusuna usullacık sordu:

- Nasıl?

Beriki dudak büktü:

- Fena değil ama...

- Çok fakir insanlar değil mi?

- Çok...

- Şu avluya bakın, şu odalara, kir pas içinde.. Böyle yerlerde büyüyen bir kız...

- Ya bu koku? Burnum düşecek ayol!

- Deli oğlan. Beni yerlere geçirmek için elinden geleni yapıyor!

İzzet usta çamurlu üst başını değiştirmişti, dışarı çıktı.

Kadınların yanına gitti.

- Buyurun efendim, dedi, niçin buyurmuyorsunuz?

İki kadın gene eteklerini tuta tuta, iskarpinlerinin uçlarına basa basa, yüzlerini ekşite ekşite avluyu geçtiler.

Cemile'lerin oda kapısı önünde durdular. İleriyi adeta koklıyarak gözden geçirdiler.

Cemile merdiven başında bekliyordu. Yanakları al aldı.

Gözlerini indirmişti. Birdenbire eğri parmaklarına gözü ilişti, telaşlandı. Onları göstermemek için kollarını yanlara sarkıttı, gözlerini kaldırdı. İhtiyar kadının ela gözleriyle karşılaşınca sıkıntısı arttı, şaşırdı, gülümsedi.

- Yukarı buyurun efendim!

İhtiyar kadın:

- Senin kimsen yok mu? diye sordu.

- Var efendim.

İzzet usta:

- Babası var, dedi, ağabeysi var...

- Siz nesi oluyorsunuz?

- Ben mi? Komşusu.

- Sade komşusu mu?

- Evet.

- Akraba filan değilsiniz yani?

- Hayır..

- O halde bizi yalnız bırakın da kendi aramızda konuşalım.

İzzet usta çekilirken, Cemile yerlere geçti.

İhtiyar kadın:

- Senin büyüklerinde hiç mi düşünce yok? dedi, kız çocuk evde yalnız bırakılır mı?

Cemile cevap vermedi.

- Büyüklerin seni her zaman böyle yalnız mı bırakırlar?

- Hayır, efendim, bırakmazlar..

- Bırakmazlar da nerdeler ya?

- Fabrikadalar efendim..

- Baban da mı çalışıyor?

- Hayır efendim, çalışmıyor. İhtiyar o..

- Hiçbir iş yapmaz mı?

- Tuhaf şey. Sen çalışırsın, baban yer öyle mi?

- Ağabeyim de çalışır efendim.

- Baban da?

- Babam da yemeğimizi pişirir..

- Annen yok mu?

- Yok efendim..

- Ne oldu?

- Ölmüş. Memleketten geldikten sonra ölmüş. Ben altı yaşımdaymışım...

- Koskoca kızmışsın. Öldüğünü bilmiyor musun?

- Bilmiyorum efendim.

Necati'nin babaannesi yanındaki komşusuna döndü:

- Beş yaşındaydım, dedi kafir Moskofun bizim memlekete girdiğinde. Bugün gibi hatırlarım.. dedemi, dayılarımı alıp götürdüler. Biz de ablamla nur içinde yatsın, korktuk, el ele tutuştuk, kaçtıktı. Bugün gibi hatırlarım.

Hatta o kadara kadar ki, yolda uzun, sarı bıyıklı bir kafir yolumuzu kesti, bizi sevdi, para verdi.. (Cemile'ye) Ya, böyle işte. Sense altı yaşındaymışsın...

Cemile:

- Öldüğünü bizden gizlediler.. dedi. Hastaydı. Karagöl'e gönderdi babam.. Biz orada sanıyorduk, meğer ölmüş. Çok sonra haberimiz oldu..

Cemile'nin gözleri dolmuştu. Başını çevirip koluyla sildi.

- Hastalığı neymiş?

- Ciğerlerinden hastaydı efendim..

- Allah sen gösterme Yarabbi.. Teverrüm yani?

- ...?

İki kadın bakıştılar. Sonra odayı, odanın duvarlarını, döşemeleri filan gözden geçirdiler.

Cemile tekrar:

- İçeri buyursanıza efendim! dedi.

Kadınlar istemiye istemiye girdiler. İğrenip küçümsiyerek merdiveni çıktılar. İhtiyar Malik'in geceleri Sadri'yle birlikte yattığı, gündüzleri minder vazifesini gören döşeğe oturdular.

Cemile el öptü. Aklına kahve pişirmek gelince, aşağı indi. Öyle heyecanlıydı ki, aşağı niçin indiğini unutuverdi.

Dudağını yiyerek düşünmeğe başladı. Aşağı, bir şey için inmişti. Ama şu parmakları.. Acaba görmüşler miydi? Ya gördüler de beğenmedilerse?

Aşağıya kahve pişirmek için indiğini hatırlayınca geç kalmış blr huzursuzlukla, davrandı. Cezveyi çivisinden aldı.

Acaba parmaklarını görmüşler miydi? Herhalde görmemişlerdi.

Görseler o parmakların niçin eğri eğri öyle kızım, diye sorarlardı. Amma da tuhaf kadındı. Zavallı İzzet usta.. Oysa, İzzet usta ne iyi insandı!

Tekrar aklına kahve geldi. Geldi ama, kahve nasıl pişerdi?

Kafasını bir türlü toparlıyamıyordu. Cezveye su koydu. Kibriti bulamadı bu sefer de.. Hay aksi şeytan...

Yalnız kibrit değil, şekerle kahve kavanozu da yukarıdaydı, çalar saatin bulunduğu rafta.

Yukarı fırladı.

Kadınlar Cemile'yi göz hapsine alıverdiler. Kız rafa uzanınca, yukarı kalkan eteği altındaki bacaklarına baktılar, biraz ince buldular. Topukları da beğenmediler. Ya ayak parmakları?

Tertemiz, ama biraz kaba ve büyük ayaklar önlerinden geçip merdivende kayboluncaya kadar baktılar.

Merhum yüzbaşı hanımı:

- Yüzü fena değil..

Öteki:

- Kafi mi? Yüz güzelliği kafi mi?

- Değil ama.. Gençlik.. cahillik işte..

- Aaah ah! Yüreğimden kanlar gidiyor kanlar... Öyle bir babanın evladı...

- Doğru.. Benimki de bir başka türlüsü değil mi?

- Ama seninki gidip de bir işçi kızına gönül indirmedi...

- Evet, evet ama... Kısmet, alın yazısı...

Cemile kahveleri tam verirken, babası, ağabeysi, ihtiyar Muy, katip Necati avlu kapısından giriyorlardı. Fabrikanın demir kapısından oğlunu isteyen ihtiyar Malik'in karşısına katip Necati çıkmış, fırsatı kaçırmıyarak, gitmiş

Sadri'yi bulup getirmişti. İhtiyar Malik bu Necati'nin kim, ne, neci olduğunun farkında değildi. Fabrikadan beri konuşa konuşa geldikleri halde hala Necati'nin farkında değildi. Avlu kapısından girince birdenbire farkına vararak durdu. Hayretle baktı. Bu da kimdi? Kendileriyle niçin gelmişti? Hala niçin ayrılıp gitmiyordu?

İhtiyar arkadaşı Muy'la bakıştılar. Evet... Kimdi bu?

Ne istiyordu?.

Tam bu sırada Cemile koşarak geldi.

- Geldiler! dedi.

İhtiyar adam şaştı.

- Kim geldi?

- Onlar işte!

Necati:

- Babaannemler mi?

Cemile:

- Evet! dedi.

Babasının kıllı, kocaman elini yakalıyan Cemile öptü.

Sadri:

- Damadın! dedi.

Cemile babasına az daha sokuldu ve babasının koluna sıkıca sarıldı. Ama bu kol artık o eski kol değildi. İzzet ustayı bir itişte deviren İhtiyar Mallk'te bir gevşeme, bir çözülme oldu. Sanki kolu, kanadı kırılmıştı.

İhtiyar Muy'un:

- Oh, oh, oh.. Allah Mes'ut bahtiyar etsin. Ne mutlu sana!

Dediğini duymadı. Dimdik, kaskatıydı. Kımıldamıyordu.

Kolunu sanki tamamen Cemile'ye terketmişti. Bakıyor, bomboş gözlerle bakıyor, odaya, odadakilere sadece bakıyordu.

- Haydi gidelim baba!

Duymadı. Yüreği yanıyordu. Demek.. Demek bu gelenler...

Demek Cemkasını, sevgili Cemkasını alıp götüreceklerdi?

Birdenbire bir depreşme oldu içinde, bir kabarma.

Sonra boşandı. Cemile de babasına sarılmış, hıçkırıyordu.

Baba kız bir zaman ağlaştılar.

Sadri:

- Ayıp, vallahi çok ayıp! dedi.

Tecrübeli Muy:

- Bırak, diye Sadri'yi çekti, elleme!

Sonra her şey eski halini aldı. İhtiyar Malik gözlerini ceketinin yamalı koluyla sildi. Elini Sadri'ye uzattı. Sadri babasını odaya taraf çekti. İçerdekileri görüveren ihtiyar Malik, koskoca adam, utandı, birdenbire bir çocuk halini alıverdi. İçeri girmekten çekiniyordu.

Sadri:

- Ayıp baba! dedi. Çok ayıp ediyorsun. Gir, gir yahu!

- Çocuk gibisin... Gir hadi be!

Muy:

- Gir, dedi, gir Malik!

Malik döndü, Muy'a baktı:

- Sen de gel! dedi.

Hep birlikte girdiler. İhtiyar Malik titriyordu. Merdiveni ürkek ürkek çıktı. Titreyen sesi bozuk Türkçesiyle mırıldandı:

- Hoş geldiniz!

Kadınların tuhaf bakışlarından rahatsız olarak suçlu, masum, dizüstü oturdu, avuçlarını iki bacağı üstüne koydu.

Sadri'yle Muy da, biri bir yanına, öteki öbür yanına, tıpkı onun gibi oturdular.

Musa'nın karısıyla Güllü avluya girdikleri sıra Cemile oda kapısının yanına sinmiş, babasiyle ötekilerin ne konuştuklarını işitmeğe çalışıyordu. Onları görünce koştu:

- ...tabancayı ağzına dayamış Kadir Ağam. Vuracakmış

da elinden zor almışlar!

Cemile:

- Kim kız?

- Numan Bey.

- Demek ağzına dayamış tabancayı? Ne zaman?

- Haberin yok mu?

- Yoook...

- Ohooo.. Neler oldu da neler. Numan Bey otomofiliyle bir geldi. Kadir Ağadır sıçan deliği aradı saklanacak.

Görenler anlatıyor, herif tabancasını çekmiş odaya girmiş. Kadir'in tebdili şaşmış. Kırmızı kasasının yanına kısılmış. Numan Bey demiş ki: Bütün bunlar senin başının altından çıktı namussuz. Geberteyim mi seni?

- Sonra?

- Sonra, elinden zorla almışlar. Yoksa vuracakmış.

Çok yalvarmış. Numan Beyin eline ayağına düşmüş. Şimdi fabrikanın önünü görme. Numan Bey dokuma ustasını, Camgözü mamgözü tuttu tuttu attı.

- Sahi mi? Demek hepsini attı?

- Hepsini.

- İtalyan'a bir şey yapabildiler mi?

- Yapamadılar. Polisler sardı fabrikayı. Lakin herif kurt. O kadar insan odasına yüklendiği halde kapıyı kıramadılar.

Kafir, öyle sağlam yaptırmış ki odasının kapısını.

Yalnız kaldıkları bir ara Cemile sevinçle haberi verdi:

- Geldiler ha Güllü!

Güllü hala fabrikanın uğultusu içindeydi, duymadı bile. Cemile tekrarlayınca dikkat etti:

- Geldiler mi? Kim?

- Babaannesi!

- Sahi mi? Ne zaman?

- Demin.

- İçerdeler mi?

- İçerdeler.

- Sahi mi kız? Gidip bakayım hele..

Çıplak ayaklarında takunya kapıyı itip girdi.

- Hoş geldiniz!

Şişman hanım cigara içiyordu. Güllü'ye şöyle bir baktı, aldırış etmedi. Güllü'nün tepesi attı. Ne büyüklüktü bu?

Selam bir tanrı selamı. Ne diye almamışlardı sanki?

Takunyalarını merdivenin altbaşında bırakıp yukarı çıktı.

Kadınlar konuşmayı kesmiş, Güllü'ye bakıyorlardı. Ne bakıyorlardı yani? Adam görmemişler miydi?

- Konuşmanızı niye kestiniz?

Şişman hanımın da tepesi attı:

- Siz kimsiniz ki konuşmamıza karışıyorsunuz?

İhtiyar Malik Boşnakça:

- Ters bir laf etme, dedi.

Dedi ama, Güllü de alınmıştı. Şişman hanımı cevapladı:

- Allahın kulu!

- Anladık Allahın kulu olduğunu. Kızın akrabası makrabası mısın?

- Eh işte, öyle sayılırım.

- Akrabası değilsen...

- Ee.. Dışarı mı çıkayım?

- Ayol sen ne biçim kadınsın?

Güllü kalktı. Merdiveni inmeden önce:

- Sizler gibi kadın, dedi. Elli, kollu, ayaklı bir beni beşer!

Takunyalarını ayağına geçirip çıktı.

Avlu halkı Cemile'nin etrafını almıştı. Güllü yanlarına yaklaşınca konuşmayı kestiler.

Güllü:

- O şişman karı kaynanan mı kız? dedi.

Cemile başını salladıysa da hemen düzeltti:

- Kaynanam değil, kaynanamın kaynanası.

- Çok çalımlı kadın, çekeceğin var!

- Niye?

Bir çırpıda anlattı.

Cemile:

- Bana ne ondan?

Bir ihtiyar kadın:

- Hiç, dedi. Ona oğlan lazım.

Konuşma birden umumi bir hal alıverdi:

- Lazım ki lazım.

- Öyle mi kız, Cemile, bizi düğüne çağıracak mısın?

- Çağırmaz olur mu?

- Cemile iyi kızdır, çağırır.

Karakız bir kenarda, konuşulanlara kulak vermiş, sinirli sinirli sakız çiğniyordu. Cemile'ye hınçla baktı. Kafasında üç tane onluk... Neye yarardı. Camgöz'le ötekileri işten atmışlardı. Kimbilir belki de canının derdine düşer, Deveci Halil'in işine boşverirdi.

Sıkıntıyla kapıya gitti. İçeriyi gözetliyen kadınların arasına karıştı.

İçerdekiler konuşacaklarını konuşmuş, çıkıyorlardı.

Karakız hanımefendilere hırsla baktı. Şişmanı Cemile'nin yanına durmuştu. Cemile şişman hanımın elini aldı, öptü.

Sonra ötekinin.

Şişman:

- Artık benim kızım oldun, dedi. Bundan sonra fabrika mabrika yok!

Cemile kıpkırmızı kesildi.

İki kadın geldikleri gibi, eteklerini tuta tuta, iskarpinlerinin uçlarına basa basa avlu kapısına yürüdüler. Necati de peşlerinden gitti. Cemile onları sokağın alt başına kadar yolcu edip döndükten sonra kapıda durdu.

Etrafı gene hemen alındı.

Güllü:

- Fabrika mabrika yok, dedi, sonra? Ne yapacaksın kız?

Bir başka işçi kadın:

- Ne yapacak, hiç, dedi. Madem çalışmasını istemiyorlar, aylık verirler, çalışmaz. Öyle değil mi Cemile?

Cemile ne diyeceğini bilemiyordu. Kapının aralığından içeriye usullacık göz attı: Babası pencerenin önünde bağdaş kurmuş dışarıya bakıyordu. İhtiyar Muy'sa herhalde teselli etmekteydi.

Birden Sadri, dışarı çıktı. Kapı önünde sinirli sinirli dikildi. Gözü Karakız'a ilişince siniri arttı. Kızkardeşine:

- Babanın yanına git! dedi.

Cemile yavaşça içeri girdi, merdivenleri kedi sessizliğiyle çıktı, babasının dizi dibine oturdu.

İhtiyar Muy gülümseyerek bakıyordu.

Kolunu babasının omuzuna koydu peşin, sonra başını göğsüne dayadı. Bütün bunlardan habersiz davranan ihtiyar Malik, dışarları seyre devam etti.

Dışarda ortalık yavaş yavaş kararıyor, çamurlu sokaklar yıkık duvarlarla çevrili kerpiç evler ve karanlık yüzü bir deniz gibi kırışan kocaman göl, boylu boyunca yatıyordu.

Ortalık iyice kararıncaya kadar uzun uzun oturdular.

İhtiyar Malik dargın gibiydi. Birdenbire ihtiyarlamıştı sanki. Cemile'sine söz kesmişlerdi. Bu evden çıkıp gidecek, başkalarının olacaktı.

Islak kirpiklerini göstermemek için kalkmadan önce kızını hafifçe itti:

- Lambayı yak!

Cemile yavaşça kalktı.

XXİV

Numan Şerif Beyin kırmızı hususisini pencereden gören Kadir Ağa, lacivert beresiyle koştu, beyi kapıda karşıladı.

Ağzına tabanca dayandığı günden sonra öylesine köpekleşmiş, öylesine yumuşamıştı ki.

Kalın, kırçıl kaşlarıyla Numan Şerif Bey'se, ortağına bakmadan odaya girdi. Fötr şapkasını, bastonunu filan askıya astı. Fabrika işlerini kontrola

giderken giydiği beyaz gömleği askıdan aldı. Giyecekti. Kadir Ağa almak istedi. Numan Bey vermedi. Riyakar ortağından iğreniyordu.

Kadir Ağa dayattı:

- Ver Loman bey, tutim. Cenabı Allah bile kulunun ayıbını yüzüne vurmazmış!

Numan Bey cevap vermedi. Gömleğini kendi kendine giydi. Sonra geçti ceviz masaya oturdu. Masanın üzerinde duran imalat raporlarını tetkik etti. İplik, bez imalatı iyice düşmüştü. Ortağına nefretle baktı. Tükürür gibi:

- Bir haftadır imalat düşebileceği kadar düştü sayende, dedi.

Kadir Ağa iri taneli siyah tesbihini çıkarmış, gözlerini suçlu suçlu indirmişti. Oturduğu koltukta sinerek ortağına bakıyor, gözgöze gelmemek içinse hemen yere indiriyordu bakışlarını.

Numan Bey bir ara gene tok tok konuştu:

- Daha da kimbilir ne kadar düşecek. Neyse, verilmiş

sadakan varmış. Yoksa...

Kadir Ağanın gözleri yerden kalktı, ortağının iri siyah gözleriyle karşılaştı:

- ...cartayı çekmiştin çoktan!

Zile bastı. İçeri giren odacıya:

- Bana umum müdürü çağır, dedi.

Az sonra uzun boyu, geniş omuzlariyle umum müdür Salamon içeri girdi. Beyefendiyi yere kadar eğilerek selamladı.

Numan bey sertçe sordu:

- İlanları gazetelere gönderdin mi?

Salamon hemen cevap veremedi. Tereddütle bakıyordu.

- Ne bakıyorsun?

- Hiç efendimiz.

- Niçin cevap vermiyorsun?

Salamon yutkunarak sokuldu:

- Şeyy...

Gözleri Kadir Ağaya gitti. Ondan imdat bekliyordu sanki. Oysa başını eğdikçe eğmiş, tesbih çekiyor, bakamıyordu bile...

- Cevap versene be!

- Efendimiz, İstanbul veya İzmir'den işçi celbi kolay.

Fakat bunun doğuracağı neticeleri tahmin etmiyor musunuz?

- Ne gibi?

- Türkiye'nin en uyanık işçi bölgelerinden celbedilecek işçiler... Onlar bizim yerli işçilerin katlandıkları hayat şartlarına tahammül ederler mi?

- Nasıl?

- Her şeyden önce ücret meselesi.. Yerli işçilerin aldığı parayla çalışmazlar. Yüksek ücret isterler!

- Evet?

- Medeni ihtiyaçlar arttıkça malum ya...

- Elbette..

- İzmir, yahut İstanbul'dan gelecek işçiler hemen hemen bizim muhasebe servislerindekilere muaddildirler.

Gözleri açıktır. Amirlerinin azarına, dayağına filan kolay kolay boyun eğmezler. Asıl fenası, İzmir yahut İstanbul'dan gelecekler gelirken, dansları, müzikleri, banyoları, haftalık temiz elbiseleriyle, filan gelecekler, bizim sakin, durgun, kendi halinde, fazlasını istemeyi bilmeyen yerli işçilerimize tesir yapacak, gözlerini açacaklar. Örnek olacaklar bizimkilere. Çok geçmeden, malumu aliniz, bir işçi buhranıyla karşı karşıya geleceğiz.

- Sonu?

- Tahmin edersiniz...

Numan Şerif Bey Salamon'u haklı bulmuştu. Hınzır Yahudinin sözleri doğruydu. Bunu kendisi de düşünmemiş

değildi ama, bir sefer ok yaydan çıkmış, emir vermişti.

Sadece emir vermiş olması da değil, büyük bir kısım işçiyi de işten atmıştı.

- Ne olursa olsun, dedi. Sen benim emrimi yerine getir hemen. İşçi celbi hususundaki ilanları hemen şimdi tape ettir ve yolla. Marş!

Salamon hala tereddüt içindeydi. Kadir Ağaya baktı.

Hayır yoktu. Başını önüne eğmiş, tesbihini çekmekteydi.

Bir ara başını kaldırdı. Salamon'la gözgöze geldi. Şaşaladı.

Sonra Allah! diye içini çekti.

Numan Bey tekrar boşandı:

- Ne dikiliyorsun hala?

Salamon kekeledi:

- Şeyy... Birkaç gün beklesek...

- Sebep? Niçin bekliyecekmişiz?

- Öfkeyle kalkan zararla oturur da...

- Derhal odana geç ve sana verdiğim emri harfiyen yerine getir, haydi!

Artık ne söylenecek söz, ne de geçirilecek vakit kalmıştı.

Salamon yıkılırcasına odadan çıktı. Kendi odasına geldi. Çökmüş avurtlarıyla bir kenarda dikilen dokuma ustasına bakmadı bile. Masasına geçip oturdu.

Dokuma ustası çekinerek yaklaştı, hiçbir şey sormadı.

Salamon:

- Ne yapsak boş, dedi.

Dokuma ustası endişe içindeydi:

- Boş ha?

- Üstelik hala müthiş de sinirli.

- Demek yanına girmiyeyim?

- Sakın ha!

- Bense... Eline ayağına kapanırım diyordum.

- Sakın, sakın, sakın..

- Kadir Ağa ne diyor?

- Ne diyebilir? Süt dökmüş kedi gibi oturuyor.

- Peki, sonu ne olacak bunun?

- İzmir'den, İstanbul'dan işçi getirteceğiz!

Dokuma ustası beyninden vurulmuşa döndü:

- İzmir'den, İstanbul'dan gelecek işçi yerli işçinin düşük ücretine çalışır mı? Yatacak iyi yer ister, iyi yemek ister...

- Söyledim, hepsini söyledim.

Uzun uzun bakıştılar. Dokuma ustası büyük bir ümitsizlik içindeydi. Mırıldanmıya başladı:

- Ah Kadir Ağa ah! Bize öyle bir halt ettirdi ki, arap sabunu temizlemez. Neme lazımdı benim yazının kabuklusuyla tepişmek. İyi, kötü, yuvarlanıp gidiyorduk.

Kurnaz Salamon göz kırptı:

- Kadir Ağa seni kollamıyor mu?

- Beni kollamakla iş biter mi? İşçiler canavar gibi.

Herifler bana kandı. Bana deyince, ben de Kadir Ağaya kandım ama, gel de işçiye anlat. Bütün gün kahve köşelerinde homurdanıp duruyorlar. Benim için hava hoş..

Basar Tarsus'a, Kayseri'ye giderim. Nazilli'ye giderim.

- Niçin gitmiyorsun?

- İşçiler ne olacak?

Salamon omuz silkti:

- Ne olursa olsun. Babanın oğlu değiller ya!

Dokuma ustası cevap verecek, bir şeyler söyliyecekti ki, Numan Beyin kalın öksürüğü. Salamon'un odasına geliyordu herhalde. Madem sinirliydi, gözüne görünmemesi lazımdı. Tam zamanında, muhasebeye açılan kapıdan çıktı. Fabrikanın karşısındaki işçi çayhanesine geldi.

Başta yeğeni Camgöz'le öteki işçiler, hemen etrafını aldılar.

Camgöz merakla sordu:

- Ne oldu dayı?

- Şimdilik bir şey yok!

- Peki. Ne olacak?

- Bilmem.

Homurtular oldu. Homurdananların gözlerine endişeyle baktı, ürktü. Bir zamanki uysal, itirazsız bakışlar değildi.

Kinle parlıyorlardı.

- Benim ne suçum var? dedi. Ben elimden geleni yaptım.

Homurtu tekrarlandı.

Camgöz:

- Sen de mi Sadık?

- Ne yapayım dayı? Elde yok, avuçta yok...

- Durun bakalım, gün doğmadan neler doğar...

Kalın kemikli, sert bakışlı bir işçi:

- Açlık, sefalet, ölüm doğacak! dedi.

Bir başkası mırıldandı:

- Yapacağınızı yaptınız!

Usta korkuyla döndü:

- Ben ne yaptım? Benim ne suçum var?

- Doğru. Senin ne suçun var? Suç bizim, suç bizim gibi dangalakların ki sizin gibilerin iğvasına kapıldık!

Koyu, korku verici bir sessizlik oldu. Dokuma ustası titriyordu. Bereket versin İstanbul'dan, İzmir'den gelecek işçilerden haberleri yok.. diye geçirdi.

Belinin ortasından boşanan soğuk terle çayhaneden çıktı gitti.

XXV

Necati'yle İzzet usta konuşarak çayhaneye girdiler.

Bir kenara oturdular.

İzzet usta:

- İstanbul'dan gelecek işçiler haberini millet senden duymasın, dedi.

- Niçin?

- Hem fabrika, hem de işçiler nazarındaki durumun sarsılabilir.

İşçiler kendilerine taraf gelmekteydiler, İzzet usta lafı değiştirdi:

- Demek babaannen kızı almana taraftar değil?

- Değil ama, onu dinleyen kim?

- Dinlemeğe mecbursun!

- Belki ama...

- E?

- Aklıma ne geliyor, biliyor musun? Babaanneme boşverip...

- Evet?

- Nikah yapmak ve pılımı pırtımı toplayıp...

- Kızın evine kapağı atmak ha?

- O kadar. Aksi halde bu iş yürümiyecek.

- İhtiyar ne diyor?

- Ne demiyor ki? Tereddüt içinde. Mahalle dedikodudan çalkalanıyormuş. Babama yazmalıymışım... Fabrikada çalışan bir kızı almaya hakkım yokmuş. Bir de asıl kızdığım, kız fabrikadan çıksın diyor. Ne düşüncesiz insan!

Kız fabrikada keyfinden çalışmıyor ki. Artık çalışma dediğim andan itibaren...

- Doğru. Hiç olmazsa ayda on lira vermen lazım!.

- Değil mi ya? Verememem. Yirmidört doksanbeş bana bile yetmiyor. Kaldi ki...

Etrafını almış sinirli işçilerden biri:

- Usta, dedi, İzzet usta.. Biraz da bizi dinle. Ne olacak şu halimiz kardaş? Bizi yek ekmeğe muhtaç ettiler..

Bir akıl ver bize!

İzzet usta Dertli işçiye döndü. Adamın gözleri yuvalarında kinle parlıyordu. Parlıyordu, acınacak haldeydi ama, ne gelebilirdi elinden? Elinden pek bir şeyler gelmemekle beraber, kuru tesellinin de zamanı olmadığını biliyordu.

Gerçi onları önlemiye çalışmış, yalana uymamalarını yalvarmıştı ama, bunu hatırlatmanın da sırası değildi.

Uzun uzun süreceğini bildikleri işsizliğin verdiği ıstırabı açıklayan bakışları, çökük avurtları, uzamış sakalları, kara sarı yüzleri...

Tavındaydılar. Neler yaptırılamazdı onlara! Kilitleri mi kıramazlardı? Demir kapıları mı teneke gibi yırtamaz, omuzlarıyla apartmanları mı deviremezlerdi?

Bir başkası:

- İçim alıp alıp veriyor, dedi. Burnuma kan kokuyor.

Öfkemi alamadım mı ağlıyorum. Koskoca herifim heye ama ağlıyorum gene de. Şu ellerime bak. Tüm yara.

Eve gitmek canım istemiyor. Çocukların kara kara bakması..

Geçen gün hırsımdan evin kerpiç duvarlarını yumrukladım!

Kirpikleri yavaş yavaş parlıyordu.

- ... ille en küçük. Şu kadar. Bir de zayıf mı sana..

Bütün gün öhö öhö öhö. Boğmaca dedi millet hastahanesindeki doktor. Reçete verdiler, ilaç almıya param yok.

Sabahlara kadar horoz gibi ötüyor!

İzzet ustanın kafasında tren altında ezilen çocuğunun cesedinden ayrılmış sarı saçlı başı. O da böyle boğmaca olmuştu. Sabahlara kadar horoz gibi ötmüştü..

İçini çekti.

- ...eve gitmekten korkuyorum, karımın, çocuklarımın yüzüne bakmaktan korkuyorum usta. Başımı yastığa koyup da yorganı tepeme çekmiyor

muyum? Allah Allaaaah... Sabaha kadar ölç biç, ölç biç...

Öfkeyle İzzet ustaya baktı:

- Çek vur kendini, lakin...

İzzet usta kızdı:

- Ne biçim söz bu be? İşsiz kaldınız mı hemen ölmek, öldürmek. Marifet ölmek, öldürmekte değil, bu kötü şartlarla mücadele etmekte!

- Nasıl?

- Nasılı var mı? Başka yerlerde, bir başka iş mesela!

- Dokuma ustası bekleyin diyor. Bir ümit. Camgöz yok mu Camgöz? Bekleyin diyor. Kadir Ağa güya demiş

ki, Numan Beyi yatıştırırım ben. Beklesinler, tekrardan işe aldırtacağım demiş. Kimbilir?

Necati şöyle bir baktı. Derine gömülmüş gözleriyle işçi, baştan ayağa sinir kesilmişti. Kadir Ağadan filan hiç bir medet olamıyacağını söyleyip son ümidini de söndürmek istemedi. Kalktı.

İzzet usta:

- Gidiyor musun?

- Gidiyorum, dedi. Eyvallah.

Çayhaneden çıktı. Camgöz iskemlesini çayhanenin beton kaldırımına atmış, kara kara düşünüyordu. Necati'ye gözü takıldı. Aklına Cemile geldi. Sahi, şu mesele ne olmuştu? Deveci Halil neredeydi? Niçin görünmüyordu?

İskemlesinde doğruldu.

Deveci'yi bulsa, borç istese... Hiç de fena fikir değildi.

Şu sıra tam da işine yarardı hani. Borcunu ödemeye gelince...

Birden Karakız:

- Merhaba teyze oğlu!

- Merhaba bacı. Hayrola?

- Seni Halil ağam çağırıyor.

Camgöz'ün içinden ferahlık, bir rüzgar gibi, geçti. Gene de:

- Ne yapacak? dedi.

- Bilmem. Acele istiyor.

- Kız dalgası mı?

- Bilmiyorum.

- Ben kendi canımın derdine düşmüşüm. O hala...

- Getmiyor musun?

Kendini naza çekmekte fayda vardı:

- Gelmiyorum.

Karakız; işçi mahallelerine uzanan caddenin köşesindeki kebapçı dükkanında Camgöz'ü sabırsızlıkla bekliyen Deveci'ye durumu haber verince, Deveci:

- Demek gelmiyor? dedi. Niye?

- Bilmem.

- Bir sebebi olmalı.

- Sebebi... İşsiz, sıkıntılı. Ben kendi canımın derdine düşmüşüm diyor!

Deveci işi anladı. Herhalde parasızdı. O da zaten bunu haber almış, koşmuş gelmişti.

- Sen otur. Ben alır gelirim.. dedi, hızla uzaklaştı.

Karakız yalnız kalınca örtüsünü çıkarıp yanındaki iskemleye attı. Bugün işinden alıkoyduğuna göre, Deveci yevmiyesini verecek miydi acaba? Hiçbir çıkarı olmadan elalemin keyfi için ne diye işinden olacaktı? Sonra, neye varacaktı bu işin sonu? Kız istemiyor, oğlan istiyor. Söz kesilmiş. Deveci hala ne umuyordu?

Deveci'yle Camgöz gelince toparlandı.

Deveci:

- Sen getiremedin amma, bak. Ben nasıl getirdim?

Karakız Camgöz'e küskün küskün baktı:

- Aşkolsun teyze oğlu. Demek senin yanında hiç hatırım yokmuş!

Hep o sıkıntılı haliyle Camgöz:

- Bir şey değil, arada biz kötü olduk, dedi. Bu dünyada dayı mayı fosmuş meğer. Tuttu beni öne düşürdü.

Ameleyi kışkırttı. Şimdi de.. Meteliksiz gezilir mi? Milyoner miyim ben?

Deveci ilgiyle sordu:

- Medem seni kışkırttı. Şimdi de zarına bakması lazım.

Para vermiyor mu?

Kebaplar, şarap söylendi.

Camgöz:

- Vermiyor, dedi. Sabredin, diyor. Sonu iyi olacakmış.

Ne iyi olduğu var, ne de olacağı. Halbuki İtalyanlar korkak olur, dövdünüz mü kaçar, iş eskisi gibi bize kalır.

Kadir Ağa, o zaman dilesinler benden ne dilerlerse diyor dediydi. İşler kötüye varınca o da boşverdi. Ne yapacaksın kardaş, harcandığımızı anladık!

Sıcak kebaplarla kocaman bir şişe şarap geldi. Camgöz'ün şarap filan gördüğü yoktu. Günlerden beri midesine sıcak bir şey girmemişti. İri bir kebap parçasını kuvvetli dişleri arasında çiğnerken:

- Arkadaşların arasında öyleleri var ki, dedi, yek ekmeğe muhtaç. Herifler kahve parası bulamıyor!

- Haydi şerefe!

İçtiler Camgöz devam etti:

- Ağlıyorlar be, anam avradım olsun ağlıyorlar!

Karakız:

- Ayıp ayıp, dedi. Erkek ağlar mı?

Camgöz kızdı:

- Erkeklik, yiğitlik mangırla olur kızım. Yok işte, yok!

En biri ben. Şu kebapçı bile tavrını değiştirdi. Eskiden nasıldı? Sokakta görse halimi hatırımı sormadan edemezdi.

Şimdi?

Deveci, Cemile meselesini açmak için fırsat kolluyor, ama Camgöz'ün dertli halinden ürküyordu. Bir ara:

- Yeter, dedi, yeter be Camgöz. Şuraya oturduk ki karşılıklı iki satır çene çalak, gülek diye...

- İçimden gelmiyor emmoğlu, içimden gelmiyor!

- Haklısın. İşsizlik kötü şey, malum. Malum ya...

- E?

- Fabrikadaki işin anlaşıldıktan sonra bir çaresini düşünürüz.

- Nasıl?

- Nasılına karışma.

Camgöz'de pırıl pırıl bir ümit.

- Fabrikadan hiç umudum yok, dedi. Fabrika kapısı bizim için temelli kapandı!

- Kapandıysa, ben de arkadaşlığımı yaparım.

- Ne gibi?

- Ne gibi olacak? Ortaklama bir dükkan kiralarız.

Sermaye benden, emek senden!

Camgöz heyecanla sordu:

- Kahvecilik yapar mıyız?

- Niye yapmıyalım?

- Öyleyse...

- Var mı boş kahve?

- Bak hele, bak.

- Nerede?

- Bizim Silo'nun kahvesi var. Boş. Kiraya verir bize.

- Bu mahallede mi?

Camgöz eğildi, işçi mahallelerine giden ana caddenin solundaki mavi boyalı dükkanı pencereden gösterdi.

- Epeyce büyük.

- Günde birkaç yüz marka yaparız.

- İyi ya. Birazdan gidip bakalım.

- Birazdan mı? Sahi mi? Hemen tutar mıyız?

- İşimize gelirse tutarız.

Camgöz birdenbire sarhoş olmuştu. Artık ne dayısı, ne de işlerinden atılmalarına sebep oldukları işsiz, gözü yaşlı işçiler. Bardağına şarap doldurdu, bir nefeste dikti.

- Senin yolunda ölmiyenin anasını da, avradını da, sinsile sülalesini de...

Deveci:

- Yok canım, dedi, o kadar değil.

- Kim? Senin yolunda ölmiyenin...

- Peki peki. Ölmeye lüzum yok. Şu meseleyi düzenliyek yeter.

Karakız'a baktı, göz kırptı. Karakız hırsından mosmordu.

Şu meseleden ona neydi? Camgöz kahve sahibi olacak, kendisi?

Camgöz'ün sarhoşluğu gittikçe artıyordu:

- Geçen sefer bacımızın yüzünden fosa çarptık, kızı kaçıramadıydık, amma bu sefer.. Deli misin? Anam avradım olsun, babasının dizinin dibinden çekip sürütürüm bu sefer. Değil mi bacı?

Karakız cevap vermedi. Camgöz öyle keyifliydi ki, ne Karakız'ın sıkıntısı, ne de cevap vermeyişi!.. Dikkat bile etmedi.

- Allööööş... Kayfemiz olunca; tamam! Günde en azdan üç yüz marka yapsak, üçer kuruştan, eder dokuz kaat. Yarısını masrafa çık, kalır dört buçuk lira. Dört buçuğun da yarısı senin yarısı benim... Ha!

Deveci:

- Ben istemem, dedi. Sen bana borcunu ödersin bes. Borcunu ödedikten sonra...

Camgöz'ün heyecanı arttı:

- Ödedikten sonra?

- Kayfe senin olur?

Camgöz masadan fırladı. Tezgahı başındaki kebapçıya bağırdı:

- Yiğenim!

Kebapçı isteksizce cevapladı:

- Emret!

- Derhal çiftetelli plağını koy gramofona!

Gramofona çiftetelli plağı kondu. Camgöz parmaklarını usta bir kadın çengi gibi şıkırdata, göbek çalkalıya çiftetelliye başladı. Gözleri dönmüştü. Ar, haya, utanma filan silinmiş, dönüyor, boyuna dönüyordu. Boru muydu?

Kahve sahibi olacaktı. Dayısının olanca himayesine karşılık dokuma tezgahlarında eline geçenin en azdan birkaç misli çok para kazanacaktı.

Dünyayı yıkabilirdi!

Arada masaya yaklaşıp Deveci'nin doldurduğu şarap bardağını alıyor, oradakilerin şerefine kaldırıp dikiyor, sonra daha içten, daha canlı, devam ediyordu.

Karakız'sa somurttukça somurtmuştu. Ona neydi? Bütün bunlardan ona neydi, nesine lazımdı? Kızın ikinci sefer kaçırılması için istenecek yardımı ne diye yapacaktı?

Camgöz'ün çıkarı vardı, onun? Ne çıkarı vardı? Zorla kız kaçırmanın sonunu biliyordu. Hapislik vardı ucunda, Camgöz'e göre gene de hava hoş

olabilirdi. Kahveyi kardeşine, yahut hatta karısına bırakıp üç beş ay yatabilirdi. Kendi?

Kendisi ya? İhtiyar, kırış kırış annesinden başka kimi vardı. İçeriye düşerse kim bakardı, Deveci mi Camgöz mü? Hiçbiri. Fıkara anası ölür, kendi de...

İşli, işsiz, genç, ihtiyar insanlar kebapevini lahzada doldurmuş, Camgöz'e elleriyle tempo tutuyorlardı.

Usulcacık kalktı. Kalabalığın bir kenarından dışarı sıyrıldı.

Ortalık günlük güneşlikti. Arkasından koşacak, geri çevireceklermiş gibi bir korku içindeydi. İstemiyordu, ne Camgöz, ne Deveci, ne de şaraplarıyla kebapları. Başkalarına alet olmadıktan başka, durumu kıza da anlatacaktı.

Yuva yıkanın yuvası yıkılırdı. Kızı madem istemişlerdi, o halde bir yuvaya sahip olacaktı. Madem olacaktı, yuvasını yıktırmamalıydı.

Birden İzzet usta:

- Nereye bacı?

Durdu. İçtiği şaraptan başı hafifçe dönüyor, sallanıyordu.

- Cemile'lere, dedi.

İzzet usta ilgilendi:

- Ne yapacaksın?

- Hiç..

Yoksa gene herhangi bir rezalet, yahut bir pusu peşinde miydi? Ağzını aramak için:

- Yakında Cemile'nin nişanı var, dedi.

Yoktu, henüz böyle bir şey yoktu. Necati'nin babaannesinin boyuna fikir değiştirdiğini biliyordu. Necati daha dün, haminnesiyle kavga ettiğini anlatmış, gerekirse yatağımı alır, kızın evine düşerim demişti.

Karakız:

- Ne zaman? dedi.

- Bu yakında.

- İnşallah kardeş. İnşallah ama...

Usta pirelendi:

- Ee?

- Ellerini çabuk tutmazlarsa...

- Ne olur?

Her şeyi bir çırpıda anlattı. İzzet usta sarsıldı. Demek Deveci bu karardaydı? Camgöz'ü dilediği gibi kullanabilmek için Silo'nun şu sıra boş kahvesini kiralamayı bile göze almıştı ha?

- Cemile'yi bunun için mi göreceksin?

- Evet. Yuva yıkanın yuvası yıkılır. Vebal altında kalamam ben kardeş.

İzzet usta şöyle bir düşündü: Kızın elinde ne vardı ki?

Bütün iş Necati'de bitecekti. En doğrusu, meseleyi Necati'ye açmak, kızı bu yakınlarda çıkması mümkün felaketten kurtarmaktı.

- Cemile'ye bundan bahsetme, dedi.

- Niye?

Anlattı, uzun uzun anlattı. Karakız'ın aklı yatmıştı.

- Öyleyse gitmeyim?

- Git, git ama, bu meseleden bahsetme.

- Peki.

Ayrıldılar. Karakız işçi mahallelerine giden uzun toprak yolu hızla geçti. Köşeler döndü. Cemile'lerin avlusundan içeri girdiği zaman genç kız, Musa'ların merdiveni başında, kanlı elleriyle avlu halkına müjde veriyordu:

- Gözümüz aydın!

Avlu halkı hemen bir ağızdan sordu:

- Nesi oldu?

- Oğlu, oğlu!

Merdiveni koşarak indi. Avlunun bir kenarındaki paslı tulumbaya giderken Karakız'la karşılaştı. Kaşları hemen çatıldı.

Karakız:

- Ellerin niye kanlı, Cemile? diye sordu.

Cemile cevap vermedi.

Çopur güldü:

- Cemile doğurttu, dedi. Ebe oldu artık o!

- Essahdan mı?

- Hiçbirimiz cesaret edemedik bacım.

- Ebe yok muydu?

- Vardı ama, doğuma gitmişti.

Karakız heyecanla mırıldandı:

- Aşkolsun, aşkolsun vallaha!

Cemile ellerinln kanını yıkamıştı. Yüzüne düşen bir tutam saçı başının sinirli hareketleriyle geriye atıyor, ama saç inat ediyordu.

Az evvel tek başına doğurttuğu kadının, ev sahibi Musa'nın karısının yanına gitmek üzere merdivene hızla yürüdü.

XXVİ

Fabrikanın İstanbul ve İzmir'den işçi getireceği haberi mahallede bomba gibi patladı. Olur muydu? Olabilir miydi, olsa bile öyle büyük şehirlerin kibar işçileri bu kadarcık ücretle çalışabilir miydi?

İşlerinden atılanlarınsa ağızlarını bıçak açmıyor, yüzlerinden düşen bin parça oluyordu. Başta Camgöz'ün dayısı dokuma ustası olmak üzere, iplikhane ustası, usta muavinleri, düzenciler, velhasıl italyan mühendise karşı koydukları için işlerinden atılanların tümünün ayakları suya değmiş, tekrardan işe alınmak gibi hafif de olsa bir ümit besliyenlerin son ümitleri de kırılmıştı.

Ustalarla usta muavinlerini Kadir Ağa zaman zaman üç, beş kollamıştı ama, bununla iş bitmemişti. Hepsi evli, çoluk çocuk sahibiydiler. Ağa'nın sadakaya benzeyen kollamasıyla geçinememişlerdi. Bundan sonraysa üç, beşe de hasret kalacaklar, kara, korkunç bir sefalet başlayacaktı.

Bir gün dokuma ustasının Nazilli mi, Kayseri mi ne, bir yerdeki fabrikalardan birine ustalık bulup savuştuğu işitildi. Avurtları çökük, gözleri yuvalarına gömülmüş aç insanlara kuvvetli bir yumruk oldu bu.

- Yaa, dendi; demek böyle?

Böyleyli, malesef böyleydi.

- Demek atıldık?

- Hem de it enikleri gibi!

Kırış kırış yüzler canlanmış, yuvalarına gömülü gözler ateş saçmaya başlamıştı.

Kalın kemikli, iri yarı bir işçi; yanardağ gibi gürledi:

- Aldatıldık arkadaşlar!

İçten, taa içten kopup gelen inancın feryadı cevapladı:

- Aldatıldık!

- Bunu keselerine koyacak mıyız?

- Kimin?

- Bizi aldatanların!

Hınçlı sesler gittikçe artan bir kinle sağdan, soldan cevaplamaya başladı:

- Koymıyacağız!

- Koymıyalım!

- Nasıl koruz? Öldük be!

- Öldük ki öldük.

Bir kenardan itidalli bir ses sordu:

- Ne yapmak niyetindesiniz?

İzzet ustaydı. Bütün gözler ona döndü. O, sapsarı yüzüyle dimdikti. Sorusuna cevap alamayınca, tekrarladı:

- Ha? Ne yapmak niyetindesiniz?

Kalın kemikli sert işçi cevapladı:

- Ekmeğimizi elimizden alıp bizi süründürenlerin evlerini başlarına yıkacağız!

- Kim bunlar?

- Dokuma ustası, muavini, iplik ustası, düzenciler...

Kupkuru bir ses:

- Camgöz, dedi. Camgöz'ü unutmayalım!

Camgöz sözü son damla oldu. Dayısı basıp gittiyse o vardı. Hem de sefaletleriyle alay edercesine işini yoluna koymuş, kahve açmıştı.

Deminki ses tekrar konuştu:

- Bizi kahvesine sokmuyor, çay içmeyeni kahveden it kovar gibi kovuyor. Ne suçumuz vardı? Çalışıp gidiyorduk.

Bizi kışkırttı. Şimdi de...

Bir başkası:

- Kahveyi nasıl açtı? dedi. Parayı kimden buldu?

- Dayısı vermiştir!

- Dayısı ha?

Kalın kemikli işçi oturmakta olduğu tahta sandıktan ayağa fırladı:

- Uzun lafın kısası... Kahvesini başına yıkalım, var mısınız?

Gök gürültüsünü andıran korkunç bir ses kalabalığı İzzet ustayı filan silip geçti. Günlerden beri işsiz, sinirleri gergin, gözleri yuvalarına çökmüş aç insanları zaptedilemeyen bir öfke kasırgası halinde kalın kemikli işçinin peşine düştüler.

Cadde çabucak geçildi. Gittikçe büyüyen bir insan seli yan yatmış. bağdaş kurmuş, diz çökmüş ahşap evlerin aralarındaki eğri sokakları zorlayarak akıyor, akıyordu.

Ortalığa bir homurtu hakimdi: Çok değil, bir hafta sonra yabancı işçiler gelecek, fabrikanın İşçi eksikliğini fazlasıyla tamamlayacaktı. Ondan sonra ne olacaktı?

İzzet usta gerilerde kalmıştı:

- Evet ama, Camgöz'ün kahvesini parçalamakla ellerine ne geçecek? diye soruyordu. Çare bu mu? Kurtuluş bu mu?

Aklı başında ihtiyar bir işçi:

- Haklısın, dedi. Çare bu değil, kurtuluş bu olamaz amma...

Kalabalık silindir gibi geçip kaybolmuştu.

Tam Camgöz'ün kahvesi önünde insan seli bir an durakladı. Ne yapacaklarını gayet iyi bilmekle beraber, o an şaşırmışlardı. Hiç kimse peşin davranmak istemiyordu.

Camgöz, gazoz bilyalarını hatırlatan duru yeşil gözleriyle kapıya fırladı. Birşeyler sezer gibi olmuştu. Renkten renge giriyor, kalabalığın baskısı altında eziliyordu.

- Buyrun, dedi. Ne var? Ne istiyorsunuz?

Dili dolaşıyordu.

Kalın kemikli, sert bakışlı işçi kalabalıktan ayrılıp karşısına dikildi:

- Fabrika işçi getirtiyormuş, doğru mu?

Camgöz mahvolmuşcasına bakıyor, konuşamıyordu.

- Doğru mu ulan?

- Bilmiyorum.

- Nasıl bilmezsin?

- Bilmiyorum.

- Dayın nerede?

Bildiği halde:

- Bilmiyorum, dedi.

- Bilmiyorsun ha? Bizi kışkırtıp işimizden etmeyi bildin, bildiniz ama?

Camgöz dehşet içindeydi. Sağa baktı, sola baktı. Sonra ani bir kararla geri sıçrayıp kahveye daldı, arka pencereden deli gibi atladı, su dolu hendeklere bata çıka kaçmaya başladı.

Kalabalık marş marş emrini almış, kahveye korkunç bir silindir gibi dalmıştı. Cam, çerçeve. masa, sandalye, fincan, tabak, semaver ne bulduysa ezdi, ezdi.

Herşey bir anda olup bitmiş, semt karakolundan polis ekipleri gelinceye kadar çekilinmiş, hatta rahatlanmıştı.

Yalınayaklı çocuklar, ani darbeden pek de haberi olmayan şiş karınlı kadınlar, buruş buruş ihtiyarlar hayretten büyümüş gözleriyle şaşkın, bakıyorlardı.

Bu sırada kerusa denen çift atlı fayton köşeden çıktı.

Ağır ağır geldi. Kalabalığa takılıp durdu. Peşin Necati atladı yere, sonra Cemile. Hiç birşeyden haberleri yoktu.

Yanlarına sokulan İzzet ustadan ne olduğunu sordular. İzzet usta bir çırpıda herşeyi anlattı.

Cemile öyle heyecanlanmıştı ki:

- Yazık, dedi, yazık olmuş!

Sonra hep beraber arabaya bindiler. Araba işçi mahallesinin çamurlu, tenha sokaklarından geçti, ana caddeye çıktı.

İzzet usta, Necati'ye sordu:

- Haminnen nihayet razı oldu demek?

- Oldu..

Cemile'ye döndü:

- Baban? Baban ne alemde ya?

Cemile'nin gözlerinden yuvarlanan damlalar birbirini kovalıyordu.

- Ha?

- Bilmiyorum.

İhtiyar Malik oda kapısını arkadan sürgülemiş, pencere önünde sessiz sessiz ağlıyor, mahallenin sırtını döndüğü kocaman göl ise, ikindi güneşinin ölgün sarısı altında kocaman bir denizi hatırlatarak hafif hafif dalgalanıyordu.

SON

::::::::::::::::